

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul II ■ Nr. 2 (3) ■ Februarie 2011

Fântâna lui Manole
(fotografie de Nicolae Lazăr)

Din sumar:

Întrebări de început

Gheorghe PĂUN

Fiind la început de cale, de multe ori mi s-au pus, ori mi-am pus eu însumi, întrebări privind scopul, stilul, „orientarea” revistei noastre. Ce vrem, cui şi cum (dorim să) ne adresăm?

Fundamentalele întrebări, greu, foarte greu de răspuns la ele. Istoria literaturii şi publicisticii româneşti consemnează cazuri sonore de programe de revistă care au făcut epocă şi au determinat mişcări culturale – dar istoria (ingrată?) nu le consemnează şi pe cele care au căzut în uitare, cele care n-au durat şi nu s-au maturizat-materializat. Nu ştiu cine/ce face diferenţa de soartă între două reviste, poate colectivul redacţional, colaboratorii, poate momentul istoric, poate norocul, subiectul nu e pentru locul de faţă şi nu e pentru subsemnatul. Sarcina mea, aici, este mai simplă, iar poziţia privind revista este mai realistă.

Obiectivul nostru dintâi este să ne găsim locul (cu articol hotărât, nu „un loc”...) în peisajul cultural românesc, să ne construim o personalitate, să ne menţinem la un nivel de calitate cât mai bun, dar pe un palier de mijloc ca specializare.

Aglomerată frază, trebuie explicată pe îndelete. Încerc să nu folosesc vorbe mari, dar nici să fiu prea „minimalist” nu vreau. Încep cu lucrurile care mi se par mai clare.

Două pericole mari ne pândesc, două extreme: calitatea prin elitism şi provincializarea. O prea severă selecţie a materialelor ne va ucide după o vreme, prin lipsă de cititori, prin lipsă de nişă. Reviste specializate există destule, au institute, edituri, universităţi în spatele lor. Circulaţie de comunitate, niciuna nu se susţine financiar, asemenea reviste sunt o necesitate acceptată (o inerţie editorială, până nu se va trece on-line, că e mai ieftin, mai dinamic, sunt multe avantaje pentru o revistă profesională, ştiinţifică, de exemplu). La fel, reviste literare există cu duiumul, mai autoritare sau mai puţin, mai bine făcute sau mai puţin. Nu în zonele acestea vrem noi să ne plasăm. Pe mâna cealaltă, „patriotismul local” şi exerciţiul „referatelor” din revistele

teritoriale ne pot transforma în „încă o gazetă de perete tipărită”. E o capcană de care cu greu ne vom feri. E o voluptate şi o deprindere să vorbeşti despre „minunatele locuri ale Argeşului”, despre „faptele de vitejie ale înaintaşilor”, despre „poetul nepereche” (asta, apropo şi de faptul că şi numărul de faţă, în continuarea celui din ianuarie, este pus sub semnul Eminescului), să repetăm adică dintre clişeele verbale sau de gândire atât de cultivate acolo unde, poate, le e locul, în şcoală, de pildă. Dar nici la nivelul acesta nu vrem să ne cantonăm.

Soluţia trebuie să fie calea de mijloc. *In media res*, ca să folosesc o sintagmă scrisă cursiv. Articole de specialitate, dar scrise pentru amatori cultivaţi. Fără note de subsol şi bibliografii greoaie, dar precise, informate, la obiect, interesante (aş zice chiar picante) cât se poate. „Argeşul a dat literaturii române etc. etc...” Nu vom ajunge nicăieri cu o asemenea afirmaţie. Să luăm scriitorii la rând, de la Neagoe la Urmuz, de aici la Velea şi Zamora, până la Doman şi Calinic Argatul, să-i prezentăm cu măsură şi argumente critice şi să rămână în seama cititorului să-şi zică în barbă: „Dom'le, Argeşul chiar a dat...” (Iar prin „Argeş” înţeleg, concentric dinspre Curte, toată Ţara Românească, argeşenii de-acasă şi pe cei cu casa în altă parte, cei veniţi aici sau cei plecaţi de aici, anexionism declarat, deci pardonabil...) La fel când e vorba despre pictori, despre istorie, locuri, oameni şi întâmplări.

Aş mai adăuga o observaţie generală: ceea ce se scrie cu interes-plăcere-bucurie, se citeşte cu interes-plăcere-bucurie, primul cititor al unui articol fiind autorul însuşi. Rezistă un text la lectură şi a doua zi după scriere? – acesta ar putea fi al doilea mod de a încerca un articol. Al doilea test – dar încercarea majoră vine abia atunci când Cititorul însuşi ia revista în mână. Pentru că, am auzit asta de la profesorul Solomon Marcus şi subscriu ideii, „cititorul are totdeauna dreptate”.

Din actualitatea culturală

Întâlnirea CIC din 12 ianuarie

Debutul de an a fost marcat printr-o întâlnire specială – care a avut însă și un „punct la ordinea de zi” deja tradițional pentru luna ianuarie: prezentarea *Cronicii 2010*, „jurnalul” (de 365 de pagini...) al activității din anul care tocmai s-a încheiat, tipărit și în mare măsură sponsorizat de Editura Rottarymond, Râmnicu-Vâlcea. Caracterul special a fost dat de subiectul deosebit, susținut de invitați pe potrivă: jocul de GO, prezentat de Cătălin Țaranu, președintele Federației Române de GO, 5 dan profesionist, rangul cel mai înalt obținut vreodată de un jucător de GO din Europa, și Mirel Florescu (din Pitești), 6 dan amator, antrenorul echipei de GO a României, câștigător a numeroase concursuri și turnee, autorul unei cărți recente, *Manual de GO pentru primul an de studiu.* Pe lângă istoria jocului, regulamentul pe scurt, o rapidă introducere în strategia și tactica sa, s-a vorbit despre legăturile dintre GO și „restul lumii” – literatură, artă plastică, polemologie, business, psihologie, s-au depănat amintiri din Japonia (ambii jucători au petrecut ani buni în îndepărtata țară de la Soare Răsare, studiind extraordinarul joc: unele legende susțin că GO-ul a fost adus pe Pământ de zei, că a fost jucat mai întâi de nemuritorii din Tibet...).

Fotografia alăturată îi arată pe cei doi jucători de GO - în picioare, Cătălin Țaranu, vorbind despre virtuțile educative ale jocului (el antrenează deopotrivă cele două emisfere ale creierului, se spune chiar că previne degenerarea acestuia...).

În deschiderea întâlnirii, a fost vernisată o expoziție de pictură. A expus Ana-Maria Zărnescu, de la Seminarul Teologic din Curtea de Argeș, eleva pictoriței Ruxandra Socaciu.

Decembrie cultural la Pitești

Menționăm doar două dintre acțiunile ce au avut loc, sub egida Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș (reluare din comunicatul de presă al C.J.C.P.C.T.).

Vineri, 17 decembrie, ora 18.00, C.J.C.P.C.T. Argeș a acordat *Premiile 2010 pentru cultură populară* și a lansat *Anuarul informativ* nr. 9/2011 – pe scena Teatrului „Al. Davila”, în cadrul spectacolului ***Pe plaiul Argeșului crește floarea... Dorului.***

Și-au dat concursul: Ansamblul folcloric **„Dorul”-tineri** al C.J.C.P.C.T. Argeș, prezent în fotografia alăturată (coregrafia: Cătălin Oancea) – câștigător al Marelui Premiu la Festivalul-concurs „Gheorghe Popescu-Județ”, ediția a X-a, 2010; câștigătorii celor trei ediții ale *Festivalului-concurs al tinerelor talente «Mugurii folclorului argeșean»*; Grupul vocal al clasei de canto popular a Liceului de Artă „Dinu Lipatti” (prof. Georgeta Chițoran). A acompaniat: Orchestra populară **„Doina Argeșului”** (conducerea muzicală: Gheorghe Floroiu). Direcția artistică și prezentarea aparțin lui Dorin Oancea.

Luni, 20 decembrie, ora 18.00, la Teatrul „Al. Davila” din Pitești, s-a desfășurat Concertul tradițional de colinde „Florile dalbe”, oferit de: Corala Bărbătească „Iosif Naniescu” a Protoieriei Curtea de Argeș (dirijor: diac. Dumitru Codruț Scurtu); Corul Liceului „Ion C. Brătianu” din Pitești (dirijor: Maria Cosmescu); Corala „D.G. Kiriac” a Casei de Cultură a Sindicatelor din Pitești (dirijor: George Paraschivescu); Corul Bărbătesc „Daniil Mitropolitul” al Protoieriei Topoloveni (dirijor: pr. Ion Isăroiu); Corul „Orfeu” al Casei de Cultură „George Topîrceanu” din Curtea de Argeș (dirijor: Alexandru Ionescu); Corul bărbătesc „Credo” din Pitești (dirijor: pr. Gheorghe Neacșu); corurile bărbătești „Evghenie Humulescu” al Protoieriei Pitești (dirijor: pr. Gheorghe Neacșu) și „Preot Ion Ionescu”, al Casei de Cultură din Topoloveni (dirijor: pr. Ion Isăroiu).

O nouă revistă la Curtea de Argeș *Glasul iubirii*

Este o „revistă de informație și atitudine cultural-civică”, editată de Asociația Umanitară „Dumnezeu este iubire” (AUDI) care de mai mulți ani activează la Curtea de Argeș „cu scopul precis de a veni în sprijinul familiilor defavorizate material și social” (aflăm acest lucru din prezentarea pe care o face asociației, la pagina 27 a numărului 1, ianuarie 2011, a revistei, ec. Cezarina

AUDI
Asociația Umanitară „Dumnezeu este iubire” Curtea de Argeș

Glasul iubirii

Nr. 1/ianuarie 2011 — Revistă de informație și atitudine cultural-civică

„A iubi înseamnă, poate, a lumina partea cea mai frumoasă din noi.” (Octavian Paler)

„Dă-ne, Doamne, să știm ce vrei, să vrem ce vrei, să facem ce vrei, să facem bine ceea ce vrei”

(Din volumul „Gânduri pentru zilele ce vin” Prințul Vladimir Ghika)

De ce „Glasul iubirii”?

Președintele Asociației, Preot, Vasile Marinescu

(continuare în pag. 3)

Din cuprins:

Arapu). Redactor-șef al publicației este George Robert Mitrache, secretar de redacție este Paul Adrian Cristescu. Printre mulți alții, semnează în acest prim număr părintele cu har de la Biserica Olari, Vasile Marinescu, sufletul asociației AUDI, Constantin Voiculescu, Paul Ioan Cruceană, George Baciu, Elena Teodorescu, Tudor Samoilă, Maria Diana Popescu, Daniela Voiculescu, Alexandru Tasnadi (profesor la ASE București, coautor, printre altele, al cărții *Respiritualizarea. Învață să fii OM*).

Revista este pusă sub semnul unui citat semnificativ din Octavian Paler: „A iubi înseamnă, poate, a lumina partea cea mai frumoasă din noi”, iar editorialul, semnat de părintele Vasile Marinescu, explică „De ce *Glasul iubirii*?”

Un prim număr bine realizat, „rotund” tematic și frumos tehnoredactat și tipărit, ceea ce ne dă speranța, ba chiar încredințarea, că avem de a face cu o publicație de durată, care-și va forma un public al ei – ca și un cerc de colaboratori statornici. Îi urăm din inimă toate acestea.

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – director al Muzeului Județean Argeș, Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – Redactor-șef al revistei *Biblioteca Bucureștilor*, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres”, director Gavrilă Moise, și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu”, director Cristian Mitrofan, din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

***Redacția și administrația**: Trustul de Presă „Argeș Expres”, Bulevardul Basarabilor, Nr. 35A, Tel/fax:0248-722368.*

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției (20 lei/6 luni și 40 lei/12 luni; banii trebuie trimiși în contul SC Argeș Expres Press S.R.L. deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeș, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533), sau prin Poșta Română.

Tiparul: SC ARGEȘUL LIBER SA Pitești

Homo sapiens

O nouă carte despre Traian Lalescu

Acad. Solomon MARCUS

La 17 decembrie 2010, s-a lansat la Reşiţa cartea *Savantul Traian Lalescu (1882-1929) şi cultura Banatului,* avându-l ca autor pe profesorul dr Vasile Petrică de la Facultatea de Teologie a Universităţii „Eftimie Murgu" din Reşiţa. Evenimentul are o semnificaţie deosebită, pe care ne grăbim s-o explicăm, deoarece priveşte o problemă esenţială a culturii româneşti.

În urmă cu doi ani, Editura Academiei Române publica *Operele* lui Traian Lalescu, în care, pe lângă contribuţiile acestui savant în matematică, îşi găseau loc scrierile sale cele mai importante în domeniul istoriei, finanţelor, filosofiei şi culturii generale. Accentul cădea pe acele opere prin care Lalescu a fost recunoscut drept unul dintre deschizătorii de drumuri noi în gândirea matematică din urmă cu o sută de ani. Recunoscut ca atare în marile centre ştiinţifice ale acelui timp, din Franţa, Germania şi Italia, Lalescu devenea un simbol al acelor cutezători de tipul lui Spiru Haret, Gheorghe Ţiţeica şi Dimitrie Pompeiu care au avut forţa intelectuală şi morală capabilă să le asigure succesul în condiţiile celor mai înalte exigenţe ştiinţifice.

Desigur, din unele texte, ale lui Lalescu sau ale comentatorilor săi, din volumul publicat la Editura Academiei Române, se putea sesiza faptul că acest savant nu s-a mulţumit să fie un om al cercetării ştiinţifice, s-a vrut şi un om al locului şi al timpului său, pe toate planurile. Raportul său la Proiectul de buget pe anul 1925, monografia sa asupra Banatului şi modul în care l-a adus în atenţie pe Gheorghe Lazăr îl dezvăluiau pe Lalescu drept un om al Cetăţii, care îşi asuma toate marile probleme ale unei societăţi care se afla în dimineaţa deschiderii ei spre lume. Şi totuşi, imaginea rămânea incompletă. Ne convinge de acest lucru cartea profesorului Petrică. Ea vine în continuarea unei activităţi culturale exemplare, ca istoric, teolog şi scriitor. A fost timp de 32 de ani protopop al Reşiţei, a adus în atenţie, prin scrierile sale, câteva mari figuri ale Banatului, ca C. Diaconovici şi M. Ienciu, şi-a atras preţuirea oamenilor, vizibilă şi în proclamarea sa ca Cetăţean de Onoare al comunei Firliug, în 2005, al Municipiului Reşiţa, în 2006, pentru ca în 2010 să devină Cetăţean de Onoare al Caraş-Severinului.

Cu această carte, intrăm în detaliile activităţii lui Lalescu în cele mai variate direcţii: în politică, în Parlament (începând din 1920), din partea Caraş-Severinului, ca participant activ la elaborarea primei Constituţii moderne a României, în 1923, şi contribund efectiv, în 1924, în colaborare cu astronomul Nicolae Coculescu, la Reforma Calendarului. A fost unul dintre cei care au susţinut, în 1925, ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie. A acordat o atenţie deosebită ridicării economice a Banatului, participând la conducerea Comunităţii de Avere din Caransebeş şi a urmărit pas cu pas problemele de detaliu ale şcolii bănăţene, la toate nivelurile. A contribuit la editarea ziarului *La Roumanie*. Aflăm detalii semnificative despre activitatea care l-a condus pe Lalescu la sprijinul acordat prezenţei româneşti la Conferinţa de Pace de la Paris, pentru apărarea frontierelor Banatului, şi apoi, ca membru al Guvernului, ca Raportor la Proiectul de Buget. Cu multă atenţie este prezentată activitatea sa ca fondator al Şcolii Politehnice din Timişoara şi ca profesor acolo, ca prim rector al ei, în anu1 1920/1921, punând astfel bazele viitoarei Universităţi din Timişoara, ca participant la activităţile ASTREI, ca iniţiator, împreună cu Episcopul Caransebeşului, Miron Cristea (devenit ulterior Mitropolit primat şi apoi Patriarh al României), al Asociaţiei Culturale a Banatului.

De o atenţie specială beneficiază în carte familia lui Lalescu. Matematicianul nu s-a născut în Banat, ci la Bucureşti. Dar tatăl său descindea din comuna Cornea, judeţul Caraş-Severin, şi era foarte ataşat de obârşia sa bănăţeană, ataşament care s-a transmis şi matematicianului. Pe de altă parte, sunt prezentate pe larg relaţiile sale cu cei patru copii, unul dintre ei, poet, preluându-i numele de Traian. În afecţiunea, altruismul şi inteligenţa pe care le-a manifestat Lalescu în calitatea sa de părinte (mai cu seamă în situaţia în care soţia sa murise foarte tânără) regăsim atitudinea pe care a avut-o faţă de familia sa mai mare, aceea a poporului căruia îi aparţinea şi faţă de care se simţea responsabil.

Cartea este prefaţată în mod relevant de Rectorul Universităţii Eftimie Murgu din Reşiţa, prof. univ. dr inginer Doina Frunzăverde, iar o Postfaţă a ing. Smaranda Lalescu, nepoata marelui savant (fiică a poetului Traian Lalescu), subliniază fidelitatea autorului cărţii faţă de personalitatea lui Lalescu. Vom adăuga faptul că Smaranda Lalescu a demonstrat, la rândul său, un ataşament exemplar faţă de personalitatea ştiinţifică şi umană a bunicului ei, ajutând cu inteligenţă şi har, împreună cu fiul ei, Traian Popa, la editarea *Operelor* marelui nostru matematician.

Prin cartea de faţă, avem încă o confirmare a modului în care un mare savant poate fi în acelaşi timp un mare om al şcolii, al problemelor sociale şi culturale vitale ale societăţii în care trăieşte. Îi rămâne timp pentru toate, dacă inima îl îndeamnă în acest sens.

(Fotografia alăturată, reluată din volumul *Traian Lalescu. Un nume peste ani*, apărută la Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2007, sub îngrijirea Smarandei Lalescu, îl înfăţişează pe Traian Lalescu la vârsta de 30 de ani; n. red.)

Nicolae Iorga

Acad. Mircea MALIŢA

Cum să-l evoci pe cel mai mare istoric al României, mintea sa şi memoria mai cuprinzătoare şi mai vaste decât bibliotecile şi arhivele naţionale, scrisul şi expunerile fără repaos (bibliografia sa a luat două volume mari de mii de titluri), literatura, memorii, portrete, călătorii, alăturându-se studiilor istoriei românilor, a continentului şi a lumii întregi? Un francez, un istoric faimos al artei, Henri Focillon, ne ajută să cunoaştem cum era văzut în Europa.

„Iorga a făcut Marea Românie de ieri. Cărţile sale, cuvântul său, opera sa colosală de istoric şi om de acţiune, au arătat lumii întregi unitatea seculară a unui popor sfâşiat. În timpul marelui război, a îmboldit lumea la arme... Prosperitatea revenită, victoria încununând armele noastre, n-a crezut că sarcina sa e încheiată, multiplicând peste tot instituţiile fraterne, unind pe români în acelaşi ideal cu dragoste, atent la viaţa ţăranilor, la care simţea forţele lor profunde şi darurile inepuizabile. Noi l-am cunoscut, noi l-am iubit, noi am avut privilegiul să vedem sub ochii noştri trăind, în întreaga sa plenitudine, una dintre acele personalităţi legendare, care sunt sădite pentru totdeauna în solul unei ţări şi în istoria inteligenţei umane. El îmbina cunoaşterea cu instinctul prezicerii şi cu acea flacără poetică ce rămâne semnul distinctiv al geniului. Nimeni n-a respirat vreodată mai puternic şi mai nobil viaţa."

Erau cuvinte rostite în decembrie 1940, după asasinarea lui Iorga (1871-1940).

În *Sfaturi pe întuneric* (ediţie îngrijită de V. Rîpeanu şi Sanda Rîpeanu, Editura Militară, Bucureşti, 1976; relatat în Alexandru Duţu, *Dimensiunea umană a istoriei,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1986), în 1937, sub titlul *Cum se creează o stare de spirit*, Nicolae Iorga descrisese sub forma unei stări de spirit anomalia dominantă şi primejdiile din anii '30. *„Sunt vremi de ambiţii nebune. Se răstoarnă scara normală. În loc să se înceapă cu adunarea modestă a meritelor, pentru a râvni, pe baza lor, conducerea, se cere conducerea fără să fie putinţa sau măcar hotărârea de a îndreptăţi această suire prin merite. Într-o lume aşezată şi ademenită, opinia publică întreabă pe oricine vrea să se suie în fruntea altora: ce a făcut, pe când, într-o lume zăpăcită şi răstumată, se admiră, ca la un circ sau la reprezentanţii unui sport cutezător, îndrăzneala cu care se aruncă ambiţiosul către culmile cele mai înalte."*

Printre cauze notează: *„stările de spirit trecătoare vin din magia periculoasă a cuvintelor care şi-au pierdut înţelesul şi a fi lozinci nelămurite în care se poate ascunde şi cel mai bolnav misticism".*

Dar cauza principală, Iorga o vede în „starea de spirit rea", cum numeşte el petele. Se pare că unele lucruri ale altora care uimesc lumea sunt „realizări neobişnuite". *„Şi atunci o privire răpede crede că a şi descoperit de unde pleacă toate aceste isprăvi: vede o haină, o disciplină ostăşească, o organizare, un şef atotporuncitor, care sfarmă orice voinţă contrară. Hai să facem şi noi!"*

„Uită-te mai bine", spune Iorga. *„Când ne vom da seama cu toţii că una e omul din Berlin sau din Roma şi alta, în tot cursul vremii, unul din Bucureşti sau din Iaşi, de la Cluj ori de la Chişinău, atunci se vor colora toate cămăşile, se vor împrăştia toate trupele de asalt, se vor desface toate defilările şi vor cădea toate galoanele unei operete stropite din când în când de sânge frăţesc".*

Iorga nu ascunde, astfel, că *starea rea* e importată de la modelul totalitarismului fascist de către mişcarea legionară, al cărei apel creştea în acel an în opinia publică. Mesajul său avea un ton profetic. După 1937, vor fi asasinaţi de această mişcare doi prim-miniştri, I.G. Duca şi Armand Călinescu, mulţi oameni politici şi, în fine, va fi sacrificat, într-un moment de oroare şi ruşine înscris în istoria românilor, însuşi Nicolae Iorga.

În textul său, Iorga face referinţă la zestrea culturală nepieritoare a românilor şi la calităţile lor specifice. Acest fond dăinuie şi se afirmă din nou.

„Societatea... are ceva sufletesc permanent, care-i dă caracterul, care îi stabileşte valoarea, care-i face mândria sau o îndreaptă spre pieire. Afară de extraordinare sforţări ori de cele mai mari şi rare măsuri, acest fond nu poate fi biruit. Acoperit un moment, înşelat sau înspăimântat, el îşi revine şi domină mai departe, fiindcă el vine din tot ce primeşte din mediul ei, din tot ce şi-a agonisit societatea."

După această clară susţinere a nedurabilităţii petelor, Iorga prezintă, într-una dintre cele mai frumoase scrieri închinate profilului românesc, convingerile sale proprii. *„Cred cu toată puterea că însuşirile de temei ale acestui popor vor ieşi din nou la iveală, impunându-se spre onoarea lui. Atras în altă parte, supt înrâuriri (străine)... el se va întoarce la aceste aşa de mari calităţi, care sunt: măsura, stăpânirea de sine însuşi, armonia, respectul de sine şi de alţii, simţirea aleasă şi cruţarea simţirii altuia, înţelegerea pentru o idee care nu e a sa, bunătatea adâncă şi duioşia muiată în lacrimi, conştiinţa de drept pentru sine şi pentru alţii, religia legii şi cultul suprem al datoriei".*

(Extras din *Cuminţenia pământului. Strategii de supravieţuire în istoria poporului român*, Editura Corint, Bucureşti, 2010.)

Cogito, ergo sum

Adevărul pluralist. Cuvântul şi necuvântul

Dan D. FARCAŞ

Am rămas din şcoală cu convingerea că realitatea nu poate fi înţeleasă cu adevărat decât prin prisma cuvântului, logicii şi matematicii. Ulterior însă practica m-a învăţat că fiecare dintre aceşti trei „piloni" ai cunoaşterii, dincolo de merite incontestabile, are şi limite inerente. Din fericire, mintea umană posedă şi alte instrumente, care pot compensa întrucâtva aceste limitări.

Încă Aristotel observase că suntem obligaţi să denumim un număr *infinit* de lucruri cu un număr *finit* de cuvinte, de unde rezultă că vom folosi acelaşi cuvânt pentru mai multe lucruri diferite, cu toate riscurile şi neajunsurile care decurg de aici.

Cuvintele – atunci când se referă la această inepuizabilă varietate a realităţii – nu pot fi definite cu rigoarea pe care am dori-o. Când spunem, de pildă, *„măr"*, toată lumea are impresia că ştie exact despre ce este vorba. Totuşi, cine va putea spune vreodată din care clipă o floare fecundată devine fructul numit „măr"? Sau, din care clipă mărul, putrezind ori fiind mâncat, încetează să mai merite să poarte acest nume?

Observaţiile de mai sus sunt valabile, într-o măsură oarecare, pentru toate cuvintele din vocabular. Aceasta duce – în mult mai multe cazuri decât ne-am imagina – la un *dialog între surzi*.

Dar nu este vorba doar despre substantive. Unde este graniţa dintre „tânăr" şi „bătrân", dintre „chel" şi „nechel", dintre „înalt" şi „scund", „greu" şi „uşor", „cald" şi „rece", pentru care (atenţie!) avem instrumente precise de măsurare, ca să nu mai vorbim de graniţa dintre „plăcut" şi „neplăcut", „bun" şi „rău", „frumos" şi „urât" etc.

O soluţie care-i va veni în minte unui spirit raţionalist va fi să inventăm suficient de multe denumiri pentru gradaţiile intermediare. Din păcate, aceasta nu numai că nu rezolvă problema ci, dimpotrivă, o multiplică. Şi nu are sens să inventezi prea multe cuvinte, întrucât limitata memorie omenească oricum nu va fi în stare să le ţină minte. O altă soluţie, cea propusă de matematică, este utilizarea mulţimilor „fuzzy". Operaţia nu este însă posibilă decât acolo unde avem instrumente de măsură, în plus, înlocuieşte nuanţele cu cifre şi are şi alte neajunsuri.

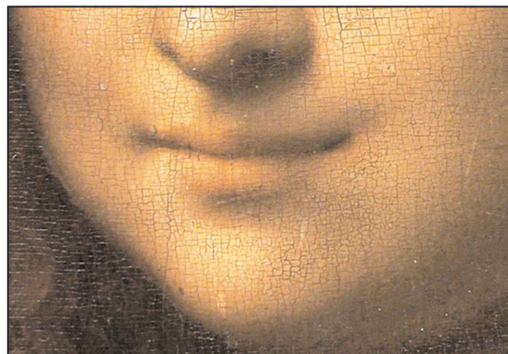
Să dăm definiţii mai precise? *Francis Bacon*, în urmă cu aproape patru secole, observa, vorbind despre ceea ce el numea „idolii forului", că nu vom avea şanse de succes, „deoarece definiţiile însele constau din cuvinte şi acele cuvinte dau naştere la altele". El spera totuşi că lucrurile vor putea fi îndreptate în timp. Un secol mai târziu, *Gottfried Wilhelm Leibniz* nădăjduia încă şi el că toate cuvintele vor putea fi, odată şi odată, perfect definite şi standardizate. Timpul care a trecut de atunci ne-a învăţat să fim sceptici faţă de această năzuinţă.

Raţionamentele de mai sus ar putea fi repetate practic pentru toate cuvintele de o oarecare generalitate care denumesc ori califică ceva din realitate. În concluzie, cuvântul caracterizează realitatea vag, imprecis şi incomplet, iar comunicarea prin cuvinte introduce inevitabil erori. Tot ceea ce se poate spera este reducerea zonelor de „penumbră", astfel încât adevărurile construite din cuvinte – fără a fi perfecte – să ne călăuzească acţiunile cu o *eficacitate rezonabilă*. Între altele, să nu uităm că un limbaj prea încărcat cu precizări ar putea deveni ineficient şi chiar inutilizabil.

Am întâlnit adesea afirmaţia că *gândirea* se reduce de fapt la nişte operaţii asupra unor cuvinte sau obiecte matematice. Experienţa m-a obligat să constat însă că nu este aşa. Cel ce parcurge un text, reconstruieşte „tacit" în mintea sa, pe baza cuvintelor citite, imagini, sunete, sentimente, trăiri, construite din ceea ce am putea numi *necuvinte*. Un învăţăcel care îşi însuşeşte noi cunoştinţe nu reţine doar propoziţii, ci şi necuvintele aflate în spatele lor. Atunci când e pus să evoce respectivele cunoştinţe, el le va reda (reverbalizându-le) prin cuvinte, de regulă, uşor diferite de cele prin care le-a primit. Folosirea unor cuvinte diferite este chiar un soi de test, prin care profesorul are dovada că elevul „a înţeles" ce i s-a spus. Se mai întâmplă şi ca unii să înveţe „pe de rost", „papagaliceşte", un text, de pildă o definiţie, dar dacă nu posedă, în spatele acestuia, „dublul" neverbal, ei vor fi practic incapabili să folosească definiţia într-o situaţie concretă.

Pentru oameni cuvântul este, deopotrivă, mijloc de comunicare şi de cunoaştere. Dar şi necuvântătoarele au mijloacele lor de comunicare şi cunoaştere, cu care rezolvă uneori probleme foarte complexe. Aceste instrumente nu doar că nu au dispărut la om, ci chiar s-au dezvoltat. Să ne gândim la instruirea practică a chirurgului, a pictorului ori a unui mecanic, sau la mimică, postură, ori intonaţia cuvintelor, dar şi la nenumărate alte situaţii. Credinţa că odată ce dispunem de cuvânt şi de matematică ne-am putea dispensa de necuvinte, ori că le-am putea ignora, este şi iluzorie şi păguboasă. Multe informaţii sunt greu, dacă nu chiar imposibil de tradus în vorbe; chiar vocabularul depune mărturie în acest sens, prin cuvântul „inefabil". Ochiul distinge, după unele estimări, câteva sute de mii de nuanţe de culoare; pentru câte dintre ele există oare cuvinte în dicţionar, să le numească?

Un proverb chinezesc susţine că o imagine spune mai mult decât o mie de cuvinte. Ca argument este suficient să ne gândim că, având în faţă harta Europei, putem spune imediat că Praga se află mai la vest decât Viena, Madridul mai la sud decât Roma,

ca şi mii de alte propoziţii de acelaşi fel, despre oraşe, şosele, râuri, munţi, distanţe etc. Dar dacă n-am dispune de nicio hartă a Europei, ci doar de aceste mii de propoziţii, reconstituirea hărţii ar fi extrem de dificilă şi lacunară.

Crede oare cineva că se va putea descrie vreodată, prin vorbe, *Gioconda* lui Leonardo, astfel încât să nu mai fie nevoie de imaginea ei, deci astfel încât, dacă tabloul (cu toate copiile sale) s-ar pierde, să-l putem reconstitui numai din aceste cuvinte? Eu pot merge cu bicicleta pe un teren accidentat, dar mi-e foarte greu să spun cuiva cum fac asta. Unele studii au estimat că într-o conversaţie sensul raţional al cuvintelor reprezintă doar 7% din informaţie, pe când felul rostirii, mimica şi gesturile, aproximativ 93%.

Înţelegem astfel că mintea noastră lucrează tot timpul, în paralel, pe *două paliere*: verbal şi neverbal. Ca un exemplu, problemele de aritmetică de clasa a patra sau a cincea (cele cu locomotive care pleacă din diferite gări, sau cu robinete care umplu sau golesc o cadă etc.) se rezolvă, contrar credinţei curente, mai ales *neverbal,* imaginând (sau desenând) datele problemei, verbalizând apoi soluţia şi adăugând unele calcule elementare. Dimpotrivă, aceleaşi probleme se pot rezolva aproape în întregime *verbal*, deci cu un efort tacit minim, în clasele mai mari, folosind metode algebrice. Fireste, abilităţile de a raţiona într-un fel sau altul nu sunt egal împărţite între oameni.

De cele mai multe ori, un cuvânt capătă un *sens* în mintea mea doar în momentul în care voi fi în stare să-i pun în corespondenţă, direct sau indirect, o cunoaştere de pe palierul neverbal. Legătura dintre cele două paliere este extrem de puternică. Situaţiile în care această legătură este abolită sau perturbată sunt rare. O ruptură între imagine şi cuvânt s-a produs, de pildă, atunci când fizica microcosmosului a fost obligată să dea nume unor obiecte şi fenomene care nu mai puteau fi vizualizate. Legătura verbal-neverbal mai poate fi perturbată şi în lapsus ori în demenţă. Uneori avem în minte imaginea unei persoane, a unui loc, a unui obiect etc. şi nu reuşim să ne amintim de numele lui, ori ştim numele, dar nu mai putem evoca imaginea.

Cuvântul şi necuvântul sunt în bună măsură instrumente complementare, fiecare având avantaje şi dezavantaje. *Necuvintele* posedă un plus de fidelitate în detalii, un plus de supleţe şi o mai mare capacitate de adaptare la schimbările din mediu, păstrând într-o mai mare măsură integralitatea reprezentării realităţii. Dar ele se alterează mai repede în timp, tocmai deoarece necuvintele posibile, potenţial infinit de multe, se învecinează şi „alunecă" uşor unul în altul prin contiguitate.

Dimpotrivă, *cuvintele* sunt în număr finit, bine delimitate, propoziţiile sunt alcătuite după reguli bine definite, iar coerenţa vocabularului, a gramaticii şi a logicii permite uneori chiar şi regenerarea adevărurilor verbale, în cazul alterării. Rezistenţa cuvântului are însă două tăişuri, întrucât şi eventualele prejudecăţi sau anacronisme – exprimate prin cuvânt – se elimină mai greu decât erorile tacite.

Sunt şi alte deosebiri; de pildă, cuvântul cere o prezentare secvenţială, o *„liniarizare a discursului",* sub forma unor succesiuni parcurse „pas cu pas", fiecare dintre paşi efectuându-se după terminarea celui dinainte. Prin opoziţie, adevărurile neverbale asigură o abordare *globală*, de ansamblu, cu multe mici acţiuni parţiale efectuate simultan, în paralel, nu într-o ordine impusă.

Folosind o imagine „alpinistică", am putea spune că, în procesul cunoaşterii, un cuvânt sau o frază, bine alese, joacă acelaşi rol ca un *piton*, un crampon de fier înfipt în piatră, pentru a asigura ascensiunea unui alpinist, un sprijin ferm, ca un *jalon* la care te poţi întoarce, tu sau alţii care vin după tine. Raţionamentul se poate desfăşura, din jalon în jalon, de la o judecată la următoarea, până la concluzia dorită, în acelaşi mod în care alpinistul urcă de-a lungul traseului său, de la un piton la altul.

O ascensiune începe însă inspectând cu privirea peretele de stâncă. Operaţia asigură cuprinderea, în bună măsură simultan, *global*, a întregului, cu detaliile esenţiale şi relaţiile dintre acestea. Numai după aceea urmează urcuşul *liniar* al alpinistului, din piton în piton. Primul demers controlează toate variantele, dar numai al doilea cucereşte piscul. Puterea deschizătorului de drumuri noi stă în buna stăpânire a ambelor tehnici. Încercarea de a reduce activităţile mintale omeneşti doar la cele verbale, logice, echivalează cu transformarea alpinistului într-o omidă oarbă, capabilă poate să găsească un drum pentru a se căţăra pe stâncă, dar cu o infinită încetineală, cu multe riscuri şi reveniri şi cu ignorarea alternativelor.

Desigur, odată stabilite jaloanele de-a lungul unui anumit drum al cunoaşterii, ele vor constitui *repere* comode, la care ulterior ne putem raporta cu toţii, la care cei interesaţi vor putea reveni, chiar şi atunci când autorii primei performanţe nu mai sunt printre semenii lor. Dar, în acelaşi timp, aceste jaloane fixează adesea, odată şi pentru totdeauna, un drum obligatoriu, o opţiune definitivă, deci o renunţare la o mulţime de alternative care existaseră la început şi între care, de foarte multe ori, e posibil să se fi găsit şi una mai bună.

Aşadar, prin însuşirile lor diferite, necuvântul şi cuvântul luminează realitatea în moduri diferite şi se controlează între ele. Faptul că omul poate utiliza concomitent ambele aceste instrumente reprezintă unul dintre marile sale avantaje în gândire şi creativitate.

Cogito, ergo sum

Basmul și modelul cultural al temporalității

Marian NENCESCU

Cultura tradițională românească s-a născut pe teritoriul țării noastre din cele mai vechi timpuri și înglobează folclorul, arta populară, obiceiurile și ceremonialul, într-un cuvânt întreaga zestre tradițională, concepută ca o *arhitectură a straturilor succesive* constituite de la începuturile viețuirii umane și până în zilele noastre. Argumente temeinice, de ordin istoric, cultural, literar și chiar *filosofic* converg spre ideea că fenomenul culturii tradiționale reprezintă *prima mare sinteză culturală* născută în spațiul românesc, după expresia consacrată a lui Ion Goian. (*Istoria filosofiei românești*, Ed. Academiei RSR, 1985, vol. I, cap. I: „Valori și sensuri filosofice în cultura populară tradițională".)

Fără să constituie o *filosofie*, în sensul propriu al termenului, cultura tradițională nu este lipsită de întrebările pe care spiritul uman le-a formulat de-a lungul timpului cu privire la natura și sensul condiției sale. Acestea s-au constituit în ceea ce s-ar numi *conștiința filosofică* populară, prezentă perenă în viața spirituală a societății românești. L. Blaga numea această conștiință chiar „efluxul întregii personalității omenești", adăugând: „pentru cugetarea noastră este sângele ce-i dă viață și tărie organică, pentru inima noastră, fondul strălucit pe care ne proiectăm râsul sau melancoliile noastre zilnice, și poate cel mai însemnat leagăn pentru voința noastră." (L. Blaga, *Încercări filosofice*, Ed. Facla, Timișoara, 1997.)

Prin urmare, constanța filosofică este încrustată în universul culturii tradiționale, rodind în ceea ce s-ar numi *variatele aspecte ale vieții spirituale* a românilor. Modelul culturii tradiționale, așa cum a fost el definit de M. Eliade (*Istoria credințelor și ideilor religioase*, Ed. Științifică, București, 1991, vol. I) îmbină caracterul universal al culturii cu individualitatea culturală locală, constituind o *sinteză istorică* cu rădăcini profunde în istoria și chiar preistoria poporului nostru.

Trebuie însă precizat că modelul culturii filosofice tradiționale nu se suprapune *ad-litteram* peste folclor. Din această perspectivă, se poate vorbi mai degrabă despre „o viziune românească a lumii", concept ilustrat de Ov. Papadima într-o lucrare omonimă.

În consecință, noțiunea de *cultură tradițională* este asociată cu unele *trăsături ale reflexivității*, din care rezultă anumite sensuri cu caracter general, capabile să ne conducă spre o interpretare de tip filosofic, operând între *logos* și *mythos* (respectiv gândirea lumii din perspectiva unor mituri). Sub acest aspect, cultura noastră tradițională s-a cantonat mai degrabă în *ethos*, adică în zona comportamentelor.

Concluzionând, răspunsul la întrebarea fundamentală, anume dacă se poate vorbi de un model filosofic (sau mai corect numit *protofilosofic*), decelabil la nivelul folclorului tradițional românesc, depinde substanțial de modul cum este formulată. A identifica în folclor o anume concepție filosofică, unitară și sistematică, este un lucru la fel de riscant, ca și când am vorbi direct despre o filosofie propriu-zisă. În realitate, conștiința reflexivă se regăsește la nivelul mentalului colectiv, fiind cuprinsă în atitudinile, modelele și practicile folclorice.

Trecerea de la *protofilosofie* la primele scrieri cu conținut filosofic va marca un nivel superior al conștiinței filosofice, fiind rezultatul unei influențe de natură culturală, iar nu al unui *conglomerat moștenit.* Analizând cultura tradițională din perspectiva *ethosului,* regăsim ceea ce L. Blaga identifica în discursul de recepție la

Academia Română, din 5 iunie 1937, prin noțiunea de „sat-idee": „În mijlocul interesului nu este nici cerul, nici iadul, nici lumea, ci *omul.* Omul cu toate calitățile și metehnele, cu toate apucăturile, întocmirile și rosturile sale voite sau nevoite".

Acest proces de *umanizare* a lumii tradiționale – având la bază *modelul cultural al temporalității* constituit pe ideea devenirii *ciclice* a existenței umane, derivată din suprapunerea ciclului cosmic peste calendarul agropastoral tradițional – și-a găsit expresia deplină în structura basmului tradițional. Basmul ne apare ca un univers distinct, „un teren ipotetic al cunoașterii sau poate al aventurii cunoașterii". (Constantin Prut, *Fantasticul în arta populară*, Ed. Meridiane, București, 1972, p. 11.)

În esență, structura narativă a basmului reflectă „întreaga realitate umană, stilizată în problema ei primordială" (O. Bârlea, *Folclorul românesc*, vol. I, p. 140 și urm.), situându-se, în opinia lui I. Bădescu, la întretăierea a *două tipuri de culturi*: „cea *arhaică*, corespunzătoare conformismului colectiv și cea *recentă*, constituită din asumarea individuală și interiorizarea normei". (I. Bădescu, *Timp și cultură. Trei teme de antropologie istorică*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 354.)

Fără a fi adepții teoriei că basmul reprezintă o adevărată *pădure de simboluri* în care se regăsesc, topite și replămădite, experiențe diverse, inclusiv de natură ezoterică și șamanică, vom constata că schema *tradițională* a acestui tip de producție folclorică cuprinde, de regulă, o călătorie *în lumea de dincolo,* mijlocită sau susținută de un grup de auxiliari (de la animale, la ființe fabuloase), urmată de o întoarcere, încununată de beneficiul unei experiențe unice.

Din această perspectivă, se poate deduce și un anume *finalism* etic al basmului, definit prin experiența propriu-zisă a cunoașterii. Privită sub aspect antropologic, călătoria inițiatică primește anumite funcții rituale, în vreme ce, în plan social, singurul beneficiu este de natură educativă. Raportat la modelul „clasic" al culturii tradiționale, eroul basmului românesc nu ne mai apare ca *perfect*, ci *perfectibil,* povestitorii/ interpreții întrecân-du-se în a umaniza călătoria fantastică, adăugând, ca element specific tradițional, inclusiv umorul.

Ca o anticipare la demonstrația noastră, vom preciza că basmul reprezintă *un segment semnificativ al culturii tradiționale* a cărui principală caracteristică este aceea „de a ridica problematica unui erou individual la nivelul de discurs despre categoriile (arhetipurile) destinului uman". (*Istoria filosofiei românești*, op. cit., p. 87.)

Profunzimea filosofică a basmului tradițional românesc, ascunsă sub pliurile *umanismului popular*, a atras numeroși gânditori care au identificat în aceste creații motive de necontestat ale meditației despre lume.

(Fragment din Cap. V, „Ipostaze ale timpului în *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*" al tezei de doctorat în filosofie susținută în 2010 la Universitatea de Nord, Baia Mare; va urma.)

Purificarea prin mituri

Ion PIȚOIU-DRAGOMIR

Recunoaștem sau nu, modelele și-au imprimat influențele în personalitatea fiecăruia dintre noi. „Așa da" și „Așa nu" se regăsesc, într-un fel sau altul, în tot ce facem; suntem ceea ce am primit ereditar („destinul" palpabil și destinul divin) și ceea ce s-a „exersat" prin educație, relații interpersonale etc.

Un loc distinct în devenirea noastră îl au aceste modele și, dintre ele, miturile, ca esențe ale experiențelor milenare, sunt oglinzi în care strălucirea spiritului realizează o dispersie unică. Și spiritul – știm – este cel care „cheamă" ființa noastră totdeauna înainte! Cum o face este o altă problemă.

Apelând la mituri, vom primi lumina referențială, care va genera matricea unde să rodească energiile.

O tulburătoare legendă japoneză, spre exemplu, ar putea fi una dintre aceste oglinzi...

Pe dealul Oshiroyama din orașul Matsue, giganticul castel ce strivește orizontul prin mărimea sa își primea obolul de sânge: sub zidurile lui a fost îngropată, de vie(!), o frumoasă fecioară, ca jertfă pentru niște zei uitați. Atât dealul cât și castelul nu s-au mai zguduit din măruntaiele lor telurice și liniștea avea să-și adape nestingherită eternitatea.

Aflând aceste lucruri, în noi se nasc întrebări nerostite, urlete mute, lumini întunecate, declanșând lăuntrice jocuri de flăcări; O FECIOARĂ, DE VIE?!...

Mai ales că era și foarte frumoasă, și cânta minunat, și-i plăcea foarte mult să danseze! Altfel spus, erau îngropate frumusețea, melosul și dansul pentru câțiva dintre milioanele de zei ce aparțin Japoniei, țară a contrastelor șocante și a miracolelor totodată!

Așadar, uneori, liniștea are prețul sângelui, al frumuseții, al cântecului și al dansului!...

Dacă, totuși, în timp, o altă fecioară, și-ar fi tors dansul pe locurile unde se săvârșise jertfa, Oshiroyana și castelul său s-ar fi trezit din fruntarii, ar fi zguduit zările și timpul, ar fi strivit văzduhul.

A fost nevoie de lege, ca dansul fetelor pe străzi să fie interzis pentru totdeauna... Dar frumusețea?!

Acest mit, ca și altele pe care le întâlnim, potențează în noi întrebări nerostite, urlete mute, lumini întunecate, declanșând lăuntrice jocuri de flăcări.

Altfel spus, personalitatea noastră trece prin catharsis, se purifică de urletele interioare și de luminile întunecate prin trăirea întru valorile supreme, declanșată în noi de mitul de mai sus, de mituri, în general.

Cântecul pe care îl știau toți cândva mai apare, totuși, pe străzile din Matsue, amintind contemporanilor că melosul, frumusețea și speranța nu le pot lua nici chiar zeii!...

Așadar, recunoaștem sau nu, modelele își imprimă influențele în personalitatea fiecăruia dintre noi.

Ele rămân ca niște flăcări albastre întru care ființăm!...

Altfel...

Scrise de Eminescu?

Liviu P. DINU
(în colaborare cu Marius Popescu)

A încerca să vorbeşti sau să scrii ceva nou despre Eminescu pare o întreprindere sortită eşecului. Şi asta din două motive: pe de o parte, senzaţia generală este că se ştie totul (sau aproape totul) despre Eminescu, iar, pe de altă parte, lumea românească pare excedată de Eminescu. Acesta apare peste tot: statuile sale sunt omniprezente, îl întâlnim pe bancnote, străzi şi pieţe Eminescu sunt peste tot, ziua sa de naştere este ziua naţională a culturii române, este studiat încă de la cele mai mici clase etc. Să nu mai vorbim de clişeele care împânzesc discursurile şi multe conversaţii sau texte despre poet. În principal acestea îi fac un deserviciu uriaş lui Eminescu, făcând din el un poet mai mult citat decât citit.

Şi totuşi, din când în când Eminescu mai face şi „rating": atunci când se dezbate câte o poezie licenţioasă a sa, sau atunci când se încearcă „demitizarea" sa.

Dar ştim noi totul despre Eminescu? În cele ce urmează vom încerca să aflăm ceva în plus despre el, şi anume vom investiga activitatea sa publicistică.

Corpus. Publicistica

Începutul publicisticii lui Eminescu pare a fi în anul 1870, când el a publicat în ziarul *Federaţiunea* din Pesta trei articole sub pseudonimul „Varo" pe tema situaţiei românilor din Imperiu. Pentru o scurtă perioadă este ziarist la *Albina*, după care pleacă la Berlin pentru studii. În 1877 se mută la Bucureşti, unde lucrează la ziarul *Timpul*, mai întâi ca redactor, apoi ca redactor-sef. De această perioadă se leagă principala sa activitate publicistică. Eminescu face publicistică cotidiană, elaborează editoriale politice, face lectura materialelor şi decide asupra publicării lor, deschide ziarul textelor ştiinţifice şi literare, reproduce şi comentează texte din presa românească, traduce şi comentează texte din presa internaţională.

Din cele 16 volume cât numără opera completă editată de Academia Română în 1989, publicistica sa cuprinde nu mai puţin de 5 volume, şi anume volumele 9, 10, 11, 12 şi 13. Fiecare volum conţine texte grupate în general într-o perioadă bine organizată de către editori; aceste texte sunt grupate în trei mari categorii: texte publicate de autor în jurnale ale vremii (indicându-se jurnalul şi data apariţiei), texte rămase în manuscris datate din perioada respectivă şi texte a căror paternitate este incertă.

Pentru a ne face o idee despre întinderea acestor texte, dăm mai jos numărul lor, aşa cum reiese din *Opere*:

- Volumul 9 cuprinde texte publicate între 1870 şi 1877 în *Albina, Familia, Federaţiunea, Convorbiri literare, Curierul de Iaşi.* 510 texte sunt publicate, 52 sunt rămase în manuscris şi 12 sunt incerte.
- Volumul 10 conţine publicistica dintre 1 nov. 1877 şi 15 feb. 1878 din ziarul *Timpul.* 264 sunt texte publicate, 14 în manuscris şi 44 cu paternitate incertă.
- Volumul 11 cuprinde perioada 17 feb. 1880 – 31 dec. 1880. 323 de texte sunt publicate, 11 rămase în manuscris şi 7 cu paternitate incertă.
- Volumul 12: 1 ian 1881 – 31 dec 1881 (*Timpul*): 356 publicate, 31 în manuscris şi 14 controversate.
- Volumul 13: 1882-1883 şi 1888-1889 (*Timpul, România liberă, Fântâna Blanduziei*). 242 publicate, 96 în manuscris şi 26 incerte.

Ce înseamnă texte cu paternitate incertă?

Stilul jurnalistic al secolului al XIX-lea cerea ca textele în general să nu fie semnate de autorii articolelor; când se cita un articol se obişnuia mai degrabă sa se spună „gazeta cutare a spus" decât „autorul cutare a spus". În mod natural, Eminescu a adoptat aceeaşi tactică: a semnat câteva articole, celelalte apărând fără semnătură.

Atribuirea clasică a foiletoanelor lui Eminescu a fost bazată pe studiul manuscriselor în care se păstrează un bogat material reprezentând fragmente în prima redactare, articole elaborate în intregime, dar nepublicate, un mare număr de conspecte din diferite tratate pe care le utilizează în demonstraţiile sale. Metoda de lucru a poetului permite să stabilim relaţii între textele din manuscrise şi articolele din cotidianul *Timpul.* Pe lângă această operaţie au fost utilizate şi expresiile tipice, dar asta doar atunci când acestea au fost întâlnite în manuscris sau au fost utilizate de autor pe întreg parcursul publicisticii.

Preponderent calitativă, abordarea filologică (istorico-literară) nu a reuşit încă să definească integral amprenta stilistică, aceasta putând fi numai aproximată. Acest lucru a făcut să avem astăzi un număr de 103 articole atribuite canonic lui Eminescu, dar a căror paternitate rămâne incertă. Au fost scrise ele de Eminescu?

Aceasta este întrebarea pusă de Solomon Marcus autorului acestui articol în urmă cu peste 10 ani. Şi de atunci a început o muncă neîntreruptă. Mai întâi de documentare.

Evident, Eminescu nu e singurul în această situaţie. Istoria literară e plină de astfel de dezbateri. Amintim aici câteva numai: analiza paternităţii foiletoanelor lui Dostoievski, controversa de secole legată de operele lui Shakespeare, analiza paternităţii articolelor Federaliste din SUA (*Federalist Papers*), controversa Corneille-Molière etc.

Analiza stilistico-computaţională

Lucrările recente dedicate stilisticii computaţionale s-au apropiat din ce în ce mai mult şi mai robust de răspunsuri ale unor probleme de acest gen (v. arhiva revistei *Literary and Linguistics Computing*, Oxford Press). Surpriza a fost că ambele părţi au ieşit în câştig: literatura, principalul client, era mulţumită de răspunsul găsit, iar matematica nu de puţine ori s-a bucurat de noi tehnici descoperite de cei care se aplecaseră asupra acestor teme. Amintim aici doar lanţurile Markov şi

dezvoltarea metodei naive Bayes: prima tehnică s-a născut ca urmare a încercării de a stabili paternitatea poemului *Evgheni Oneghin* al lui Puşkin, a doua tehnică, în urma proiectului de stabilire a paternităţii corpusului *Federalist Papers.* Prin urmare, am întâlnit un câmp de desfăsurare serios pe care ne-am întins cercetarea legată de stabilirea paternităţii foiletoanelor lui Eminescu. Nu ştim să existe până acum o cercetare similară.

Principala dificultate întâmpinată a fost legată de lungimea textelor, de cele mai multe ori mult mai mică decât nevoile noastre. O a doua problemă a fost de cu totul altă natură: în general, tehnicile dezvoltate până acum vizau disputarea unui text între doi sau mai mulţi autori. În aceste situaţii se stabilea un corpus comparabil şi reprezentativ al autorilor aflaţi în dispută şi textul (textele) controversate se comparau cu textele cunoscute. O abordare clasică a acestei situaţii era cea bazată pe filogenia arborescentă, tehnică unanim acceptată în biologia evoluţionistă şi recent importată cu bune rezultate de către lingvistica matematică şi computaţională. Conform acestei tehnici, obiecte asemănătoare tind să se situeze pe aceeaşi ramură a unui arbore, în timp ce obiecte diferite se situează pe ramuri cu atât mai îndepărtate, cu cât obiectele respective au mai puţine proprietăţi în comun. Aici ramurile sunt autorii, iar frunzele sunt textele.

În cazul unui singur autor, această tehnică nu este mulţumitoare: este greu să stabileşti un corpus de autori care „nu sunt Eminescu". Toţi ceilalţi sunt în această categorie, iar metoda eşuează când se adaugă date greşite.

Prin urmare, suntem în situaţia în care trebuie să răspundem cu Da sau Nu întrebării dacă un text a fost sau nu scris de Eminescu. Nu vom intra în detalii tehnice, ci ne vom rezuma să spunem că de data aceasta au fost folosite tehnici care iniţial au fost dezvoltate cu scopul de a fi utilizate în bioinformatică (în jargon, acestea au fost *Kernel PCA, multiscaling* şi utilizarea unui clasificator *one-class*). Mai pe româneşte, am procedat în felul următor: bazându-ne pe textele publicate, am format o listă de cuvinte funcţionale (cuvinte al căror rol principal este gramatical şi nu semantic, cum ar fi prepoziţiile, conjuncţiile, pronumele etc.). Cuvintele funcţionale sunt buni indicatori stilistici, deoarece utilizarea lor scapă controlului direct constient al autorului. Ele au fost folosite în numeroase studii de identificare a autorului (în special pentru texte englezeşti, acolo unde a fost o dispută aprigă în anii '70 pentru definitivarea listei cuvintelor funcţionale). Într-o lucrare anterioară, legată de compararea nuvelei neterminate a lui Mateiu Caragiale (*Sub pecetea tainei*) cu continuarea lui Radu Albala (*În deal, pe Militari*), am folosit o metodă similară bazată pe cuvintele funcţionale din limba română. În acest scop, am propus o listă de 120 de cuvinte funcţionale ale limbii române, dar credem că această listă ar putea fi filtrată.

Pornind de la lista cuvintelor respective, primele două tehnici menţionate mai sus reuşeau să formeze un nor de puncte care era cu atât mai dens cu cât textele erau scrise de acelaşi autor. Punctele răzleţe şi care se evidenţiau erau puncte corespunzând textelor incerte. Concret, am încercat să vedem dacă norul corespunzător articolelor publicate este distinct de cel al manuscriselor şi de cel al celor incerte. *Rezultatul a fost că nu am putut indica o astfel de separare în mod clar, cu excepţia câtorva texte asupra cărora ar putea pluti o urmă de îndoială, dar nu suficient de puternică* (printre aceste texte se afla o traducere a unei scrisori a lui Victor Hugo şi un foileton in care Eminescu răspundea unei scrisori primite, dar în care textul scrisorii este mult mai mare decât răspunsul lui Eminescu).

Ultima chestiune investigată a fost cea a utilizării unui clasificator standard de învăţare. *Conform acestei ultime tehnici, învăţând din textele publicate şi testând pe cele incerte, am obţinut că doar 5 texte ar putea fi suspecte, adică nu putem spune despre ele nici că au fost scrise, dar nici că nu au fost scrise de poet.* Pentru a ne verifica, am aplicat aceeaşi tehnică si pe manuscrise şi am obţinut un procent de 100% ca fiind scrise de Eminescu, ceea ce ne întăreste convingerea că metoda folosită este corectă.

Concluzii

Cu ajutorul tehnicilor utilizate până acum nu am reuşit să identificăm cu certitudine niciun text ca nefiind scris de Eminescu. Rezultatele obţinute concordă cu ipotezele celor mai mulţi filologi şi critici literari care susţin că textele incerte au fost scrise de Eminescu. Totusi, considerăm că rezultatul nostru a adus un plus de rigoare şi a arătat unitatea stilistică a jurnalistului Mihai Eminescu. Pe lângă utilizarea mijloacelor computaţionale în analiza descrisă mai sus, nu putem încheia fără să amintim utilizarea aceloraşi mijloace în realizarea unui alt proiect eminescian, şi anume, a *Dicţionarului de concordanţe al limbajului poetic eminescian* (lucrare realizată în 2006 de un colectiv de la Universitatea Al.I. Cuza din Iaşi, coordonat de profesorul Dumitru Irimia).

Sub crugul Eminescului

Eminescu, funcționar diplomatic

Dan Toma DULCIU

Printr-un memoriu scris în urmă cu aproape 20 de ani, semnalam conducerii Ministerului de Externe de atunci importanța prezentei lui Eminescu – deși efemeră – în rândurile funcționarilor diplomatici ai Agenției de la Berlin (1872–1874). Materialul amintit punea în evidență un adevăr istoric surprinzător, asumat prompt de ministrul în funcție al momentului: pe vremea cât a fost student la Berlin, Eminescu a fost angajat al Ministerului Afacerilor Străine al României, îndeplinind activități caracteristice unui veritabil diplomat, inclusiv pe aceea de cifrator!

Ca urmare, în toamna anului 1992, printr-o scurtă ceremonie desfășurată într-o atmosferă plină de recunoștință, dar de o discreție nemeritată față de memoria Poetului, statuia lui Eminescu a fost așezată sub fereastra clădirii Atașaților Culturali, în curtea MAE de la București. Mai mult, o sală din sediul ministerului a primit numele genialului reprezentant al spiritualității românești.

Pentru a înțelege legăturile lui Eminescu cu lumea diplomației acelor vremi, evocăm numele a trei personalități care au influențat în bună măsură existența acestuia.

Momentul 28 iunie 1883. O ipoteză

În anul 2005, evocam iubitorilor de istorie literară un fapt mai puțin cunoscut: primul sediu al Legației SUA în România a fost CASA CAPSA. Aici locuiau și alți diplomați străini. Începând cu anul 1876, Grigore Capșa a modificat destinația inițială a Salonului Slătineanu, amenajând, la etajul I, apartamente luxoase, destinate oamenilor politici, dar mai ales pentru diplomații străini. În *Jurnalul* lui Titu Maiorescu este menționat numele diplomatului Eugene Schuyler, ziarist redutabil, ca și Eminescu, cunoscător al limbii române, ales membru de onoare al Academiei Române, o personalitate care a influențat decisiv evoluția unora dintre țările din această parte a continentului.

Observator avizat al situației din Balcani, Schuyler era desigur interesat de minuțioasele analize de ordin politic publicate de Eminescu, pe care îl cunostea personal și ale cărui articole erau de mare folos pentru diplomatul american.

Contactul dintre Eminescu și diplomații străini acreditați la București a fost facilitat de către Mite Kremnitz. În salonul său, ale cărui uși erau larg deschise elitei bucureștene, cumnata lui Maiorescu primește literați, politicieni și diplomați străini: „Mi-aduc aminte că diplomații care erau de față la un dineu îl plăceau foarte mult (pe Eminescu, n.n.) și finul american Mr. Schuyler observase numaidecât cu ce cap spiritual avea a face."

În anul 1883, în lunile mai și iunie, dr. Eugene Schuyler era în București. Același *Jurnal* amintește că, în ziua de 23 iunie, Eminescu a avut o lungă convorbire cu acesta, acasă la Maiorescu: „Prea cald! Astăzi la 6 1/2 la cină la mine ministrul american E. Schuyler, Beldimano, Gane, Jacques [Negruzzi] și doamna, al-de Kremnitz, Annette, Eminescu. Rămas cu toții în cea mai plăcută atmosferă până 11 1/2". (Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*)

Admirând abilitățile lingvistice ale diplomatului american, cunoscător al limbii române, dar nu numai, Eminescu, la rândul său, afirmă că ar dori să învețe limba albaneză. Expresia aceasta, scoasă cu abilitate din context, este menționată de Maiorescu în însemnările sale amintite drept o dovadă a „nebuniei" incipiente a ziaristului rebel! Dacă Eminescu ar fi dat semne de alienare, atmosfera nu putea fi caracterizată ca fiind „cea mai plăcută"!

În opinia noastră, momentul 28 iunie 1883, atât de amplu comentat în ultima perioadă, ar putea avea o altă explicație decât cele cunoscute până în prezent.

Avem motive să credem că prezența lui Eminescu la Capșa a fost motivată de speranța de a-l întâlni pe acest influent personaj diplomatic, prieten apropiat, în același timp, al poetului. Apreciem că, în disperare de cauză, Eminescu intenționa să atragă atenția diplomaților străini, cazați aici, într-un mod zgomotos, scandalos am spune, arătând astfel că nu întreaga opinie publică românească aprobă schimbarea radicală a politicii autorităților de la București. Printre ei, desigur, și Eugene Schuyler – un prieten al României – pe care Eminescu nădăjduia să-l avertizeze asupra pericolelor ce amenințau această țară.

Poetul, care detesta asemenea localuri frecventate de „stâlpi de cafenea", a fost prezent la CAPȘA, în fatidica zi de 28 iunie 1883, dar nu dintr-un exces de *iresponsabilitate*, cum s-a încercat să se acrediteze, ci animat de o adâncă *luciditate*, în încercarea de a explica unui diplomat străin, pentru a

protesta în legătură cu un act politic important, cu urmări considerate de Eminescu extrem de grave. Intuitiv, putem afirma că diplomatul american era convins, în calitatea sa de fin și avizat cunoscător al situației țărilor din Balcani, că Regatul Român intra în sfera de influență a Puterilor Centrale, așa că eforturile sale de promovare a intereselor americane aici nu ar fi putut avea succes. Din acest motiv, rezultă, probabil, și absența pentru mai mulți ani a unor relații dinamice între cele două țări, după plecarea lui Schuyler din postul deținut la București.

Despre geneza *Luceafărului*

Mult timp s-au purtat discuții aprinse, ce par a nu avea nici azi sfârșit, cu privire la sursa de inspirație care a stat la baza capodoperei eminesciene *Luceafărul*. Majoritatea exegeților au plecat de la însemnarea aflată pe una dintre filele de manuscris, care atribuie unui misterios „K", călător, memorialist, dar și culegător de folclor românesc (*Fata în grădina de aur* și *Frumoasa fără corp*) cheia de înțelegere a *Luceafărului*.

M. Gaster este primul care abordează problema modelului literar ce a stat la baza creației inegalabilului poem. În studiul său, intitulat „Literatura populară română", dezvăluie încă din 1883 numele lui R. Kunisch și cele două basme traduse de acesta în germană.

N. Iorga precizează contextul apariției acestor traduceri din folclorul românesc: Richard Kunisch face o călătorie pe Dunăre, ajungând și la București, în urma căreia publică la Berlin, în 1861, memoriile sale prin Țările Române și Orient, sub titlul „Bűkarest und Stambul, Skizzen aus Ungarn Rűmanien und der Tűrkei". El observă un București cosmopolit, care păstrează însă mult din farmecul Orientului. Deși este un oraș select, având spectacole de operă italiană, franceză și teatru în limba română, Capitala nu i se pare un oraș european, semănând mai degrabă cu Algerul. Kunisch ne povestește că, în timpul unei petreceri, o doamnă a cântat arii italiene, iar la o altă reuniune, o invitată ,,cetește ușor manuscrise grecești". În tot acest timp ,,autorul este uimit de farmecul femeilor".

N. Iorga, care a abordat acest subiect, mai ales prin prisma călătorilor străini în trecere prin Țările Române, amintește că Richard Kunisch a scris și o nuvelă, intitulată *La belle Florica*.

Dar cine este acest Richard Kunisch și cum a ajuns Eminescu să se inspire din cele două povești traduse în germană? Cercetări datând din deceniul al noulea al secolului trecut dezvăluie identitatea misteriosului „K": este vorba de colonelul Richard Kunisch, care efectuase o călătorie la București și Istanbul, cu sarcini diplomatice, primite din partea Austro–Ungariei. Această lucrare memorialistică a avut-o la îndemână Mihai Eminescu, pe când era angajat al Agenției Diplomatice de la Berlin și, desigur, a fost impresionat de conținutul ei.

Iată, așadar, încă un diplomat care influențează biografia marelui nostru poet. De altfel, în setul de documente eminesciene, aflate în Arhiva MAE, pus în valoare prin studiul nostru din 1988, există unul, scris de Eminescu, dar semnat, evident, de Th. Rosetti, care demonstrează că la sediul Agenției de la Berlin exista practica de a se distribui celor interesați lucrări traduse în germană, evocând realitățile românești. Cităm conținutul acestuia:

Agenția României, Domnule Ministru,

Fiindcă D. Ulysse de Marsillac, după cum anunțați prin adresa D-Voastră No 7646, se oferă a distribui la cabinete de lectură „Journal de Bucharest",

Vă rog să mijlociți ca, deocamdată, această foaie să se trimită la

„Akademische Leschalle", Berlin, Georgenstrasse, rămânând a vă comunica mai în urmă și alte asemenea locale.

Primiți, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni. Domniei Sale, Domnului Ministru de Esterne, S.S. Th. Rosetti

Eduard Griesbach – un diplomat printre poeți sau un poet printre diplomați

Eduard Griesbach este numele unui alt diplomat străin, prieten apropiat al lui Mihai Eminescu, despre care s-a scris foarte puțin în studiile ce au fost dedicate acestuia de-a lungul celor peste o sută de ani ce s-au scurs de la moartea sa. Printre exegeți, George Muntean (*Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Minerva, București, 1973) amintește în treacăt: „Iar cu consulul prusian Griesbach, poet de o reală distincție și frecventator al Salonului Mitei, Eminescu se întreținea îndelung, acum ca și mai târziu". Bănuind că în salonul Mitei Kremnitz se adunau numai poeți, George Muntean îi atribuie diplomatului Prusiei calități mai ales poetice.

Acest ignorat prieten al lui Eminescu, Eduard Griesbach (1845–1906), a fost nu numai diplomat de carieră, ci, mai ales, unul dintre cei mai importanți istorici literari și editori ai operelor lui Schopenhauer. Datorită acestei calități, discuțiile dintre Eminescu și Griesbach nu puteau fi decât extrem de benefice. Mai mult decât atât, Eduard Griesbach îl încurajează pe Eminescu să facă traduceri din marii poeți germani, iar dovada este numărul 128 al *Telegrafului Român*, din 1881, în care apare traducerea baladei *Der Handschuh* (*Mănușa*) de Fr. Schiller, semnată de Mihai Eminescu.

→

Eminescu și imaginația interogativă (II)

Cătălin MAMALI

Adevărul își caută și găsește forma poetică și rămâne totodată steaua polară care ghidează navigația poetului. Că Poetul reușește să caute Adevărul în mod Poetic este ceva ce ține de harul, munca și conștiința scriitorului:

Ah! atuncea ți se pare
Că pe cap îți cade cerul:
Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul? (Criticilor mei)

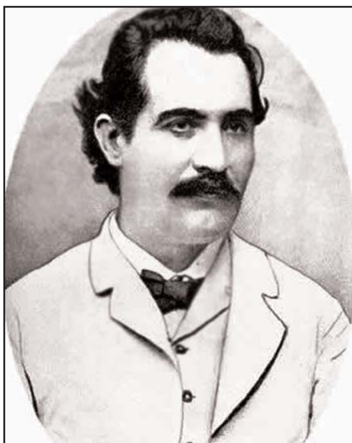
Există, probabil, studii referitoare la funcțiile întrebării în opera lui Eminescu pe care, din păcate, nu le cunosc. În unele lucrări clasice (Călinescu, Perpessicius, S. Cioculescu, Noica, Creția), sunt relevate dimensiunile epistemice ale operei eminesciene. În lucrări mai recente, precum cea a lui Pompiliu Crăciunescu, *Eminescu – Paradisul infernal și transcosmologia* (Junimea, Iași, 2000, prefață de Basarab Nicolescu), pasiunea lui Eminescu pentru enigme devine un obiect central de analiză. Capitolul *„Figurile" Vidului* din cartea lui Crăciunescu îl apropie pe cititor de elementele de bază ale procesului interogativ în opera eminesciană: *„sfinxul e o întrebare și piramida un răspuns"*. Crăciunescu consideră că poetica eminesciană este un „ceremonial al transrealității". În acest ceremonial sunt necesari visătorii capabili să iasă din limitele datului pentru binele existentului. Această ieșire nu intenționează impunerea visării asupra realității. Ea este încercarea și cutezanța de a explora potențialul și posibilul.

Ciclul imaginației interogative este marcat de **reversibilitatea** repetată și fertilă a întrebărilor și răspunsurilor. Această reversibiliate nu este liniară și nici fără riscuri, iar prin *contra-întrebări* procesul interogativ se autocorectează. *În personalitatea creativă, Sfinxul (simbol al întrebării, al capacității interogative) și Oracolul (simbol al capacității de a răspunde, de a rezolva enigme) sunt interiorizate și dezvoltate complementar.* Acest proces cere sacrificii. Multe întrebări, multe răspunsuri și deci mulți navigatori se pierd înainte de a atinge orizontul spre care tind. Nu mi se pare deloc întâmplător că *„Dintre sute de catarge"* este o poezie dominată de interogație. Ea ne apropie de înțelegerea riscurilor navigării de orice fel:

Dintre sute de catarge
Care lasă malurile,
Câte oare le vor sparge
Vânturile, valurile?

Când cineva are harul, experiența și cutezanța de a gândi și exprima întrebări esențiale care sunt nu doar incomode, ci și radical critice pentru lâncezeala mentală și morală a multor contemporani, se expune unor reacții viscerale. Atunci când întrebările sunt urmate de efortul firesc de căutare a răspunsului, a cauzelor răului și „a cuvîntului ce exprimă adevărul", ne găsim în fața unui *curaj interogativ liber asumat și decis să confrunte aroganța epistemică și cinismul care domină scena publică.*

Este nevoie de curaj interogativ să adresezi întrebări cu masă critică privind identitatea, condiția și modul de a fi al celor apropiați, așa cum a făcut Eminescu. Se insistă asimetric, deci neechilibrat din punct de vedere explicativ, asupra modului în care Eminescu se relaționează la străini fără a considera cât de aspră este interogativitatea sa față de cei cărora le aparține prin naștere, limbă, istorie și suferință – a celor numiți clar „ai noștri", nicidecum „ai lor." Nu este nicio îndoială că *opoziția rigidă și oarbă între „Noi" și „Ei", între „Ai noștri" și „Ai lor", între „Noi" și „Ăștia/Ăia", între ceea ce psihologia socială numește „in-group" și „out-group" aduce*

neînțelegeri, reprezentări eronate, prejudecăți, conflicte și jale. Dar interogația orientată spre „Noi" și spre „Celălalt" are alte funcții. Iar atunci când interogația critică este orientată asupra categoriei căreia îi aparține cel ce întreabă, ea își îndeplinește una dintre funcțiile ei fundamentale: de la auto-chestionare și inter-chestionare se ajunge la co-interogativitate. Eminescu nu se întreabă și nu întreabă critic despre tinerii francezi, italieni, ruși, germani, evrei, unguri, turci sau tătari când scrie *„ai noștri tineri…"*, ci despre tinerimea română plecată la studii în marile centre de cultură ale lumii.

Interogativitatea critică eminesciană este orientată mai întâi spre „ai noștri":

Au prezentul nu ni-i mare?
N-o să-mi dea ce o să cer?
N-o să aflu într-ai noștri
vre un falnic juvaer?
Au la Sybaris nu suntem
lângă capiștea spoielii?
(Scrisoarea III)

Întrebarea eminesciană rămâne valabilă peste timp, dar cu sporite valențe: ce i-a dus în bejenie pe „căpșunari", pe constructori, pe medici și asistente medicale și pe mulți alții în cei 20 de ani în care democrația și viața economică ar fi putut crește viguros? Ce le determină pe mame să-și lase copiii pentru a munci în alte țări? De ce sunt atâtea câmpuri lăsate în paragină? Oare de ce anumiți politicieni și intelectuali nu acceptă evidența că în cei 20 de ani sunt persoane care s-au exilat politic sau au rămas exilate politic?

Imaginația interogativă a lui Eminescu nu lasă nicio îndoială asupra locului cauzei, în opoziția dintre interior și exterior. Critica lui privește nucleul cauzal, și acesta, ca orice alt nucleu, este interior. Eminescu deconspiră cu ironie interogativă eroarea de atribuire a cauzelor răului și suferinței în afară și de a-i blama pe alții pentru eșecul nostru: „Astăzi **alții sunt de vină**, domnii mei, nu este-așa?"

Înainte de a face critica celuilalt, care ajunge și la caricaturizare și stereotip, Eminescu îi critică pe „ai noștri". Fără întrebarea implicită „Cine suntem NOI?" (care cuprinde deopotrivă pe *eu, el, ea, noi* și pe *ei*) identitatea nu se poate dezvolta. Dimpotrivă, identitatea este subminată. Subminarea identității se produce și prin inversarea valorilor:

„Da, câștigul fără muncă, iată singura pornire;
Virtutea? e-o nerozie; Geniul? o nefericire."

Imaginația interogativă eminesciană invită multe întrebări, inclusiv întrebări asupra direcției culturii românești și destinului valorilor ei. Dacă valorile unei culturi nu critică erorile propriei culturi, atunci cine o va face? Dacă valorile unei culturi nu susțin și dezvoltă valorile propriei culturi și ale culturii în general (altor culturi), atunci cine o va face? Dacă cei capabili să realizeze cu mâinile și mintea lucruri bine făcute nu cultivă (apreciază, respectă, refac și dezvoltă) lucrurile bine făcute de alții, atunci cine va face acest lucru? Este oare întrebarea eminesciană *„Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire?"* suficient asimilată de inteligența comunitară din România de azi?

Întrebarea ne duce dincolo de știut spre ceea ce nu cunoaștem încă. Ea tinde spre un posibil răspuns și nu se închide în sine. Interogativitatea poartă în ea speranța soluției. Imaginația interogativă eminesciană îndeamnă la continuarea cu perseverență și raționalitate a ciclului enigmă-rezolvare: *„Tu te-ntreabă și socoate."*

(Fragment - Dubuque, 25 noiembrie 2010)

→

Redactorul ziarului amintit semnalează apariția la Lipsca (Leipzig) a unui „fasciculu nou (V) din *Schalk-Bibliothek*, cuprindend: *Der Handschuh. Von Friedrich von Schiller. Eine polyglotte Zusammenstellung von Fr. Thiel. Mit 24 Original-Illustrationen von W. Wellner.* În cărticica aceasta aflăm de traducerile în 12 limbi încă. (...) Pe noi ne interesează cu deosebire atențiunea progresivă a străinetății față cu limba română: din prefața editorului vedem adecă, cum dl Eminescu a fost anume recercat prin mijlocirea consulului german Griesbach din Bucuresci, a traduce balada lui Schiller în limba română pentru ediția poli-glotă de față. Apoi ne bucurăm că dl Eminescu ne-a dat o traducție, care se poate presenta fără cea mai mică sfieală lungă ori și care din celelalte 11 traduceri, toate fiind de autori eminenți."

Diplomatul Eduard Griesbach era cunoscut și de Titu Maiorescu, încă din 1880 (anul în care sunt stabilite relațiile diplomatice româno-germane). Rolul acestuia devine important în momentul transferului lui Eminescu la o clinică din Viena, în toamna anului 1883, precum și la începutul anului 1884.

Rămâne un mister cine, când și cum a dat viză lui Eminescu pentru a pleca în Austria și, mai ales, cine a intervenit pentru obținerea vizelor necesare unor eventuale deplasări ale Poetului în Italia sau Germania. Un răspuns plauzibil îl aflăm în *Jurnalul* mentorului *Junimii*, unde T. Maiorescu consemnează că, la 27 ianuarie 1884, a luat legătura cu Griesbach, care se afla în acel moment în misiune la Milano. Mentorul *Junimii* ar fi dorit să-i faciliteze lui Eminescu o întâlnire, la Milano, cu bunul său prieten, Eduard Griesbach, pe care Poetul însă o evită.

Despre momentul reîntâlnirii celor doi prieteni la Milano vorbește și Eugeniu Sperantia: „Eminescu și Chibici trebuiau să se prezinte la locul indicat", decent îmbrăcați, deoarece se pare că Griesbach a înlesnit lui Eminescu obținerea documentelor pentru șederea acestuia în Italia. Dar Eminescu nu era pe deplin în stare să se întâlnească cu vechiul său prieten. Conștient de starea în care se afla, Poetul dorește să revină cât mai iute în țară.

Este evident că acest cărturar german a avut un rol important în biografia lui Eminescu, rol pe care studiile ulterioare urmează a-l defini cu mai multă claritate.

Sub crugul Eminescului

Apolinic şi dionisiac în *Povestea magului călător în stele*

Felix NICOLAU

Portretistica eminesciană respectă şi în *Povestea magului călător în stele* canoanele reprezentării genialităţii romantice. Chipul Prinţului este învăluit în bucle negre *„ce mândre strălucite!”*, iar faţa sa e *„trasă, ce dureros de pal!”*. Paloarea stă astfel pentru indicarea unei tipologii meditative; o tipologie a ascezei şi a excelenţei intelectuale. Alt semn al predestinării este fruntea ce-şi pierde în bucle *„puternicu-i oval”*.

Porunca tatălui vizează ascensiunea fiului, iar cel din urmă se supune „măsurii” destinate. Urcuşul muntelui Pion – respectiv Ceahlăul, în care Herodot identifica masivul sacru al geţilor, Kogaionul – trebuie să înceapă când *„noaptea v-aprinde blându-i soare”* iar *„clopotul va plânge cu-al serei dulce ton”*. Despre psihologia ascensională la Eminescu s-a vorbit îndestul: un „alpinist” este Călin ori îndrăgostitul din *Scrisoarea IV*, un „astronaut” este Hyperion. Motivele ascensiunii sunt diferite de la un poem la altul. În cazul nostru ea se efectuează în scopul găsirii înţelepciunii, într-un spirit de imitatio a tatălui. Eroul poate spune odată cu Dante *„mă încredinţai cărărilor silvestre”*, promiţând să nu asculte *„decât glasu-adevărului senin”*. Cunoaşterea deşertăciunii existenţei proiectează, prin contrast, subiectul cunoscător în vecinătatea ideilor platonice, în special a binelui şi a frumosului. Ajuns în vârful piramidei montane, tânărul îşi poate pune aripi gândurilor – şi ştim că unul dintre descendenţii săi literari, Kesarion Breb din *Creanga de aur* a lui Mihail Sadoveanu, va reface, oarecum în acelaşi scop, traseul inţiatic alpestru.

Cât priveşte prezenţa cadrului natural în poem, ea nu este neglijată deloc şi se pliază aceleiaşi viziuni titanico-demonice. Precum în basmele iniţiatice, şi pe tânărul prinţ îl întâmpină un peisaj descurajator. Munţii sunt „puternici”, adevăraţi *„giganţi cu picioare de stânci de granit”*. Epitetele sunt şi ele extrem de tari, aducând ochiul şi mintea la o înţelegere aproape expresionistă a naturii. Lanţul muntos „despică” norii cu „fruntea trăsnită”, acolo unde vulturii îşi ridică palate pentru a „sta în soare” şi a-l privi „ţintit”. Impresia este că actul creaţiei abia s-a săvârşit şi *natura naturans* n-a apucat să se separe bine de *natura naturata*. Munţii aceştia sunt cei pictaţi de

romanticul David Caspar Friederich şi, conform antropomorfismului spiritual al romanticilor, ei posedă *frunte şi creier*, ceea ce, probabil, îi investeşte şi cu o anaxagoriană *nous*. Căţărarea pe acest *axis mundi* proptit cu piscul în soare este în sine un solilocviu *Despre prima filosofie* a lui Aristotel ori, în limbaj macedonskian, un *excelsior* către atingerea *periheliei.* Aici este sălaşul „zăhastrului” mag, într-o peşteră ascunsă *„prin ruini, prin stânci grămădite”*. Calea spre Maestru îi este barată Discipolului de *„Stejari prăváliţi peste râuri cumplite/ Şi stanuri bătrâne cu muşchi coperite”*. Mai mult, urcarea pe acest adevărat munte al Purgatoriului este îngreunată de izbucnirea unei tempeste cu efecte apocaliptice. *„Vuind furtunoasa-i şi strasnică arpă”,* ea prăvale: *„pietre mari din culmea cea stearpă,/ Aruncă bucăţi cu pomi şi cu iarbă/ Ce-n urlet în râuri se năruie, cad”,* privelişte ce aminteşte de natura byroniană a unor post-paşoptişti ca Ioan Catina, Cezar Bolliac, Al. Sihleanu, Al. Depărăţeanu. Se ivesc şi versuri memorabile, cu o puternică structură aliterativă: *„Furtuna la caru-i lungi fulgere-nhamă/ Şi-i mână cu glasul de tunet adânc,/ Vuieste a vântului arfă de-aramă/ Şi vulturu-n doliu copiii şi-i cheamă,/ Prin nouri cad stele şi-n abis se sting”*.

Treptat, cataclismul tinde să ia proporţii cosmice. El poate fi interpretat, în cheie metaforică, ca sugestie a zbuciumului interior al tânărului monarh ce îşi înfrânge ego-ul pentru a se înălţa la condiţia de *Dasein* a vieţuitorului-întru-fiinţă prin intermediul cuvântului. Dar insurecţia elementelor se prăbuşeşte, neasteptat, din intermundii în fantasticul umoristic de sorginte folclorică (asemănător celui din *Mihnea şi baba* a lui D. Bolintineanu sau din *Baba-Cloanţa* a lui V. Alecsandri): *„Şi grindini cu gheaţa cu ghemuri ca rodii/ Se sparg de a stâncelor coaste de fier/ Şi-n ceruri se-ncurcă auritele zodii/ Şi dracii la râuri adun licapodii/ Şi iarna mugeşte călare pe ger”,* înrudit pe departe cu grotescul ţărănesc al uraganului din *Mitologicale.*

Doamnele Râului Doamnei

Nicolae GEORGESCU

Înţelegând Curtea de Argeş în tăietura ortodox–catolic, aş vrea să aduc şi o informaţie de ordin istoric pe care am câştigat-o în urma cercetărilor mele de eminescologie. După episodul Vlaicu Vodă avem, aşadar, de consemnat domnia lui Mircea cel Bătrân (1386-1418). Acesta a despărţit definitiv ortodoxia de catolicism ridicând la poalele munţilor, spre Ardeal, marile mănăstiri-cetăţi: Tismana, Cozia, Cotmeana etc. Epoca Vlaicu–Mircea a fixat, între altele, viaţa reală a ortodoxiei. De un mare ajutor a fost călugărul Nicodim din sudul Dunării care a organizat în ţară monahismul. Nu atât bisericile săteşti ţineau ortodoxia, cât schiturile şi mănăstirile izolate, de care lumea afla, se minuna, se temea.

Mircea avea, însă, nevoie de un element fundamental pentru întărirea credinţei celei drepte: de moaşte de sfinţi. Adevăratele puncte ale adoraţiei erau aceste odoare de preţ care făceau minuni (sau le provocau, le induceau etc.; nu intru aici în detalii) şi atrăgeau lumea către credinţă. Ei bine, Mircea cel Bătrân a preluat de la Târnovo, din sudul Dunării (în Bulgaria de azi), moaştele a două sfinte: Sfânta Filofteia şi Sfânta Paraschiva. Pentru aceasta a avut nevoie de acordul Sultanului Baiazid care cucerise zona, iar sultanul i-a dat acordul tocmai pentru că a înţeles că domnitorul voia să se separe de lumea catolică, de „Apus“. Raclele celor două sfinte au fost aduse în alai la Curtea de Argeş şi puse în Biserica Domnească.

A venit, însă, momentul Nicopole, cu bătălia de pe malurile Dunării, când Mircea cel Bătrân s-a aliat cu prinţii catolici împotriva lui Baiazid. După victorie, care a fost categorică, sultanul revine în Ţara Românească într-o expediţie de pedepsire a domnitorului – unul dintre scopuri fiind şi acesta: să ia înapoi moaştele de sfinţi (după raţionamentul: te-ai aliat cu catolicii, îţi confisc odoarele ortodoxiei). Baiazid găseşte, într-adevăr, racla Sfintei Paraschiva şi o va readuce la Târnovo. Pentru aceste moaşte Vasile Lupu va construi, peste vreo 250 de ani (în 1645) Biserica „Trei Ierarhi” din Iasi şi le va răscumpăra de la Înalta Poartă pentru câteva sute de pungi de galbeni – într-atât era de mult îndrăgită/adorată Sfânta. Ea va deveni, de altfel, patroana Moldovei. În 1396, însă, când Baiazid vine să-l pedepsească pe Mircea, el nu găseşte şi moaştele celeilalte sfinte, ale Sfintei Filofteia: domnitorul are grijă să le ascundă undeva, în munţi. Eminescu ştie aceste lucruri, poate de la episcopul Melchisedec, de unde le-am preluat şi eu (era cel puţin un cunoscut al episcopului – care publica din când în când în *Timpul*; studiul său despre *Viaţa Cuvioasei Paraschiva* apare sub formă de carte după moartea lui Eminescu, dar se bazează pe surse pe care şi poetul le frecventa).

În anii 1879-1880-1881 ziarul *Timpul* publică mai multe informaţii şi comentarii despre Curtea de Argeş: un grup de socialişti din jurul doctorului Russel îşi făcuseră adăpost pe lângă curtea Mănăstirii şi activitatea lor este urmărită insistent de către presă, într-o întreagă serie de articole (ediţia academică nu reţine, din *Timpul*, niciunul dintre ele ca eminescian); în altă parte se vorbeşte, tot în ziarul *Timpul*, despre scoaterea moaştelor Sfintei Filofteia din biserică şi purtarea lor în procesiune pentru a aduce ploaia; apoi, în fine, se cere subscripţie publică pentru înlocuirea raclei de lemn, vechi, cu una nouă, de argint aurit. Sunt anii foarte importanţi, care au focalizat atenţia asupra restaurării Mănăstirii – iar lumea politică şi culturală a Capitalei vizita des şantierul de construcţii. De altfel, Titu Maiorescu, cel care a ales metoda de restaurare a monumentelor practicată de Violet-le-Duc, venea destul de des aici – şi îşi va oficia, în biserica odată reclădită, căsătoria cu Ana Rosetti (1887). Revăzând fişele, aflăm că în 1882 I.L. Caragiale va fi inspector şcolar de Argeş (după plecarea de la Târgu-Neamţ). Este mai mult decât probabil că şi Eminescu a venit pe aceste meleaguri. Ştia despre Nicolaus Olahus că era din Corbi, dăduse o ştire despre Nucşoara încă de prin 1877, în *Curierul de Iaşi.* După ştiinţa mea, în Nucşoara persistă până astăzi ciudata legendă locală că Eminescu a scris poezia *Lacul* inspirat de lacul din localitate. Există mai multe asemenea legende care leagă poezii eminesciene de locuri anumite: lacul din *Scrisoarea IV* ar fi cel de la Măgurele, de lângă Bucureşti etc. Ele nu sunt total nemotivate, de vreme ce se ştie că Eminescu a călătorit foarte mult prin ţară. În privinţa Muscelului şi Argeşului, cred că o cercetare mai aplicată a presei ar fi cât se poate de binevenită.

Până atunci, dacă vom reciti răvaşul tânărului domn din *Scrisoarea III,* trimis „de la Argeş mai departe“, vom găsi acolo portretul unei sfinte

→

Sub crugul Eminescului

„De din vale de Rovine
Grăim Doamnă către tine
Nu din gură, ci din carte
Că ne ești așa departe.
Te-am ruga, mări, ruga
Să-mi trimiți prin cineva
Ce-i mai mândru 'n valea ta:
Codrul cu poienile
Ochii cu sprâncenele;
Că și eu trimite-voi
Ce-i mai mândru pe la noi:
Oastea mea cu flamurile,
Codrul și cu ramurile,
Coiful nalt cu penele,
Ochii cu sprâncenele.
Și să stii că-s sănătos,
Că, mulțămind lui Christos,
Te sărut, Doamnă, frumos."

Iată sfânta care l-a ajutat pe Mircea cel Bătrân în bătălie: este sfânta Filofteia de la Argeș. Tânărul „domn" grăiește către ea din „carte". În variantele *Scrisorii III* poetul continua:

„Carte-n patru colțurele
Scrise cu lacrimi de-a mele
Pe de laturi cu bănaturi
La mijloc pară de foc."

Or, aceasta este, în folclor, ghicitoarea Cărții Sfinte, a Bibliei (vezi-o: are chenare de aur și literele de la începutul capitolelor sunt roșii). Tânărul domn ține, asadar o slujbă de mulțumire, citeste din Biblie, regăsindu-se cu cele sfinte prin Cuvânt. În sensul legendei Râului Doamnei, suntem obligați să facem legăturile: Domnul Țării Românești a ascuns moaștele Sfintei Filofteia pe valea râului care-i poartă amintirea. De altfel, dintre istoricii noștri, Nicolae Iorga este acela care spune că Râul Doamnei a fost în mod constant folosit de primii noștri voievozi ca loc de refugiu, de ascundere a averilor și familiilor lor în timp de restriște.

Partea eroică a *Scrisorii III* se încheie cu versul „Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini" – iar apropierea celor două dinastii este mai ușor de înțeles dacă avem în vedere și denumirea Mușătești, de lângă Curtea de Argeș. Nu numai în istorie, ci și în teren, în geografie, Basarabii se întâlnesc cu Mușatinii.

Cât despre fecioara de la Târnovo, Sfânta Filofteia din tradiția populară (Biserica are în vedere, mai recent, numele cult: Filotea / Filoteia) – nu putem trece peste numele ei fără a aminti că este format din *filo-* și *-ftia*. Or, Ftia este patria lui Ahile cel iute de picior din *Iliada* lui Homer, ținut localizat în nordul Traciei, pe teritoriul aceleiași Bulgarii de azi. N-am insista, dar iată, Ahile era vulnerabil într-un singur punct, în călcâi, și acolo a țintit Paris cu săgeata ca să-i curme viața. Legenda Sfintei Filofteia spune, însă, oarecum la fel: tatăl ei a alergat s-o prindă, a aruncat cu barda după ea, a nimerit-o în călcâi – și Sfânta a murit pe loc: avea același punct vulnerabil. Miturile se regăsesc peste sute și mii de ani, se împletesc, își împrumută elemente, păstrează arhetipuri. Fecioara tracă primește semnificații străvechi.

De altfel, ca să revenim la Râul Doamnei, trebuie spus că pelerinajele la racla Sfintei Filofteia adună, către Curtea de Argeș, sute și mii de persoane – desigur, și de prin împrejurimi, de pe văile Argeșului sau Vâlsanului, dar mai ales de pe valea acestui râu. Numele propriu *Filofteia* este, de asemenea, foarte răspândit mai ales pe valea Râului Doamnei.

Privind lucrurile dinspre această vale, amintesc că prin satele noastre, Sfintei Filofteia i se mai spune „Sfântulița" – o pereche potrivită, destul de echilibrată la „Sfântulețul" – care este un diminutiv hipocoristic, pentru îmblânzire. Se zice doar când a fost prăpăd: „– A dat Sfântulețu' o ploaie de-a rupt pământul...!" Sfântulețul este zeul în momente de mare și motivată supărare, zeul cumplit pedepsitor – iar Sfântulița, iată, încearcă să-l mai potolească. Este o pereche sacră pe care o regăsim, dacă vreți, în mitologia actuală din America Latină ce s-a creat în jurul fenomenelor atmosferice determinate de încălzirea globală: așa-numitul fenomen „El Niño" urmat de fenomenul similar „La Niña", „Copilasul" și „Copilița". Pruncul sfânt din brațele Maicii Domnului s-a supărat ridicând valuri uriașe în ocean – iar apoi o „pruncă sfântă", inexistentă în calendarul religios, inventată din necesități de echilibru masculin-feminin în mentalul colectiv, aduce valurile în sens contrar, ținând isonul supărării divine sau încercând s-o diminueze. Chestiunea ține de antropologie în primul rând. Perechea nu este, totuși, destul de accentuat proiectată în mentalitatea colectivă de la noi, în sensul că Sfântulețul și Sfântulița nu acționează împreună – dar asta poate să se întâmple, totuși, în situații de grea cumpănă naturală ori umană, cumpănă pe care generațiile noastre n-au apucat s-o trăiască. Poate pe vremea ridicării Mănăstirii de la Curtea de Argeș, de către Manole, va fi fost o așa cumpănă cumplită a vremurilor. De ce nu se reține nimic despre Sfântulița noastră în acele împrejurări? Pentru că ea se afla acolo, adusă încă de moșul lui

Neagoe Basarab, Negru Vodă după legendă, sau Mircea cel Bătrân după istorie. Lipsa ei din *Balada meșterului Manole* mi se pare un mister. Asimilarea ei simbolică, apoi, cu trupul Anei lui Manole prins de viu în zid mi se pare forțată. Eu nu uit spaima noastră, a tuturor, când veneam pe jos la Curtea de Argeș și aici ne învârteam rătutiți pe lângă biserica în zidul căreia, spre altar, ni se spunea, și eram toți constienți, că se află trupul unei femei. Nimic din ordinea simbolică: aveam sentimentul viu al acelei zidiri, balada nu era poveste, ci povestire. Iar alături, în altă biserică, ne închinam cam mirați la racla Sfântuliței. De ce nu s-au contaminat aceste povești sau povestiri, de ce funcționează ele separat în același loc? Nouă, copiilor, ni se părea că lucrul cu adevărat sfânt de acolo este Izvorul lui Manole, adică o minune, adică el a fost pedepsit că și-a ucis femeia și din pedeapsă a ieșit apa vindecătoare: a descoperit, deci, cu trupul în cădere, un izvor. Nici această minune n-a făcut-o, însă, Sfântulița... La drept vorbind, pentru noi aveau importanță mai ales pelerinajele la Curtea de Argeș de Vinerea Izvoarelor, sărbătoarea când se sfințesc apele, se spală păcatele de peste an, începe o viață nouă a apei în general: izvorul acesta, al lui Manole, era astfel integrat în ideea de izvor, se dizolva într-o sărbătoare a firii, izvorâtă din fire.

Din această copilărie, vinovată de păreri de rău cum se vede, rețin un refren – care la prima vedere pare a fi o înjurătură, dar este una blândă, cântată, glumeață, se spune alergând și chiar sărind în ritmul vorbelor. Se adresează unui „tu" abstract, care este „dedicat" („fir-ai..."), atenție: „cu pielea de pe călcâi/ și cu ce-ai mâncat întâi și-ntâi". Iată, aici nu mai e loc de ținut Ahile de călcâi ca să-i rămână un punct vulnerabil, pământesc, ci acel „tu" generic este dedicat cu totul, cufundat definitiv; se trece dincolo de condiția lui, chiar dincolo de el, în hrana maternă. O astfel de viziune este cu totul apocaliptică – și cred că de aceea se cântă și a intrat în limbajul nevinovat al copiilor; este, totuși, în context și poate că explică separația aceasta categorică a sacrului de profan: sacrul rămâne în totului tot el însuși, nu are nici măcar sinapsă cu profanul – care, însă, tinde a se sacraliza, pentru că mitul lui Manole are, nu este așa?, această tendință.

În fine, o cercetare s-ar cuveni întreprinsă (pe lângă multe altele) și ar urma să stabilească în ce măsură Doamna din denumirea Râului Doamnei este resimțită ca personaj preponderent feminin, ca „zeiță" exclusivă, în sensul Geei Mater, ca râu dedicat Sfintei Filofteia – sau cel puțin ca jumătate a unei perechi arhetipale. Cu alte cuvinte, ce toponime (oronime, hidronime etc.) ar putea face pereche cu ea, așa cum în Bucegi avem Omul și Babele. Care sunt toponimele bărbătești de pe valea Râului Doamnei?! În ceea ce mă privește, nu am găsit cuvinte convenabile. Un cot al râului, numit „La Cotul Domnicului", este nesemnificativ datorită accentului: se zice Dómnicului, nu Domnicului care ar face pereche cu Domnica, diminutiv de la Doamnă. De altfel, întrebând bătrânii aflăm că este vorba de Cotul *Duhovnicului*, de la un călugăr bătrân care avea bordei acolo, iar vocala *-u* a devenit *-o* și *h* a căzut (la noi nu prea se citește aspirația, se spune Miai pentru Mihai, s-a spus Leicești pentru Lehăcești; în privința trecerii lui u la o avem dealul Omaru pentru (H)umaru, de unde se ia humă pentru oale etc.). Interesantă este ideea prietenului Mihai Ungheanu de a cataloga hramurile tuturor bisericilor de pe valea Râului Doamnei pentru a vedea în ce măsură avem sfinți războinici și sărbători ale Fecioarei. Mentalul colectiv ar avea ceva de spus în această privință, într-o zonă cu atât de multe întrepătrunderi, însă atât de permeabilă etnic, atât de primitoare (cu rigorile implicate) – dar cred că este greu de răzbătut până în străfunduri. Denumirea „Râul Doamnei" nu are un pandant masculin, pe cât se pare, ceea ce înseamnă că nu este destul de veche, n-a intrat în biologia memoriei istorice ca să zic așa – ori nu-i pot surprinde eu această pereche necesară. Da, dar și de aceea... este atât de atractivă tema. Cine este „Domnul" Doamnei?! Poate alt râu, de peste deal, spre apus, poate Vâlsanul, poate Argeșul, poate Topologul – iată, toate trei resimțite ca masculine.

Lacrima Anei

Sub titlul anterior, această rubrică are două intenții: să se constituie, pas cu pas, într-o antologie a poeziilor despre Meșterul Manole și Ana cea jertfită întru zidire, cu mai mare aplecare spre jertfa Anei - de aici și titlul rubricii - și, pe de altă parte, să provoace/adune un serial de eseuri despre mitul jertfei pentru creație, tot privit mai ales dinspre Ana, aspect parcă mai puțin întâlnit în exegezele fie generale, fie, parcă, predominant „masculine" ale subiectului (cu Manole ca personaj central).

De data aceasta, consemnăm un mic poem „tematic" al lui Nichita Stănescu:

Un alt Manole către altă Ană

***Ana, curge-mi tu prin sânge
ca să nu mi se mai verse.
Cu gândirea tu mă plânge
și cu lumile inverse.***

***Ca să nu mă prăbușesc,
vino tu cu pas regesc
în mine să te clădesc,
în Stănesc.***

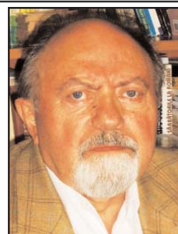

Patria noastră - limba română

Memoria limbii române

Nucleul lexical autohton *MOLD- (II)

Ion POPESCU-SIRETEANU

Pe Valea Teleajenului se folosește derivatul moldan, din mold cu sufixul augmentativ -an, cu sensul „deal întins, ridicătură nu prea mare, de formă rotunjită". Tot acolo se folosește și derivatul boldan, de la bold „ridicătură de pământ", cu precizarea că moldan este folosit cu frecvență mai mare. La nord de Iași se spune bou moldan despre un bou mare, rotund. *Moldan* este și nume al unui astfel de animal. Și în părțile Dorohoiului se întâlnește denumirea bou moldan cu sensul „bou înalt, mare, puternic". Moldan se folosește și ca adjectiv, cu sensul „om de la munte", „(om) voinic, mare, puternic": *Unde ești, ciobanule, Mândrule, moldanule?* Moldan este și nume de familie. O persoană din Țara Oltului, la 1632, era Opra Moldania sau Opra Moldanie la 1640. Prin înlocuirea lui o cu ă, deci prin velarizarea lui o, numele Moldan a dobândit varianta Măldan (evoluând apoi la Maldan). Moldan și Moldania sunt vechi sinonime ale numelui Moldova. Mai amintim că numele Moldovei era, uneori, Muldan, iar al Munteniei era Moltan, Multan, Montan, Muntan la poloni, la cehi și la slovaci.

O problemă încă nerezolvată satisfăcător este aceea a numelui Muntenia, prin care se denumește o regiune caracterizată mai ales prin câmpie. De aceea Ion Conea scrie că „Statul la începuturile sale s-a numit Muntenia, căci cuprindea, în acel timp, Carpații Meridionali în întregime, adică culmile centrale cele mai ridicate, apoi cele două versante ale lor și la picioarele lor, atât al feței nord, cât și al feței sud, o zonă geografică joasă și strâmtă, cuprinsă pe de o parte de munți, pe de alta de dealuri" (Conea, *Muntenia*, 40). Iar Th. Capidan spune: „Un străin care nu cunoaște configurația fizică a Munteniei, luându-se după înțelesul etimologic al numelui, ar fi înclinat să creadă că este vorba de o regiune în care predomină muntele. Nu se știe de când datează acest nume al Munteniei, care, în orice caz, trebuie să fie destul de vechi". „Vreau să arăt numai că denumirea în sine, care stă în opoziție cu caracterul mai mult șesos al Munteniei, trebuie totuși să ne vină din vremuri când o bună parte dintre români se găseau în munți, iar capitala Munteniei nu era în București sau Târgoviște, ci la Curtea de Argeș sau Câmpulung" (Capidan, *Nume geografice,* 70).

Moldișul este numele unui pârâu care își are izvorul în Poiana Mare, jud. Prahova (*MDGR*, IV, 385). Ion Conea, în *Țara Loviștei*, 130, prezintă același nume, Moldișul, preluat de Iorgu Iordan, în *Toponimia*, 437, unde este menționat și numele Valea Moldișului din Săcel, jud. Maramureș (după Tache Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, 209). Iordan a crezut că Moldis se explică prin molidis, derivat al lui molid, cu disimilația totală a lui i neaccentuat. Numai că acest i nu putea să dispară fără a fi rămas un l palatalizat evoluat la i semivocalic, deci molidis ar fi trebuit să dea mol´dis, apoi *moidis, ca în Molgrad devenit Moigrad. Explicația propusă nu se confirmă. Iorgu Iordan mai crede că molidis ar fi cuprins în numele topic vâlcean Moldovis, „care trebuie să fi având la bază apelativul molidvis 'loc crescut cu molizi'; prin metateza lui d provocată de grupul fonetic incomod dv s-a ajuns la moldivis, apoi la moldovis". Precizăm că Moldovis este numele unui pisc al muntelui Mălaia. Și tocmai din această cauză nu am putea crede că pe acest pisc ar putea crește molizi. În mod sigur Moldis și Moldovis se pot explica prin mold, moldău cu sufixul –is. O variantă a lui Moldis este Molghis care devine Mol'ghis, cu l palatalizat, și apoi Molighis. Prin această ultimă variantă, cuvântul s-a apropiat de molid.

În Carpații Orientali există trei locuri numite Valea Moldisului, cu variante în graiurile locale.

Numele Moldis se explică prin apelativul mold „ridicătură de pământ", cu sufixul –is, și denumește, atât în Carpații Meridionali, cât și în cei Orientali, o succesiune de ridicături, având pante abrupte în dreapta și în stânga albiilor torențiale. Această prezență, astăzi insulară, ne duce la concluzia că moldis este un cuvânt vechi, prezent astăzi ca nume topic în zone de munte. Este posibil să se mai afle în locuri necunoscute nouă acum.

Ne interesează și faptul că moldis are varianta măldis, așa cum o găsim ca adverb în expresia a sta măldis „a sta rezemat, înclinat", cuvânt înregistrat din Livezeni – Petroseni, județul Hunedoara, fiind în *DLR* cu etimologie necunoscută.

Toate aceste nume de persoane și de locuri, la care se adaugă topicul Moldău și entopicul moldău, sunt în strânsă legătură cu puternicul nume topic Moldova, despre care vom discuta în numărul viitor.

Vara de noiembrie

Cristina ȘTEFAN

Înfruntarea omenească permanentă cu trecerea timpului cunoaște diverse registre de înțelegere: de la împlinirea sau drama personală, la aniversări sau comemorări oficiale, în care oamenii și instituțiile acceptă convențional calendare, secvențe temporale delimitate, construite anume pentru a da o semnificație aparte unor momente ale timpului.

În copilărie, am aflat despre zilele de sărbătoare din calendarul ortodox, pentru că bunicii ne vorbeau despre Sfânta Maria, Sfântul Constantin… Mai târziu, am învățat calendare instituționale – pe 15 septembrie începea anul școlar… Apoi, de parcă zilele nu ne mai ajungeau, am trecut la acordarea unei înțelegeri deosebite anilor. Știm că 2010 a fost remarcat drept *Anul european pentru combaterea sărăciei și a excluziunii sociale*, iar dacă asta nu pare că ne-a ieșit prea bine, mai avem o șansă de implicare în anul ce tocmai a început, când vom parcurge *Anul european al voluntariatului*.

Pe o treaptă sau alta a vieții, de la personal spre public, de la trăirea subiectivă până la agenda publică oficială, timpul apare surprins în zile și ani, care au menirea de a da semnificații vieții noastre.

În calendarul UNESCO, 19 noiembrie este *Ziua Internațională a Filosofiei*, iar 2010-2011 intră în calendarul aniversărilor UNESCO pentru România cu o dedicație culturală Lucian Blaga.

Dacă surprindem trecerea timpului încărcând cu semnificație culturală câte o zi, cum este cea de 19 noiembrie, pe care dacă tot o recunoaștem internațional ca fiind dedicată filosofiei, iar național lui Lucian Blaga, atunci am gândi că trăim o *Vară de noiembrie.*

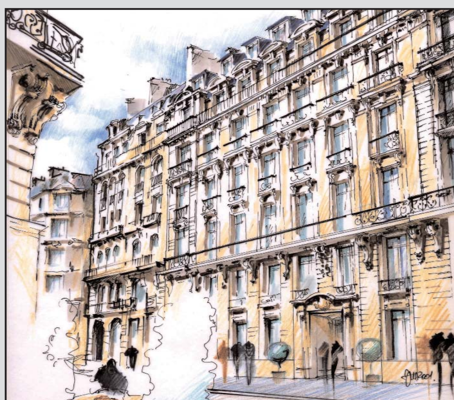
Acesta este titlul unei poezii a lui Lucian Blaga, în care dragostea de viață și speranța că o mare iubire ar da o șansă celui care simte că îmbătrânește să-și prelungească tinerețea sunt premisele unei demonstrații în care trăirea spirituală intensă compensează neajunsurile datorate condiției umane vremelnice, iar timpul nu mai urmează săgeata nemiloasă a trecerii.

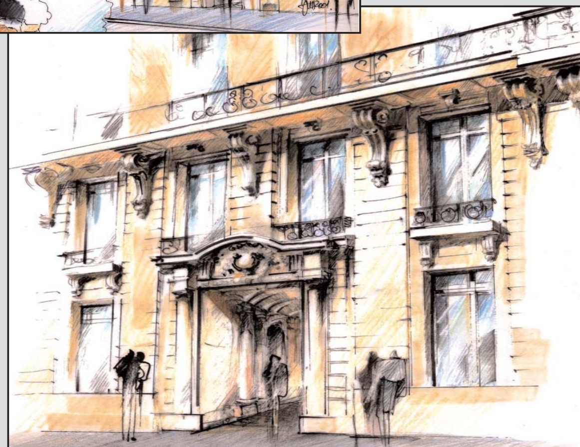
În plină toamnă a vieții, spiritul rămas încă tânăr, susținut de încrederea că, dacă poate trăi o mare iubire, se află pe calea spirituală a nemuririi... pare să se întrebe *Ce ar putea opri timpul dacă nu iubirea?*: „Cum stăm în fața toamnei, muți,/ sporește-mi inima c-o ardere, c-un gând./ Solar e tâlcul ce tu știi oricând/ atâtor lucruri să-mprumuți."

Porțile Parisului

văzute de Traian IONESCU

Patria noastră - limba română

Mitul poetului tânăr (cu destinul „rupt”)

Acad. Mihai CIMPOI

Vasile Cârlova impune, în cadrul literaturii române, mitul poetului tânăr căruia Parcele i-au tăiat firele vieţii de timpuriu. E figura emblematică a realizării fulgerătoare în câteva poeme – cinci la număr. Poeme puţine şi dense, nucleare, conţinând în magma lor fierbinte substanţa proiectivă a unui talent de excepţie.

Între *destinul rupt* al lui Cârlova şi *destinul rupt* al lui Labiş se poate pune un semn de identificare absolută. Ca şi între aceste două destine tragice şi destinul dramatic al lui Lermontov.

Întemeietor de limbă, nu de stat, purtător de geniu, care e „o pricină de perpetuă tristeţe naţională”, Vasile Cârlova ne-a lăsat, după cum zice Nichita Stănescu, cinci flori şi un miliard de absenţe.

Autorul *Necuvintelor* îşi vrea numele său asemenea numelui lui Cârlova, într-o efuziune a împărtăşirii, a comunicării între poeţi: „Păstor întristat, melancolic domn, blană şi jupuire de blană, el a spus cum nu se poate mai bine, el a spus cum nu se poate mai rău, el a exprimat, a urlat pe rând, felurile convenţiei noastre terestre. Domnia sa, păstorul întristat. Numele său Cârlova este. E numele, singurul în afară de numele meu, pe care mi l-aş fi dorit să-l port” (Nichita Stănescu, *Fiziologia poeziei*, Bucureşti, 1990, p. 222).(...)

Sunt doi factori indiscutabili care contribuie la configurarea mitului Cârlova: e însuşi destinul lui „rupt” şi, bineînţeles, copilăria petrecută la Târgovişte, care e chiar *cercul magic* al sorţii şi vatră, loc sacru, arhetipal, care prin *ruinurile* sale substanţializau Istoria, spiritul „marii treceri” (vorbind în termeni blagieni).

Sufletul vulnerabil adolescentin al lui Cârlova a trăit, la cotele cele mai înalte ale intensităţii, sfâşierea generată de acest sentiment al încercuirii destinale.

Închiderea în cercul magic al sorţii ne îndeamnă, dată fiind şi calitatea sa de ofiţer, să ne gândim la Walkiriile mitice scandinave care îi alegeau pe cei căzuţi în luptă şi-i duceau în Walhalla lui Odin, evocată şi de Eminescu.

Walkiriile lucrau în fondul inconştient al sufletului „tare” al lui Cârlova; ele îi preziceau soarta, îi anunţau viaţa şi moartea, avântul şi căderea.

Figura lui – statuară, înmărmurită în nişte trăsături de tânăr nelumit, descinzând parcă de-a dreptul din *Mioriţa* şi opunând cu tot dinadinsul candoarea adolescentină veşmintelor cazone constrângătoare – e învăluită în ceţurile necunoscutului, indeterminatului. Biografie subţire, puţină, ca şi opera. Toate datele pe care le cunoaştem, de fapt, din nota necrologică a lui Heliade Rădulescu, se contrau în umbra anonimatului şi a „miliardelor de absenţe”.

Această nesiguranţă a contururilor biografice o observa Ovid Densusianu în *Istoria* sa: „Ceva de mister învăluie figura acestui poet. A trecut ca o umbră printre noi, fără ca privirile mai multora să se fi oprit asupra lui cât a trăit şi fără ca din mărturii ale timpului să putem şti mai bine cum e viaţa lui” (Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, Bucureşti, 1995, p. 173).

De fapt, misterul învăluie figura lui cu aură de legendă, din cauza duratei vieţii lui, a vieţii lui de poet *romantic* – scurtă, intensă, tragică. E viaţa celor atraşi în cercul destinal al Walkiriilor. Cerc al ambiguităţilor (avânt ascensional – cădere bruscă descensională, prospectare vizionară largă – îngustare rapidă a viziunii), al încremenirii parmenidice, cerc al neîndurării *fatumului.* Totul e scris în sufletul poetului – dulceaţa avântului şi amărăciunea eşecului, a căderii –, totul e pre-scris şi, bineînţeles, pro-scris.

Boala romantică se suprapune – fără pauze, fără ocolişuri sinusoidale – morţii romantice. Walkiriile îl conduc pe Cârlova neabătut spre tărâmul Amurgului Zeilor, căci anume încolo îi duce pe războinici Odin, susţinut de ajutoarele sale.

Eminescu surprinde, în *Epigonii,* anume această premoniţie „neagră” sub care se pune viaţa patriotului: „L-ale ţării flamuri negre Cârlova oştirea cheamă”...

Legendaritatea e susţinută şi de incertitudinea datelor biografice, neadeverite documentar şi rămase în zona neclarităţii. Astfel, istoricii literari specifică diferite oraşe în care s-ar fi născut în 1809: Buzău, Bucureşti, Târgovişte. Până şi numele său literar provine dintr-o poreclă, familia n-a păstrat nici mormântul său (după ce este înhumat la cimitirul Madona Dudu din Craiova, rămăşiţele pământene au fost aduse mai târziu la cimitirul Sineasca).

Nu se ştie cu certitudine cauza morţii, Călinescu combătând presupunerea că ar fi „romantica” ftizie şi susţinând că adevărata pricină ar fi o „prozaică dizenterie” (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. II, Bucureşti, 1982, p. 127).

Arborele său genealogic poate fi reconstituit din mărturiile imposibil de controlat ale rudelor, unul din strămoşii săi îndepărtaţi presupunându-se a fi Luca, episcop de Buzău (la 1583) şi mitropolit al Ungrovlahiei (din 1622). Colonelul Gr. Lăcusteanu, văr primar în braţele căruia a murit, afirmă că pricina decesului a fost tifosul.

Interpretările fanteziste despre boala lui sunt foarte multe. (N. Ţincu crede că a răcit grav după ce a fost la nunta iubitei. Într-o nuvelă din 1858, Pantazi Ghica imaginează o sinucidere a iubitei-călugăriţe, după ce a păcătuit cu poetul, fapt crezut de Iorga.) Stirpea sa muntenească e de asemenea sub semnul îndoielii, mama sa Sevastiţa fiind fiică a boiernaşului Vasile Locusteanu, originar din ţinutul Doljului.

Poetul apare, în mod iarăşi misterios, într-un *pustiu intelectual,* remarcat de Ibrăileanu: mediul era incult, societatea fanariotizată de la începutul secolului al XIX-lea prezenta „un mediu inferior sufleteşte”, tradiţia literară lipsea, căci „obscurele şi prozaicele versuri ale lui Văcărescu apar abia în 1830”, tradiţia găsită de el compunându-se din câteva stihuri ale lui Momuleanu. „Cârlova, consemnează criticul de la *Viaţa Românească,* nu are la îndemână nici limba literară, căci afară de vechea limbă din cărţile bisericeşti, improprie pentru genul poeziei sale, nu exista o altă limbă literară. Originalitatea, noutatea lui Cârlova, ne apare cu toată claritatea şi fără nevoia nici unei discuţiuni teoretice, dacă îi comparăm poeziile tuturor contemporanilor săi” (G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini,* vol. I, Bucureşti, 1968, p. 13).

Cârlova prezintă, prin urmare, un miracol, o apariţie fabuloasă în contextul literaturii noastre care avea, la acea oră, toate însemnele pionieratului firav, structural infantil.

Nici întregul tablou bibliografic al operei sale, atâta cât a fost scrisă, nu ne este cunoscut, în umbra rarefiată a anonimatului rămânând „micile, dar ingenioasele poeme” scrise în româneşte la îndemnul lui Ion Voinescu (alături de încercările poetice în greceşte), traducerile din *Hero şi Leandru* după Musaios şi *Zaire* (un act) de Voltaire.

Ceea ce cunoaştem sunt cele „cinci flori” (vorba lui Stănescu) apărute în pustiul cultural ce-l înconjura – *Ruinurile Târgoviştei, Păstorul întristat* şi *Înserarea*, primele sale poezii publicate în *Curierul românesc*, în 1830, cu o prezentare elogioasă a lui Heliade Rădulescu, care întrezărea în el „un geniu poetic ce făgăduia atât de mult pentru limba românească”, *Odă oştirii române* şi *Rugăciune*, publicate postum în acelaşi *Curier românesc* în 1839.

Apropo de *legendaritate* şi de *virtuozitatea* de a fi variat în poezii, Şerban Cioculescu îndemna, la 1944, să respingem convenţionalul portret al ofiţerului, veridic doar ca echipament, şi să păstrăm „imaginea unui tânăr însufleţit de toate simţirile momentului crucial şi tot atât de iscusit în instrumentarea lor felurită”.

Mitul Cârlova începe să se constituie chiar din reacţiile encomiastice, idolatrizante ale contemporanilor săi: Ion Heliade Rădulescu, care îl considera „geniu” încă la debut şi care scria versul memorabil „O stea care răsare chiar într-al său apus” (*La moartea lui Cârlova*) şi Iancu Văcărescu, care îi aşază pe frunte „o cunună”, ca semn al recunoştinţei pentru modul de a înţelege poezia ca expresie a „priceperii fiinţei”.(...)

Nu întârzie prea mult situarea axiologică, dincolo de mitizarea necondiţionată, *legendarităţii biografice* asociindu-i-se legendaritatea estetică. Anul 1830, când apar poeziile cârloviene, devine anul de instaurare a unei noi epoci literare. Densusianu şi Ibrăileanu impun recunoaşterea autorului *Ruinurilor Târgoviştei* drept „cel dintâi poet modern”. (...)

Ca poet modern de tranziţie care „încheia secolul al XVIII-lea la un nivel literar mai ridicat decât toţi predecesorii săi şi inaugurează romantismul, intuindu-i toate notele esenţiale” apare şi în evaluarea lui Şerban Cioculescu, la 1944 (Ş. Cioculescu, Vl. Streinu, T. Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, Bucureşti, 1971, p. 16).

Legendaritatea lui Cârlova este sinonimizată, acum, cu *modernitatea.* Anul 1830 apare, prin urmare, ca un an revoluţionar în poezia română. E anul când *vechiul* cedează locul *modernului.*

În chip logic este întrevăzută şi o *singularitate* de tip existenţial; poezia sa nu se axează doar pe meditaţie lamartiniană şi contemplaţie perspectivică romantică, din depărtări ce nu angajează fiinţa. Neliniştea, suferinţa aduc dimensiunea ontologicului implicat. Ovid Densusianu este cel care observă primul acest reviriment, decisiv pentru îndrumările mitpo(i)etice spre modernitate. Între eul cârlovian şi lume apare o tensiune de esenţă tragică, proiecţia alteritativă fiind declinată. (...)

Acest *modus vivendi*, acest mod opozitiv subliniază superioritatea morală, zarathustriana sau hyperionica poziţionare valorică deasupra „lumii de jos”, deasupra „cercului strâmt” al Altora.

Autorul *Ruinurilor Târgoviştei* rămâne statornic, „nemuritor şi rece” în cercul magic al destinului său, al singularizării sale imperturbabile.

(Fragmente din volumul *Vasile Cârlova. Poetul „sufletului mâhnit”*, în curs de apariţie la Editura Biblioteca, Târgovişte.)

România de pretutindeni

Un argeșean prin lume

Repere ale raporturilor româno-siriene

Ion PĂTRAȘCU

Am petrecut, cu mult folos, profesional și personal, trei ani în **Siria**, în funcția de adjunct al ambasadorului. Eram fericit că mă aflam pe un tărâm care, din vremuri imemoriale, a făcut parte din „salba de lumini" a Mediteranei, adică a unora dintre cele mai mari civilizații ale omenirii.

Am avut, astfel, privilegiul de a-mi hrăni mintea și sufletul cu mărturii materiale și documentare nu numai despre una dintre „perlele" acelei „salbe", dar și cu privire la contactele mai vechi sau mai noi dintre trăitorii din Carpați și cei de pe malul drept al Eufratului. Nu era vorba doar de Apolodor din Damasc, cel care a construit podul de peste Dunăre, repetând isprava și la Eufrat. Nu erau numai figurile de daci, păstrate pe monumente din Siria sau de numele unor localități dobrogene, găsite pe fragmente de scuturi, excavate pe teritoriul sirian. Sunt mult mai multe alte elemente, care întregesc o imagine frumoasă a contactelor româno-siriene, de-a lungul veacurilor.

Palmira

Poposind de mai multe ori în orașul Alep, mă gândeam la negustorii acestei urbe, intermediari ai unor schimburi străvechi, care făceau ca lemnul, mierea, ceara și cerealele noastre să ajungă în Orientul Apropiat, în schimbul țesăturilor, mirodeniilor, citricelor, alămurilor și armelor. Istoria ne mai spune că, tot la Alep, a fost exilat de turci domnitorul Petru Vodă cel Tânăr, împreună cu mama sa, doamna Chiajna. De aici era și arhidiaconul Paul care, în secolul al XVII-lea, l-a însoțit pe tatăl său, Patriarhul Macarie al Antiohiei, în cele două călătorii ale sale în Țările Române.

La Alep a ajuns și primul tipar în limba arabă, dăruit de domnul muntean, Constantin Brâncoveanu. Pentru un timp, la curtea domnitorului a poposit fostul mitropolit de Alep, Atanasie Dabbas, ca reprezentant al creștinilor din Siria și Liban. La noi, a deprins el meșteșugul de tipograf, avându-l ca dascăl pe Antim Ivireanu, cărturar, artist, gravor, care ulterior a devenit Mitropolit al Țării Românești. Împreună, ei au scos edițiile bilingve (greacă și arabă) ale *Liturghierului* și *Ceaslovului*, la tipografia de limba arabă, existentă la noi din 1700.

Citadela din Alep

Tipografia donată de Constantin Brâncoveanu a fost dusă de Dabbas și instalată la Alep, unde au fost imprimate, imediat, primele 11 titluri de cărți creștine, cu caractere arabe. Printre ele, era și *Psaltirea de la Alep* (1706), care reproducea stema domnitorului muntean, ca semn al recunoștinței sale față de acesta. Tipografia a avut un rol determinant în renașterea culturii siriene și arabe. Lui Atanasie Dabbas îi datorăm noi, românii, și prima traducere în limba arabă a operei de morală filosofică a lui Dimitrie Cantemir *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*. Manuscrisul acestei traduceri a fost descoperit, în 1970, în biblioteca unei mănăstiri din Liban, de academicianul Virgil Cândea, istoric și orientalist (1927-2008), cunoscut drept „slujitor al științei și credinței".

Oricine vizitează Alepul înțelege de ce acest oraș nu putea lipsi din centrul culturii și civilizației siriene. Ca și Damascul, se mândrește și el cu faptul că este locuit, fără întrerupere, de peste 4.000 de ani. Apoi, prin grație Divină, Alepul este așezat în una dintre cele mai mănoase regiuni ale Siriei, la încrucișarea axelor est-vest ale biblicului Corn al Fertilității. De aceea, poate, un poet sirian compara Alepul cu „o piatră nestemată, un giuvaer de preț, așezat într-o cutiuță de catifea verde".

Un capitol special în raporturile româno-siriene este reprezentat de cele două călătorii în Moldova și Țara Românească, din secolul al XVII-lea, ale patriarhului Macarie al Antiohiei, însoțit de fiul său Paul, arhidiacon de Alep. Jurnalul de călătorie, în limba arabă, întocmit de Paul de Alep, cunoscut sub numele de *Călătoriile lui Macarie, Patriarhul Antiohiei*, s-a dovedit, peste timp, o prețioasă sursă istorică cu privire la realitățile politice, sociale și, mai ales, religioase, precum și despre personalități, tradiții și monumente de mare interes pentru istoria românească și sud-est europeană. Patriarhului Macarie îi datorăm traducerea în limba arabă a *Cronicii Valahiei* sau *Letopisețul Țării Românești, de la 1292, la 1664*. Tot el a realizat versiunea în arabă a multor lucrări, inclusiv *Viața Sfintei Paraschiva*.

În Jurnalul lui Paul de Alep găsim o însemnare prețioasă, poate printre primele, despre Catedrala Patriarhală din București. El nota: „… apoi am făcut în ea slujbă de sfințenia apei și Prea Sfinția Sa, Patriarhul Macarie, a stropit-o potrivit pravilei, căci până acum nu fusese încă terminată și, prin urmare, nu era târnosită". Despre Mănăstirea de la Curtea de Argeș, *Jurnalul* consemnează aprecierea că aceasta „este una dintre minunile lumii". Aici, se cuvine să intercalez o coincidență istorică sau arc peste timp, nu știu cum să-i spun. Este vorba de opera monumentală a ctitorului acestei mănăstiri, intitulată: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, care are un corespondent oriental. Cel puțin așa mi se pare mie. Povestea spune cam așa: Prin secolul al V-lea e.n., un înțelept cu numele de Ahtiar se retrăsese la un schit de lângă Alep. El a lăsat „învățăturile" sale către nepotul după frate, redactate în limba aramaică sau siriana veche. Textul respectiv se regăsește astăzi, aproape identic, în *Povestea lui Luqman și învățăturile sale către fiul său*. De precizat că, în limbile semite, Luqman sau Loqman înseamnă înțelepciune.

În legătură cu raporturile româno-siriene ar trebui pomenită și decizia domnitorului moldovean, Constantin Mavrocordat, de a introduce studiul limbii arabe la Academia Domnească din Iași (1742). După ce a devenit domn al Valahiei, tot el a dispus rezidirea Bisericii Sfântul Spiridon din București, care trimitea danii substanțiale pentru Patriarhia din Antiohia. De fapt, călătoriile patriarhului Macarie în Țările Române, în drumul său spre Ucraina și Rusia, urmăreau strângerea de ajutoare pentru Patriarhia pe care o păstorea. Desigur, aceasta nu știrbește cu nimic valoarea excepțională a însemnărilor din *Jurnalul* lui Paul de Alep.

Mănăstirea Sfântul Simion, Stâlpnicul,de lângă Alep

Ca peregrin al Orientului, am pornit și pe urma icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului cu Pruncul, pictată cu peste 400 de ani în urmă, pe lemn de santal, pe care patriarhul Justinian a primit-o, în 1958, de la episcopul sirian Samaha. Ca urmare a unui vis al patriarhului nostru, icoana a ajuns la Mănăstirea Ghighiu de lângă Ploiești. La Ghighiu, mi-am amintit că gestul lui Samaha avea un precedent. Prin anul 1587, patriarhul Ioachim al Antiohiei a dăruit o minunată icoană episcopului de Rădăuți, Gheorghe Movilă, icoană ce se păstrează astăzi la Mănăstirea Sucevița. Revin la Macarie, pentru a aminti că el a donat, pe vecie, Bisericii Trei Ierarhi din Iași, Moaște ale Sfântului Vasile cel Mare, respectiv maxilarul superior.

Contactele religioase româno-siriene, descrierile amănunțite din *Jurnalul* lui Paul de Alep sunt încă o dovadă că mănăstirile, bisericile, schiturile și alte lăcașuri de cult dețin o pondere decisivă în conturarea identității noastre naționale.

România de pretutindeni

Scrisoare din Auckland

Cristian S. CALUDE

În această scrisoare voi prezenta sărbătorile de vară (în Auckland vara începe în ajunul Crăciunului, al 19-lea pentru noi aici) printr-un mini-jurnal pentru perioada 4 dec. 2010 – 4 ian. 2011.

4 dec.: Vara a sosit mai devreme. Zilele cu cer albastru și soare puternic sunt excelente pentru plajă și tenis, dar sunt departe de ideal pentru agricultură, care suferă de lipsa de ploaie. Am terminat raportul anual și cel sabbatic (ultimul, de care am vorbit în scrisoarea anterioară, este postat la http://www.cs.auckland.ac.nz/~cristian/sabbatical2010 report.pdf).

5 dec.: Am împodobit bradul (care va fi colectat pe 10 ian.), casa, și terasa. Testăm noua mașină (*bluetooth* în special) și sistemul de navigație. Dintre toate limbile oferite adoptăm o voce feminină care dă comenzile într-o engleză din timpul reginei Victoria („we are amused" de modul cum sunt pronunțate cuvintele Maore – „we are not amused" este formula folosită de regină pentru a dezaproba). Nu respectăm traseul indicat și admirăm viteza cu care sistemul „recalculează" (mereu) un nou traseu. Software-ul va fi curând îmbunătățit pentru a ține cont și de cât de congestionat este traseul.

6-18 dec.: Tenis regulat, pre-Crăciun „parties", o seară plăcută cu doi studenți graduați. Cei 10 cm de zăpadă au creat haos în Anglia și în special la Heathrow, drept urmare, niște prieteni din Viena și-au amânat vizita în NZ. Numărul de probleme de rezolvat are deja două cifre, dar fac progrese: sper să ajung cu o datorie mai mică de cinci probleme până în 2011.

23 dec.: „Party" în stil românesc (fără o oră pre-stabilită pentru plecare) la un prieten (englez); rezistăm tentației de a folosi piscina, deși sunt 27 de grade.

24 dec.: În ajunul Crăciunului vorbim prin skype cu copiii, Andreea și Paul (în Anglia), ciocnim o cupă de șampanie și deschidem cadourile de Crăciun. Am ținut post, dar am uitat să facem „scutecele Domnului", o tradiție (culinară) din vremea copilăriei mele petrecută la Galați (a se vedea (http://www.culinar.ro/forum/continut/Retete-in-imagini/13770/Scutecele-lui-Iisus).

25-26 dec.: Mergem la niște prieteni care au cumpărat recent o casă de vacanță la nord de Auckland: Mangawai Heads. Crăciunul neo-zeelandez nu se serbează cu cârnați, caltaboși și sarmale, ci cu salată de fructe de mare și căpșuni stropite cu frișcă. După masă nu mergem prin nămeți (numai eu regret), ci ne plimbăm pe plajă, locul favorit al localnicilor pentru serbările de vară.

26 dec.: Revenim în Auckland după masă, de „Boxing Day", cea mai importantă zi a anului pentru cumpărături: în mod tradițional, sunt oferite cele mai mici prețuri („Boxing" vine de la împachetat, nu de la sportul pe care nu l-am apreciat niciodată). Cumpărătorii sunt mai prudenți decât în alți ani, așa că „Boxing Day" va fi extinsă (chiar „îmbunătățită") nu numai până la sfârșitul anului, dar probabil și în ianuarie. Telefoane la familie și prieteni de pe diverse meridiane.

27-31 dec.: Lucrez la lista de probleme, dar mesajele, citite cu o adicție asemănătoare cu cea a fumătorilor, aduc noi probleme (inclusiv aceea de a scrie prezenta scrisoare până pe 6 ianuarie...). Vom avea „scutecele Domnului" pentru ajunul Noului An.

31 dec.: Mergem la Revelionul organizat de „Doina", Asociația Românilor din Auckland, http://www.doina.co.nz, la casa Daneză (voi vorbi despre „Doina" într-o scrisoare viitoare). Atmosferă românească. Moisil lucra de Revelion, pentru a avea spor tot anul; eu trebuie să dorm bine, căci lucrez (cel mai inspirat) în somn.

01 ian.: Urmărim pe CNN venirea anului 2011 pe diverse meridiane. Concurență sudică: cu 5 milioane de dolari poți deveni capitala lumii a artificiilor (Sydney), dar nu poți împiedica Auckland-ul să fie primul oraș mare în care vine noul an. (Câte utilizări mai raționale s-ar putea găsi, mai ales în perioadele de criză, pentru banii „arși" pe artificiile de Anul Nou?) Împreună cu doi prieteni facem o plimbare de câteva ore în nordul orașului, iar seara avem prima partidă de tenis (dublu) a anului.

03 ian.: Vizita unui student care lucrează simultan la două doctorate, unul în informatică teoretică (cu mine, terminat, dar încă nesusținut oficial) și altul la Universitatea din California (Berkeley) în inteligență artificială. Universitatea din Auckland permite studenților doctoranzi să lucreze pe alte meridiane: am un astfel de doctorand care este angajat de Google în California și vine în Auckland două săptămâni pe an (emailul și skype sunt folosite pentru comunicarea curentă).

04 ian.: Ziua Elenei: începem cu tenis propriu-zis, apoi urmărim în direct tenis feminin la campionatul ATP din Auckland (românca Simona Halep a trecut în prima rundă de japoneza Ayumi Morita cu 6-0,7-6), continuăm cu o comedie ușoară (*Fokkers*, ediția a treia); telefoane și skype.

Din învățături...

Căci din legea cea veche încă am să vă aduc aminte: „Cu ce oare – grăi filosoful Aristotel către împăratul Alexandru, întrebându-l –, cu ce ai luat și ai biruit toată lumea?" Și răspunse Alexandru către Aristotel, zicând: „Dacă mă întrebi, atunci ascultă-mă, să-ți spun: cu trei lucruri am biruit eu lumea toată, întâi cu cuvântul adevărat, al doilea cu judecată dreaptă, al treilea cu mână întinsă, căci n-am strâns avuție, ci am miluit slugile și oștenii. Iar ei, pentru mila cu care i-am miluit, nu și-au crutat viața înaintea mea. De aceea am biruit lumea toată." Și birui aici cu cuvântul împăratul Alexandru pe Aristotel filosoful. Și zise și filosoful însuși că cu aceste trei lucruri un om poate să biruiască toată lumea.

Deci, frații mei, vedeți pe acest Alexandru, elin fiind, și el cu aceste trei lucruri câtă lume a biruit și ce nume și-a înălțat! Dar voi, fiind din fire creștini, se cuvine și vouă să îndepliniți aceste trei lucruri, și încă să mai adăugați fapte bune, pe care le iubește Dumnezeu. Iar Dumnezeu va înălța numele voastre cu slavă în viața aceasta, și nu numai în viața aceasta, ci și în împărăția cerească va odihni sufletele voastre, împreună cu cei drepți. De aceea vă zic să fiți cu mâna întinsă către toți, însă nu cu părtinire, ci fiecăruia după fapta sa; după cum îi este fiecăruia slujba, așa să aibă și milă. Și pe toți să-i miluiești, și pe săraci, și pe slugile tale, și pe străini, însă cu socoteală. Iar sufletul tău să nu-l uiți, ci din toate milele pe care le vei face pentru toți, socotește mai ales ca sufletul tău să fie miluit. Pentru că toți aceștia fiind, dacă nu-i vei milui, ei mai au nădejde în alții, că-i vor milui, dar sufletul omului nu are nădejde de la nimeni să-l miluiască, ci numai la mila lui Dumnezeu și la trupul în care locuiește. Căci acestui trup îi este la îndemână și e volnic în viața aceasta să-și piardă sufletul sau să-l mântuiască. El poate face să fie miluit și dobândit sau, dacă va face după voia sa însăși, să-și piardă și sufletul, și trupul, și aceasta o poate face și este la mâna lui.

Recuperarea diasporei

George Uscătescu

Florea FIRAN

Eseist și poet, teoretician al culturii, politolog și gazetar. S-a născut la 5 mai 1919, în Curteana-Crețești, județul Gorj – a murit la 11 iunie 1995, la Madrid. Este al treilea dintre cei opt copii ai familiei de țărani Uscătescu și cel mai mare dintre cei trei băieți. Vasile, fratele cel mai mic, a plecat și el în Occident, încurajat de exemplul lui George, dar în împrejurări mai dramatice, scăpând ca prin minune de gloanțele grănicerilor, când trecea Dunărea. Vasile s-a stabilit la Madrid; o perioadă a fost ministrul Turismului, și a venit de multe ori în România pentru promovarea turismului între cele două țări. Celălalt frate, Tiberiu Uscătescu, jurist în București, poartă frumoase amintiri fratelui mai mare, cu usoare unde de tristețe și mâhnire că n-a fost bine înțeles de către cei care au avut o cât de mică reținere față de legăturile acestuia cu țara, înainte de '89, considerat de unii „colaboraționist". George Uscătescu urmează clasele primare în localitatea natală, Liceul „Tudor Vladimirescu" din Târgu-Jiu, bacalaureatul susținându-l la Craiova, în 1937. Între 1937 și 1940 este student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Cu sprijinul lui Nicolae Iorga obține o bursă de studii în Italia, susținând la Roma două doctorate: unul în litere și filosofie (1941), altul în drept (1943). O perioadă a trăit din scris, în Italia, legat sufletește de țara lui Dante, devenind bun prieten cu Giulio Andreotti, premierul Italiei și ministru de externe pentru o lungă perioadă de timp. Al Doilea Război Mondial pare a fi motivul rămânerii în străinătate, G. Uscătescu stabilindu-se în Spania, unde este naturalizat în 1955. Mai întâi devine profesor de filologie romanică la Universitatea din Barcelona, iar din 1971 titular al Catedrei de teorie a culturii și estetică generală la catedra lui Eugenio D'Ors, la Universitatea din Madrid. Are o pregătire solidă, cunoaste bine multe limbi străine și a creat o operă valoroasă și actuală despre destinul culturii și al omului modern. Monografia *Erasmo* (1969), care i-a adus un premiu literar important al Spaniei și l-a afirmat deplin, este primul lui studiu tradus în limba română, de Darie Novăceanu, cu o prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga (1982).

În perioada studenției debutează cu versuri în revista *Tineretea* (1939) și își începe activitatea literară ca poet și cercetător de literatură română și italiană, activând în Societatea „Prietenii istoriei literare", alături de critici importanți ca Hanes, Serban Cioculescu și Vladimir Streinu, prietenul său cel mai apropiat. În 1940, Facultatea de Litere din București publică volumul *Leopardi văzut de noi*, în care el figurează cu un studiu privind poemul leopardian *Canto notturno di un pastore nel Asia*. Remarcat în spațiul iberic și italic, G. Uscătescu este ales președinte al Societății iberico-americane de filosofie și al Societății internaționale de studii umanistice „Giovani Gentile" din Roma. Devine profesor emerit al Universității Complutense din Madrid, distins cu Premiul „Alfonso Vittorio Giardini" pentru unitatea europeană, acordat în 1964 la Roma, după apariția volumului *Profetas de Europa* (1962). Un profil spiritual complet al autorului îl dă Florin Manolescu în *Enciclopedia exilului literar românesc* publicată în 2003.

Scriitorul a păstrat relațiile cu România, a revenit de mai multe ori în țară, a colaborat la *România literară* și alte publicații, și a tipărit o serie de cărți: *Poezii* (1981), *Brâncuși și arta secolului* (1985), *Procesul umanismului* (1987), *Trilogia culturii* (1987), *Ontologia culturii* (1987), *Pledoarie pentru Europa* (1990). A redactat textul pentru prezentarea României în *Enciclopedia de la Cultura Española* (Editura Nacional, Madrid, 1963). În același timp, a fost suspectat de „colaboraționism" și izolat. Horia Vintilă, unul dintre redactorii revistei *Destin*, alături de A. Răuță și G. Uscătescu, și-a dat demisia pentru motivul că nu era de acord cu atitudinea publicației, considerată „favorabilă regimului de la București" (*Ethos*, nr. 1/1973). La asemenea acuzații, G. Uscătescu a răspuns în paginile revistei *Destin*, cu articolul *Este posibilă întoarcerea?* (Caietul nr. 24-25/1975). În 1992 G. Uscătescu devine membru de onoare al Academiei Române.

În exil scrie și publică, în limba spaniolă, studii de filosofie, teoria culturii, politologie, iar în limba română versuri, eseuri, articole și cronici. Colaborează la revistele *Destin, Orizonturi, Cuvântul în exil, Caete de Dor, Ființa românească, Revista scriitorilor români* s.a. Activitatea sa culturală „strict românească" se regăseste în cele 25 de volume ale revistei *Destin* (1951–1972), al cărei fondator și director a fost, iar în alte 25 de volume ale aceleiași reviste sunt publicate poeziile sale scrise în limba română și reunite ulterior în șase volume. Într-o convorbire cu Horia Bădescu, G. Uscătescu mărturisea că revista *Destin* a fost „un titlu de orgoliu" pentru el: „Am reușit – foarte tânăr, înainte de 30 de ani –, să încep cu curaj ceva care să unească exilul dincolo de marele fenomen al destrămării și al dezbinării, într-o acțiune comună". Și, mai departe, arată că a reușit să reunească „toate valorile românilor de peste hotare și, când s-a putut, și ale celor din țară. În ultimul timp am avut colaboratori pe Noica, pe Comarnescu, pe Zoe Dumitrescu-Bușulenga, l-am avut pe Mihnea Gheorghiu. [...] Toată memorialistica lui Eliade, de pildă, s-a publicat aici. Toată poezia lui Stamatu s-a publicat aici. Toată poezia lui Caranica și a lui Ștefan Baciu s-a publicat în colecțiile noastre. De la Bazil Munteanu până la muzicologi importanți, latiniști, Herescu, Brăiloiu, Enescu în ultimii ani de viață, Tilea, Lupașcu, N.P. Comnen, un mare diplomat care și-a publicat memoriile din misiunea lui în Ungaria în 1919 cu Armata Română, Antoniade, bătrânul cercetător al Renasterii au avut o tribună la revista *Destin*. Părerea mea este că acest patrimoniu va face într-adevăr ca cei care am fost la *Destin* să ne avem asigurat un loc cel puțin în bibliotecile românești". Între colaboratori se numără Mircea Eliade, cu fragmente din romanul *Noaptea de Sânziene*, din nuvela *La țigănci*, schița *Într-o cazarmă*, nuvela *Ivan*, *Amintiri din liceu, Pagini de jurnal – Iarnă în Mexic, Jurnal parizian*; Vintilă Horia, cu *Premisele unui revizionism românesc, Eminescu și cultura rusă, Sfârșit de exil*, schiță S.F., *Simbolul unei arestări* (articol de atitudine la arestarea lui Constantin Noica), fragmente din romanele *La septième lettre* și *Journal d'un paysan du Danube*; Basil Munteanu cu *Mihail Eminescu. Dualismul său creator* și *Culmile literaturii românești moderne*; Ionel Jianu: *Amintiri despre Brâncuși, Amintiri despre Mircea Eliade*; Constantin Noica: *Structura oricărei legende despre Brâncuși*, Valeriu Anania (versuri), Virgil Ierunca (fragmente de jurnal, versuri și recenzii) etc.

În 1965, când revista și colecția *Destin* împlineau 15 ani de la apariție, un grup de scriitori își aduceau omagiul lor, între aceștia și Mircea Eliade care afirma: „Când se va scrie istoria culturii românești în exil, revista și colecția *Destin* va alcătui un capitol pasionant. [...] Ca și *Luceafărul* în 1948–1949, precum și *Revista scriitorilor români* după 1962 și *Ființa românească* după 1963, revista lui George Uscătescu a încurajat toate orientările literare și tradițiile culturale. Scriitori care, în țara liberă, ar fi colaborat exclusiv la *Gândirea* sau la *Sburătorul*, la *Viața Românească* sau la *Iconar*, și-au dat întâlnire în *Destin* așa cum și-au dat în paginile tuturor revistelor literare din exil."

În același volum, Ștefan Baciu mentiona: „Acei dintre noi care într-o zi vor avea privilegiul să se întoarcă într-o țară liberă (nu liberalizată), nu se vor întoarce nici cu vilele din Mar del Plata sau Nisa, nici cu Cadillacurile sau Buick-urile de ultimul tip, ci într-un cufăr sau într-o ladă cu colecția revistei *Destin*, care alături de *Ființa românească* și de *Revista scriitorilor români*, înfăptuiri de dată mai recentă, dar de merit egal, vor putea lega acolo în Țară, firul rupt de Istorie, pe care *Destin* l-a urmat în mod exemplar".

În *Cuvântul înainte* la primul număr al revistei *Destin*, G. Uscătescu scria că elementele române de cultură de peste hotare „constituie pe măsura autenticității lor nu simple mănunchiuri sau individualități deplasate din spațiul lor normal de creație în spirit, ci adevărate frânturi de Țară, reprezentând întreg universul românesc".

De fapt, pentru G. Uscătescu exilul a însemnat un timp „al căutărilor neîncetate a căminului pierdut; timpul profundelor dorinți omenesti de singurătate. Timpul oamenilor fără patrie, care, fără încetare, caută orizonturile mărilor legendare, malurile unei insule iubite, care este Patria" (Stefan Chendi).

Volumul *El tiempo de Ulise* (1963) cuprinde eseuri despre Louis-Ferdinand Céline, Pierre Drieu la Rochelle, Ernst Jünger, Carl Gustav Jung, Martin Heidegger, Constantin Noica, Dan Botta, Stefan Lupascu; *Nou itinerar* (1968), scris și editat în limba română, include articole, studii apărute în revista *Destin* și unele conferințe rostite în diferite ocazii de-a lungul anilor de pribegie.

Referindu-se la poezia scrisă de G. Uscătescu, Mircea Popa apreciază că „în ciuda depărtării de țară, el scrie o poezie perfect încadrabilă în regimul poeziei noastre a anilor '70. Este o poezie cu fibră elegiacă și meditativ-filosofică, apropiată de școala de poezie a *Stelei* clujene, o poezie care îmbină în chip ingenios moștenirea tradiției interbelice cu registrul post-modernist al anilor din urmă".

În volumul *Nemesis y libertad* (1968) reuneste eseuri consacrate unor personalități ale culturii românești: Eminescu, Blaga, Brâncuși, Eliade, Noica, Dan Botta, Ștefan Lupașcu etc.

Constantin Noica îl numea pe G. Uscătescu „secretar al culturii europene. Așa fiind, el se definește prin întreaga sa operă, mai degrabă decât prin câte o lucrare singulară". Marele filosof pledează pentru traducerea în limba română a principalelor cărți ale lui G. Uscătescu, între care și *Estructuras de la imaginación* (1976), unde „înfățișează critic problemele extraordinarei demonii a imaginației dezlănțuite de omul modern cu cinematografia, arta și chiar cu viziunile politice, comentând pe Rubliov, pe Charlot, pe Rouault, pe Chagall și pe Eisenstein, vorbind despre spațiu și timp în cinematografie, despre utopia tehnocrată, Saint-Simon și Cioran, despre teatrul de avangardă sau despre spectacol și Zarathustra, despre arta veacului și Brâncuși, despre actualitatea lui Cervantes, a lui Velásquez și profetismul lui Goya, despre Musil, Rilke, Pound și China – această China a prezentului, dar și a viitorului –, ca și despre Wittgenstein, școala de la Frankfurt, Foucault, revista *Tel Quel*, gnoza de la Princeton și trilogia economică a lui Goldbraight. Nu e un inventar de nume; este un referat de secretar" (*Ramuri*, nr. 2/1982).

Ontologia culturii (1987), volum antologic, cuprinde fragmente din: *El Teatro occidental contemporáneo* (1968), *Introducción a la ontologia de la cultura* (1983), *Idea del arte* (1975), *Estructuras de la imaginación* (1976), *Fundamentos de estética y estética de la imagen* (1979), cu un cuvânt introductiv al autorului.

Oricare dintre zecile de volume semnate de G. Uscătescu, scrise în limba română și spaniolă, dau măsura talentului său.

Destinul Europei și al umanismului îl obsedează. Timp de aproape patru decenii – *Problema Europei* (1949), *De la Machiavelli la rațiunea de stat* (1951), *Europa absolută* (1953), *Procesul umanismului* (1968) (cu o ediție în limba română, 1987), *Machiavelli și pasiunea puterii* (1969), *Filosofia spaimei* (1985), *Europa, utopia noastră* (1978) – George Uscătescu este preocupat să întreprindă analize fenomenologice, metafizice, dialectice asupra Europei, să ofere o imagine cât mai inteligibilă, coerentă și exactă a trecutului și viitorului ei, legată de problematica omului. Constanța acestui demers, firul unificator este umanismul. Două sunt sursele: Machiavelli, cu umanismul real, și Erasmus, cu ideea unei incipiente comunități europene prin *Respublica litterarum*.

În secolul XX – caracterizat de George Uscătescu drept o „civilizație planetară, aflată sub semnul științei, al tehnologiei și al ciberneticii [...], cu mutații în structura personală, a omului ca atare, în creativitate, în cultură" – se observă un vast fenomen de distorsionare și subminare a valorilor. Autorul denunță „imperiul crescând al subversiunii, al distorsiunii profunde și al disprețului pentru valori. [...] Predomină «sensul istoriei» [...], triumful istoriei pe deasupra triumfului culturii".

„Întoarcerea omului la propria-i esență, la propria lui intimitate, unde zac neștiute valori, nebănuit de rodnice", este flamura sub care a luptat, neobosit, George Uscătescu.

Vilele și palatele florentine sub influența anglo-americană în anii 1800

Giampaolo TROTTA

Traducere în limba română: Liliana Magerii

Așa cum în România influența franceză a fost puternică în cultură și arhitectură, influență ce a făcut ca Bucureștiul să fie numit „micul Paris”, așa a fost și în Florența, unde influența franceză și cea anglo-americană au fost aduse de numeroșii străini ce locuiau în Toscana–Florența.

Caracteristica florentină, numită *florentinitas* („florentinitate”), cunoscută în întreaga lume, este prototipul orașului medieval și renascentist scufundat în verdele parcurilor și al florilor cu parfumul lor, cu locuințe somptuoase și coline blânde, cu chiparoși înalți ce se proiectează spre cer. Această arhitectură este de fapt în mare parte o creație dezvoltată de comunitatea anglo-saxonă florentină din secolul XIX ce se inspira din arta florentină și din Risorgimento-ul liberal.

1

Panorama florentină a arhitecturii civile în prima parte a secolului XIX a fost caracterizată de la început ca fiind neoclasică prin lucrările arhitecților timpului (Giuseppe Del Rosso sau Giovani Battista Silvestri) sau austeră și riguroasă, clasică, după 1815, cu aportul arhitecților Pasquale Poccianti sau Gaetano Baccani. Începând cu jumătatea secolului XIX, figura predominantă este arhitectul Giuseppe Poggi, care în acel timp se ocupa în mod special de clădiri particulare cu un caracter clasic „național”, în armonie cu unificarea politică, dar și în continuă căutare a unui limbaj arhitectural comun, neorenascentismul, nu numai de influență florentină, ci și romană sau venețiană, iar uneori și cu reveniri la „toscanitatea” depășită și provincială ce plagia stilul renascentist și manierist. În perioada anilor 1860, stilul influențat de maniera unității politice a țării, de factură Poggi, de data aceasta de ascendență internațională, în mod deosebit pariziană, dar și austriacă sau engleză, a dus la reorganizarea urbanistică și deci crearea noului oraș Florența, capitala după Torino (dar înaintea Romei) a Italiei Regale.

2

În perioada anilor de influență a arhitectului Poggi, modelul arhitecturii a fost cel francez din perioada lui Napoleon al III-lea: urbanistic este vorba de bulevardele în stil parizian (după dorința baronului Georges-Eugene Haussmann) și mobilier intarsiat și aurit ce ne duce cu gândul la modelul francez din 1700 (vezi vila Favard situată pe malul râului Arno, vila Strozzi al Boschetto). Influențe engleze se văd în parcurile și grădinile desenate de Poggi după modelul *Landscape Gardening* (vila Ventaglio sau cele din Viale dei Colli).

În ultimul sfert de secol, englezii și americanii influențați de curentul istoricist, de romanele istorice, dar și sub influența spirituală a culturii preraffaelite, au restaurat casele lor după modelul auster și romantic al Evului Mediu, dar și cu idealul Umanismului. Aceștia au ales pentru casele lor tablouri autentice sau cópii unde putem admira stilul pictorilor adepți ai curentului artistic 1200-1400. Exemplul cel mai evident al dorinței de a se întoarce la originea „toscanității” neprovinciale, aș spune chiar deschizătoare de orizonturi moderniste, este Villino Trollope din Piazza Maria Antonia (actuala Piață a Independenței). Pentru anglo–americani, stilul casei florentine era reprezentat de casa Elisabethei Barrett Browing din via Maggio, perfect armonizată cu casele din împrejurimi aparținând nobilimii decadente și cu cele populare aparținând meșteșugarilor (un alt exemplu este La Torre, care aparținea familiei dei Marsilli, situată în borgo Sant'Jacopo, locuită de scriitoarea americană Edith Burr, sau rafinatul „palagetto” – un mic palat – renascentist de la 1400 al cărui proprietar era criticul de artă Herbert Percy Horne, din via dei Benci, restaurat între anii 1911-1914).

Printre vilele suburbane, „Castelul Vincigliata” (fotografia 1), proprietar Jonh Temple Leader, reconstruit cu puternice valențe neomedievale, era motiv de admirație, dar în scurt timp familiile florentine nobile, culte, rafinate, cosmopolite, precum și noua burghezie antreprenorială s-au adecvat tendințelor Noului Ev Mediu și cultura din anii 1400 va deveni elementul dominant în arhitectură, mergând până pe la jumătatea secolului XX. Așa-zisul *Florentine Style,* pus în practică de meșteri foarte pricepuți, va fi exportat în cele mai prestigioase reședințe engleze și americane. Dintre casele mai semnificative ale acestui nou stil (totul bazat pe accente ale Evului Mediu, dar si neorenascentist și cu influențe preraffaelite) nu se poate să nu amintim Villa dello Strozzino din Bellosguardo, proprietar pictorul John Roddam Spenser Stanhope, ce a locuit aici până la moartea sa în 1908. El este unul dintre cei ce s-au ocupat de păstrarea și salvarea patrimoniului arhitectural național, amenințat de politica nouă de demolare și reconstruire a cartierelor (a fost corespondent la *Society for the Protection of Ancient Buildings*, fondată de arhitectul Ruskin). Importante sunt și Villa Medici a Careggi (deținută de Francis Joseph Slogane, renovată – în stilul secolului XV – în 1848-1851) sau cea de la Fiesole (William Blundell Spance), vila-palat a lui Federick Stibbert, reconstruită de Gaetano Fortini (vezi fotografia 2).

Casele din oraș și mai ales vilele dimprejurul Florenței se completau cu grădini inspirate din modelele formale și geometrice italiene din perioada Renașterii. Ele erau desenate (arhitectul Cecil Pincent este unul dintre realizatorii acestor grădini) după dorința-exigența unor proprietari foarte atenți la stilul de scenografie a grădinilor lor: villa dei Tatti a lui Bernard și Mary Berenson (1910-1916; vezi fotografia 3), villa Dell'Ombrelino a Bellosguardo (George și Alice Keppel, 1926-1928), villa delle Balze a Fiesole pentru proprietarul Strong etc. etc. Este de amintit aici că aceste grădini au fost realizate și cu aportul arhitecților americani ce colaborau cu cei italieni (Stanford White, Charles Pratt sau Giuseppe Castellucci).

În scurt timp, *Florentine Landscape* s-a extins, dând un alt aspect peisajului în oraș și pe colinele din jurul orașului (la nord avem Fiesole și Settignano, la sud Bellosguardo cu via San Leonardo și Viale Machiavelli), panoramă caracterizată de șiruri de chiparoși atât de toscani, printre care se întrevăd turnurile dantelate ale vilelor, dar și cu caracteristice frânturi de imagini panoramice ale orașului din Evul Mediu, panoramă ce nu se cunoștea până la acea dată, când a fost realizată esplanada „piazzale” Michelangelo de-a lungul Viale dei Colli.

Aceste imagini erau foarte dragi reginei Victoria și, de câte ori venea la Florența, mergând spre Fiesole, se oprea ca să admire imaginea orașului din micul părculeț „lungo la via Vecchia Fiesolana” (se așeza pe o bancă cerută chiar de regina Victoria, situată mai la vale de villa Medici și înainte de piazzetta del Riposo al Vescovo). Această zonă, reconstruită între 1890 și primii ani din secolul XX într-un stil foarte încărcat de elemente neogotice, a fost exemplu și inspirație pentru burghezia ce va construi în stilul Evului Mediu și dannunțian.

3

Am remarcat că și în România influența timpului a redesenat orasele, că au existat mult mai multe parcuri și edificii (mi s-au arătat clădiri frumoase, purtând caracteristica timpului – clădirea gării din Curtea de Argeș, de exemplu), dar am înțeles că multe dintre ele au dispărut.

Cu speranța că am reușit să vă dau o sumară imagine ce caracterizează Toscana, cu municipiul Florența, vă salut la început de an.

Istoria de lângă noi

Octoihuri tipărite anterior anului 1510

Arhim. Veniamin MICLE

Înainte de activitatea tipografică a ieromonahului Macarie în Ţara Românească, istoria tiparului slavon din Europa înregistrase apariţia a numai două ediţii a Octoihului: una la Cracovia – Polonia, iar alta la Cetinje – Muntenegru.

Primul Octoih apare la Cracovia, în anul 1491, fiind tipărit de Schweipoldt Fiol din Frankfurt pe Main, ajutat de Rudolf Borsdorf din Braunschweig. [1] De origine germană, Schweipoldt Fiol s-a stabilit de tânăr la Cracovia; iniţial lucrează ca giuvaergiu, apoi înfiinţează o tiparniţă pentru editarea de cărţi slavo-bisericeşti. În acest scop, formează o asociaţie, din care mai făcea parte artistul Rudolf Borsdorf, gravor de litere, şi magnatul Thurzo, sponsor şi patron al cărţilor apărute în tipografie. ([2], p.759) Cu Rudolf Borsdorf, Fiol încheie un contract care prevedea, printre altele, să se „păstreze secretul şi să nu împărtăşească altora folosul invenţiei". ([2], p.751)

În perioada anilor 1488 – 1490, când s-a început săparea matriţelor, încă nu se tipărise nicio carte cu „buchii chirilice" care să le servească de model. ([3], p.1249) Pentru rezolvarea problemei, şi-au procurat manuscrise slave aflate în circulaţie cu semne specifice chirilicei, provenind din şcolile de copişti-caligrafi şi miniaturişti din Moldova, aşa cum a observat paleograful rus A.I. Sobolevski, în urma studiilor efectuate asupra grafiei literelor slave semiunciale din cărţile tipărite la Cracovia ([4], p.29); el afirma că „au la temelia lor texte de origine românească", manuscrise slave cu ortografia folosită în ţările române, în secolul al XV-lea, conchizând că „au fost publicate", foarte probabil, la comenzile primite din Ţara Românească şi Transilvania, [6] observaţie reprodusă şi de Ştefan Ciobanu. [7] De asemenea, limba cărţilor lui Fiol este de redacţie rusă apuseană, caracteristică unor manuscrise ortodoxe copiate în mănăstirile din Moldova, unde se folosea si slava bisericească de această redacţie. ([5], p.XXXVIII)

La finalul Octoihului, tipograful imprimă un epilog, unde precizează că: „S-a desăvârşit această carte în marele oraş Cracovia, în timpul domniei regelui Cazimir al Poloniei şi, anume, s-a terminat de către cetăţeanul cracovian Schweipoldt Fiol din Germania, de viţă german, nu francon. Terminată după Naşterea Domnului, în anul 14 sute nouăzeci şi 1 an". ([5], p.763, nota 45)

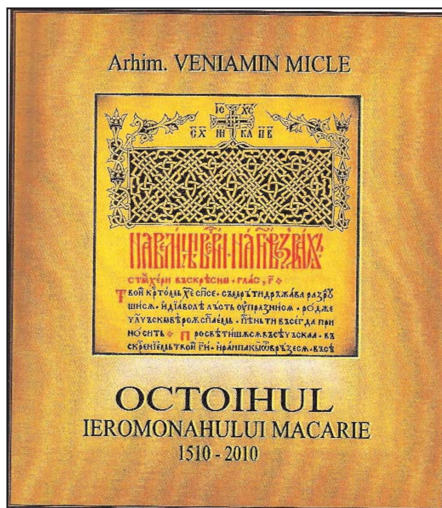
La 21 noiembrie 1491, Fiol este somat în faţa cardinalului Friderich Jagello, fiul regelui Cazimir, şi acuzat de „propagandă eretică", fiind ameninţat cu temniţa. După o anchetă îndelungată, în cursul căreia s-a lepădat de orice „erezie şi a jurat credinţă Bisericii catolice", este eliberat la 8 iunie 1492. ([5], p.751) Cărţile au fost confiscate de Inchiziţie, încât nici intervenţia influentului magnat Thurzo nu a reuşit salvarea lor. ([5], p.763) Totuşi, bibliograful Kuziela susţine că în bisericile din Ucraina de vest – Lwow, Podlachia, Wolhinia – s-au găsit unele exemplare, fapt ce presupune că, înainte de arestarea lui Fiol, unele cărţi fuseseră difuzate. ([5], p.763, nota 47)

După ce inchizitorul închide tiparniţa, Schweipoldt Fiol semnează „jurământul de credinţă" şi nu mai tipăreşte; părăseşte Cracovia şi se stabileste la Levocea, proprietăţile lui Thurzo, unde găseşte azil şi i se asigură, de protectorul său, o rentă viageră de 62 zloţi. Aici, după scrierea testamentului – cunoscut în original – moare şi este îngropat. ([5], p.760) Totuşi, există istorici care opinează că şi-ar fi desfăşurat activitatea în altă parte. Horia Matei ajunge la concluzia că „meşterul Schweipoldt Fiol a lucrat o vreme în Transilvania, unde a tipărit în slava bisericească, pe baza unor comenzi primite de la domnii ţărilor române, continuându-şi activitatea până la 1525 când a murit". [9] Virgil Molin nu împărtăşeşte această opinie, afirmând că aceste cărţi „nu se găsesc pentru simplul motiv că nu s-au tipărit niciodată". ([2], p.763)

De asemenea, după închiderea tipografiei, la începutul anului 1492, de autorităţile catolice ale Poloniei, [10] dacă nu a mai tipărit Fiol se pune întrebarea: Care a fost soarta tiparniţei? Documentele nu mai arată nimic, dar presupuneri sunt multe: unii înclină să creadă ca tipografia a fost transmisă slavilor de sud, care ar fi tipărit la Cetinje, prin intermediul Veneţiei, ediţiile chirilice ale ieromonahului Macarie; alţii presupun că a fost mutată în Ucraina sub-carpatică, la rutenii ortodocşi, sau la Vilna şi chiar la Kiev. De asemenea, s-a mai crezut că diaconul Coresi (? 1583) s-ar fi servit la Târgovişte sau Braşov de instalaţia lui Fiol. Despre toate aceste versiuni, cercetătorul Zeno Kuziela conchide că „sunt complet lipsite de temei". [11]

Referindu-se la opera tipografică a lui Schweipoldt Fiol, istoricul german G.A. Bogeng scrie: „Apreciind felul cum a fost practicat la Cracovia pentru întâia dată tiparul cu chirilice, se justifică presupunerea că maestrul acestui tipar s-a bucurat de o foarte bună instruire în ale tipografiei", iar despre Octoih, afirma că „este un foliant somptuos cu chipuri şi note gravate în lemn". [12] Potrivit istoricilor N.V. Varbenetz şi V.I. Lukianenko, în Biblioteca „Saltikov-Scedrin" din Petersburg se păstrează două exemplare incomplete din această ediţie. ([12], p.555).

Comparaţia făcută între trăsăturile literelor gravate în tipografia din Cracovia şi chirilica specifică manuscriselor moldoveneşti dovedeşte identitatea unor buchi, ceea ce duce la concluzia că litera chirilică moldovenească a servit ca „original" lui Fiol si Borsdorf. Însă dovada cea mai evidentă este celebrul „M cu poale", numit astfel întrucât ductus-ul din mijlocul literei M depăşeşte linia de bază ([2], p.756); ea se întâlneşte, începând cu secolul al IX-lea, în manuscrisele greceşti şi slave, fiind mult practicată în scrisul moldovenesc din epoca lui Ştefan cel Mare. [13] Astfel, folosirea manuscriselor din Moldova, ca izvod pentru tipăriturile lui Fiol, poate fi demonstrată documentar, prin expertiză grafică. ([3], p.1250) Potrivit afirmaţiei marelui istoric G.A. Bogeng, tipăriturile lui Schweipoldt Fiol sunt adevărate opere tipografice cu ilustraţii şi note xilografiate, „un fel de bravură grafică pentru acea perioadă". ([2], p.758)

În anul 1494 întâlnim o tipografie cu litere chirilice la Cetinje, în Muntenegru; aici, apare la data respectivă, în ordine cronologică, cel de-al doilea Octoih slavon, fiind opera ieromonahului Macarie, [14] care şi-a desfăşurat activitatea în acest centru cultural între anii 1493-1496. Cei mai mulţi bibliografi admit că tipografia a fost adusă de la Veneţia, cumpărată de la Andreas Thorresano, unde Macarie învăţase meştesugul tiparului. ([5], p.XLI) Trecerea tipografiei lui Thorresano la Cetinje este foarte probabilă, pentru motivul că tipografia slavă a lui Thorresano, după unica tipăritură din 1493, îşi încetează activitatea tocmai în anul când începea cea din Muntenegru, iar pe de altă parte, aspectul literelor şi al ornamentelor tipografice de la Cetinje este evident de origine italiană. ([5], p.XLI) Este adevărat că unii specialişti contestă faptul aducerii tipografiei de către George Cernoievic la Cetinje, întrucât nu se poate „invoca măcar un început de documentaţie". ([15], p.306, nota 21) Indiferent de unde şi de la cine şi-a procurat garnitura de litere chirilice cu specificul ei, Macarie ieromonahul avea chirilica necesară realizării cărţilor cunoscute ca fiind din perioada Cetinje. ([15], p.307)

Un studiu recent, [16] privind vlahii din Muntenegru, se referă şi la ieromonahul Macarie tipograful. Autorii recunosc că despre personalitatea lui nu există prea multe date, decât faptul sigur că a fost faţă bisericească şi un foarte bun tipograf. ([16], p.23) Majoritatea biografilor săi – dintre care menţionăm pe I. Karataev, L. Tomic, Liubomir Stoianovic, Vatroslav Jagic – sunt de acord că el a învăţat arta şi tehnologia imprimării cărţilor la Veneţia, în oficina ilustrului tipograf Aldo Manuzio cel Bătrân. ([4], p.29)

Devenind un mare şi recunoscut „meşter al tiparelor", Macarie revine în patrie şi se stabileşte „în Mănăstirea Obod, la vreo 20 kilometri de Cetinje, capitala Muntenegrului", [17] o fortăreaţă a Cernoievicilor. Aici, la doi ani după ce autorităţile catolice bisericeşti din Cracovia închiseseră tipografia lui Schweipoldt Fiol, [18] voievodul George Cernoievic înfiinţează o tipografie cu caractere slave, unde între anii 1493-1496, ieromonahul Macarie tipăreşte, cu ajutorul ucenicilor săi, o serie de cărţi bisericeşti. ([19], p.438) Potrivit celor mai recente cercetări efectuate de istoricul sârb George Radojicic şi publicate în 1952, Macarie a tipărit şase cărţi, dintre care se cunosc: Octoih I, Octoih II (1493-1494), Psaltirea (1495), Molitvelnicul (1496) şi Evangheliarul; din ultima carte, au fost descoperite numai şapte foi în Mănăstirea Decani, [20] iar de curând şi fragmente din Octoihul II şi Molitvelnic. [21]

Pe baza unor studii complexe, istoricul V. Jagic ajunge, în anul 1894, la concluzia că ieromonahul Macarie, tipograful din Muntenegru, nu ar fi părăsit Zetta, atunci când aceasta a fost cotropită de turci, şi a murit în Mănăstirea Obod de lângă Cetinje; [22] tipografia s-a risipit, din cauza năvălitorilor, [23] însă resturile ei s-au păstrat până în preajma celui de Al Doilea Război Mondial. ([19], p.438)

Bibliografie

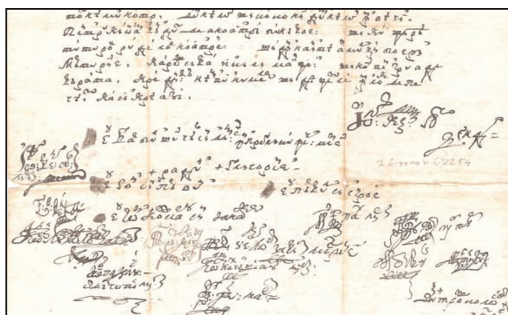
[1] *Ivan Ogienko, Istoria tipografiei ucrainiene, I, Lwow, 1925, p.7-11, cf. [21] , în BOR, LVII (1939), nr. 9-10, p.538.*
[2] *Virgil Molin, Precizări în legătură cu tiparniţa de cărţi slavo-bisericeşti de la Cracovia, în BOR, LXXXVIII (1970), nr. 7-8.*
[3] *Octavian Niţu, Mihai Manolache, Date noi în legătură cu incunabulul slavon de la biserica „Sfântul Nicolae" din Scheii Braşovului, în BOR, XC (1972), nr. 11-12.*
[4] *Dan Dumitrescu, Meşterul tiparelor, în „Magazin istoric", IV (1970), nr. 4.*
[5] *Liturghierul lui Macarie. Cu un studiu introductiv de P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1961.*
[6] *A.I. Sobolevski, Românii printre popoarele slave, Petrograd, 1917, extras din Rapoarte şi lucrări ale Academiei de Ştiinţe, 1916, cf. [5], p.XXXVIII (în rusă).*
[7] *Şt. Ciobanu, Istoria literaturii române vechi, vol. I, p.294, cf. [5], p.XXXIII, nota 2.*
[9] *Horia Matei, Enigmele Terrei, Bucureşti, 1983, p.98.*
[10] *I. Karataev, Descrierea cărţilor slavo-ruse (1491-1600), St. Petersburg, 1878, p.1 şi urm., cf. [5], p.XXXVIII.*
[11] *Zeno Kuziela, Der Deutsche Schweipoldt Fiol als Begründer der ukrainischen Buchdruckerkunst (1491), în „Gutenberg-Jahrbuch", 1936, p.81, cf. [2], p.760, nota 38.*
[12] *G.A. Bogeng, Geschichte des Buchdruks, vol. I, p.630, cf. [2], p. 758.*
[13] *Ioan N. Beju, Evangheliarul de la Sibiu – cea mai veche carte românească cunoscută până acum, în „Mitropolia Ardealului", XVII (1972), nr. 3-4.*
[14] *Nerva Hodos, Începuturile tipografiei în Ţara Românească, în „Convorbiri literare, 1902, p.1053.*
[15] *Virgil Molin, Tradiţia artistică a Moldovei în tipăriturile ieromonahului Macarie, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXV (1959), nr. 5-6.*
[16] *Duro Batricevic, Cvetko Pavlovic, Costa C. Roşu, Vlahii din Munte Negru – Vlasi u Crnoj Gori, Novi Sad, 2004.*
[17] *C.C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, Istoria românilor, vol. 2, Bucureşti, 1976, p. 204.*
[18] *L. Demény, L´imprimerie cyrillique de Macarios de Valachie, în „Revue roumaine d´histoire", VIII (1969), nr. 3.*
[19] *Damaschin Mioc, Date noi cu privire la Macarie tipograful, în „Studii. Revista de istorie", t. XVI (1963), nr. 2.*
[20] *I. Ionescu, Damaschin Mioc. Date noi cu privire la Macarie tipograful, în „Studii. Revista de istorie", nr. 2/1963, p. 429-440, în „Mitropolia Olteniei", XV (1963), nr. 7-8.*
[21] *P.P. Panaitescu, Octoihul lui Macarie (1510) şi originile tipografiei din Ţara Românească, în BOR, LVII (1939), nr. 9-10, p. 526.*
[22] *V. Jagic, Der erste Cetinjer kirchendruck vom Jahre 1494, în „Denckschriften kasserlichen Akademie der Wissenschaften im Wien, Philosophische-Historische Classe", Band XLIII, Wien, 1894, p. 78, cf. Tit Simedrea, Epilogul din Octoihul slavon., p. 613.*
[23] *Ene Branişte, Liturghierul slavon tipărit de Macarie la 1508. Studiu liturgic, în BOR, LXXVI (1958), nr. 10-11.*

Din istoria familiei boierești Balotă

Coca BALOTĂ

Și acum, să ascultăm graiul vechilor documente, informație istorică pentru specialist, literatură curată, poeme în proză pentru cititorul degustător de atmosferă veche, de limbă veche, cu personaje ca din poze sepia și întâmplări pe potrivă.

Documente referitoare la Ștefan Balotă (I)

1739 octombrie 9 (în martie 1900, documentul original se afla la dl Colescu Vartic): *Adică eu Chiajna Grădișteanca dimpreună cu copiii mei care suntem iscăliți mai jos, dat-am acest adevărat zapis al nostru la mâna d-lui Căpitanul Ștefan sin Balotă Căpitanul ot Cepari precum să se știe că având eu această moșie anume Șuicii ce este pe apa Topologului... am vândut d-lui tot hotarul, din apă, din pădure, din vaduri de moară... că eu i-am vândut toată moșia cu tot hotarul, cu casele de piatră ce sunt stricate, din siliște cu toate văile hotarului anume: Podenii și Pleșeștii și Voiceștii... pentru că am luat acești bani toți deplin ce scrie mai sus și pentru adevărată credință ne-am iscălit mai jos ca să se crează și i-am dat zapisele cele vechi.*

Chiajna Albeasca, Ștefan Dudascu vel Medelnicer martor

1746 iulie 26, Zapis al lui Barbu Șuiceanu: *Adică eu Barbul Suicean împreună cu feciorii miei anume: Radul i Gligorie și cu Ion sin Pârvul Suiceanul împreună cu văru-mieu Pârvul fecioru lu Stroe și cu Ion fecioru lui Ianache.*

Dat-am acest al nostru adevărat zapis la mâna dumnealui Căpitan Ștefan sin Balotă Căpitan ca să-i fie de bună credință precum să se știe că având noi moșie i hotaru Cacaleților și al Voiceștilor și al Pleșeștilor de moștenire și de cumpărătoare... și fiindu-ne această parte de moșie vânzătoare și căzându-i-se a o cumpăra Ștefan Căpitan mers-am de a noastră bună voie la Ștefan Căpitan și s-a tocmit cu d-lui stânj, pe bani 50 care fac pe stânjeni 681 taleri 283 par. 30 și după tocmeală ne-au dat d-lui acești bani toți deplin în mâinile noastre și noi am dat acest zapis la mâna d-lui ca să aibă a stăpâni. Zapisele acestei moșii cele vechi să avem a le da pe toate la Ștefan Balotă. Această moșie să stăpânească cu bună pace de către noi și de către tot neamul nostru, dumnealui și coconii dumnealui în veci pentru că o am vândut de a noastră bună voe și cu știrea tuturor rudelor noastre și dinaintea a mulți boeri mărturie care să va iscali mai jos.

Și noi pentru mai adevărată credință ne-am pus numele și degețile în loc de pecete ca să se crează. iulie 26 leat 7254.

Eu Barbul Suiceanu sin Dimitrie împreună cu feciorii miei Radul i Gligorie

Mircea cel Bătrân,
văzut de Cucu URECHE

1750 mai 2 (Originalul în proprietatea d-lui Grigore N. Balotă, Buc.1903 – pag. 348, St. Grecianu): *Cu mila lui Dzeu io Grigore Ghica Voevod i Domn. Scrie D-mea credincios boieru D-mele Iane biv vel Pitar, ispravnicul din Sud Muscel îți facem în știre că aici la D-mea s-au jeluit Ștefan Căpitanul Balotă din sud Argeș cum că socrul său Arsenie Lerescu având o moșie aici în județ anume Lereștii, la care moșie mai fiind și alte rude ale lui părtași, și-au fost luat hotarnici de și-au luat fieste-carele partea lui deosebi încă din zilele răposatului moșului D-mele Grigorie Ghica Vodă luând și hrisov de la D-sa. Dar în urmă, socrul lui Ștefan Balotă și Dragomir Lerescu tatăl socru-său ar fi fost mai cumpărat din părțile celorlalți tovarăși și atât partea lor cât și cumpărătorile le-ar fi stăpânit tot cu pace pân-le-au dat acestuia de zestre și acesta în 25 de ani pan`acum încă le-au stăpânit cu pace, iar acum s-ar fi sculând un Dragomir Pitariu și cu un Șerban Mecul fiind și ei dintr'acel neam de zic cum că unii din vânzători nu sunt din neamul lor.*

Pentru care luând d-ta această carte a D-mele să trimiți să-i aducă față și chemând și pe părintele Arhimandritul egumenul dă acolia din Câmpul-lung, să le luați seama pe amănuntul, să vedeți cum s-au urmat stăpânirea de până acum și ce bănuială au aceia și de va fi vre-o bănuială care prin jurământ să se izbrănească, le veți da cartea de blestem a Sf. sale Părintelui Mitropolit ce iaste la Balotă și după cum veți afla cu dreptate și le veți alege să dați carte de judecată, iar de nu se vor odihni pe hotărârea ce le veți face, cu soroc să vie și aici la Divan. (Iscălitura și pecetea Domnului)

1751 iulie 22 (Originalul în proprietatea d-lui Grigore N. Balotă, București, martie1903, pag. 349, St. Grecianu): *Carte de judecată iscălită de Nicodim Arhimandritul egumenul Dolgopolului și de biv vel Pitarul Dvornicul Câmpulungului, care aceștia au fost orânduiți din porunca Mării Sale Domnului Grigorie Ghica Vodă, ca să judece pricina dintre Ștefan Căpitanul Balotă cu d-lui Iorga Clucerul ot Câmpulung pentru o parte din moșia de la Lerești dupe râul Câmpulungului din sus de Câmpulung, care au fost cumpărat Clucerul Iorga acea parte de moșie de la Ștefan Bănescul și dela frații lui anume Constandin i Barbu de sunt 7 ani, însă moșia cât au fost partea acestora toată și din anume Strâmtul și Pecineagul pe jumătate și iar din alți 2 munți anume Comisul și Lerescul a 4-a parte cu zapis dela mâna lor în care zapis s-au fost iscălit și Ștefan Balotă.*

Și de atunci până acum tot au stăpânit Iorga Clucerul aceste moșii cu pace, iar acum zicea Ștefan Balotă că nu va mai îngădui pe Iorga Clucerul să stăpânească acei munți și acea moșie precum îi scrie zapisul, arătând o carte de hotărnicie a 12 boieri ot leat 7170 =1662 și un zapis al unui Marcu i Leca feciorii Lecăi Stolnicul ot Bănești care scrie că și-au vândut toată partea lor de moșie din Lerești și din munți, lui Dragomir ce au fost tată socrului lui Ștefan Balotă, tot din vremea aceia când o au fost și hotărât boiernașii din Bănești cu boiernașii din Lerești și au mai arătat Ștefan Balotă și alt zapis al unui Drăghici din Bănești care scria la mâna lui Arsenie Stâlpeanu cum că i-au vândut partea lui de moșie din Lerești drept 40 taleri.

Biserica din Cepari, ctitoria lui Ștefan Balotă Căpitan

(Stefan Bănescu la data aceasta – 1751 – locuia în județul Vlașca. Ștefan a fost feciorul lui Badea Bănescul care ședea în județul Vlașca și avea veri pe Marcu si Leca, feciorii Lecăi Stolnicul.) (Va urma)

Citim din clasici

Eminescu a lăsat multe versuri admirabile; însă meritul lui cel covârșitor, un merit de principiu, este acela de a fi voit să introducă și de a fi introdus în poezia românească adevărata cugetare ca fond și adevărata artă ca formă în locul acelei ușoare ciripiri de mai înainte, care era foarte igienică pentru poet și pentru cititor, scutindu-i deopotrivă, pe unul și pe celălalt, de orice bătaie de cap și orice bătaie de inimă.

Nu zic nimănui să imiteze pe Eminescu. Din contra. Poezia este o căsătorie a realității cu idealul în sufletul poetului în acele momente când poetul e poet – poetul fie cât de mare nu e poet totdeauna; – în acele momente prin urmare, în care el este mai el, mai însuși, mai individual ca oricând. În fiecare suflet poetic realitatea și idealul se combină și se acordă într-un alt mod.(...) Eminescu va trăi fiindcă a izbutit a găsi frumosul fără a imita pe nimeni.

El va trăi, deși a murit nebun. Și a trebuit să moară nebun. E grozav a o zice! Să nu fi înnebunit, el nu avea ce mânca. Mai rău decât atâta; ca să aibă ce mânca, el fusese silit a-și mânca inima, înlocuind avânturile poeziei, avânturi mărețe, avânturi care nu se pot vinde, prin acea proză de toate zilele a sterpelor lupte de actualitate, care îi aducea o fărâmă de pâine, stropită într-ascuns cu amare lacrimi – prefața nebuniei. (...)

El va trăi, deși a murit nebun; vor muri însă pentru vecie nenumărații înțelepți, care au lăsat, lasă și vor lăsa totdeauna să înnebunească un Eminescu.

(B.P. Hasdeu, „Eminescu. Necrolog", publicat în *Revista nouă*, anul II, nr. 6, 15 iunie 1889.)

Altare argeșene

Mănăstirea Argeșului - Pisaniile

Daniel GLIGORE

Pisania Mănăstirii Argeșului, de pe fațada de apus, în partea dreaptă, menționează:

„Adusu-mi-am aminte domnia mea, cum că mulți împărați întru împărățiile acestea s-au sălășluit, ci puțini pe cea cerească o au moștenit. De aceia dar iată și eu m-am sârguit nu numai a cârmui această împărăție, ci și a iubi pre Domnul din tot sufletul, fapte bune făcând. Drept aceia am cunoscut și noi că acești foști înaintea noastră stăpânitori, acestea ascultându-le s-au fericit, lăsând deșertăciunile pământești pământenilor, iar pentru ei împărăția cerului dobândind… Aceste dar, văzându-le și noi, și dorință și osârdie fiind conduși către sfintele și dumnezeieștile biserici a le zidi, înălța și înfrumuseța, precum le-au durat și înălțat și înfrumusețat, făcându-se ctitor ai noștri întru sfinți răposați moși și strămoși, asemenea și noi urmând pilda lor, și dorință și osârdie având către această sfântă și dumnezeiască biserică a cinstitei Adormiri a Prea sfintei, curatei și prea binecuvântatei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoare și pururi Fecioarei Maria, pe care am găsit-o domnia mea la Curtea de Argeș dărâmată și neîntărită; și prin harul dumnezeiesc și îndemnul acestei Prea cinstite Maici a Domnului s-au deschis ochii inimii noastre și am hotărât această mai sus pomenită biserică din temelii a o zidi și a o înălța și a o întări și i-am mai dăruit sate și țigani și bălți cu peşte și dijmă de la vămi și vase de aur și de argint și mărgăritare și pietre neprețuite.

Drept aceia, în numele Domnului Dumnezeu, făcătorul cerului și al pământului și în numele Prea curatei sale Maici, rugăm și implorăm noi pe acela care, după a noastră petrecanie, îl va alege Domnul Dumnezeu să fie uns urmaș al smeritei domniei mele, stăpân a toată Țara Ungrovlahiei: mare, singur stăpânitorule și de Dumnezeu iubitule domn și unsule, te rugăm noi pentru această din nou zidită biserică, pe care o am înălțat în cinstea și slava stăpânului Hristos, ca pe aceasta să nu o lași să fie spre pustiire, ascultând pe unii răi grăitori către tine, și să nu se atingă mâna ta de comorile ei, nici vasele să le iei, ci încă altele domnia ta după putere să adaugi, pentru ca să nu fie spre batjocura limbilor străine și locuință a animalelor și a păsărilor și a șerpilor sau a tâlharilor, ci fii către ea milostiv și întocmitor, și păzitor, și monahilor locuitori într-însa bine făcător… Dacă voiești mâna ta să se atingă a lua, adu-ți aminte că nu trebuie și nu vei fi ispitit, că dacă vei gândi că iei de la Prea curata Maica Domnului, nu vei lua, dar dacă vei voi și de la tine să dăruiești după putere bisericii acesteia, să fii binecuvântat de Domnul Dumnezeu, făcătorul cerului și al pământului și de Prea curata Maica sa. Pentru că eu, domnule și unsule, după moartea mea nu aștept de la nimeni pomenire să am decât de la domnia ta, iar domnia ta , să ai pomenire în împărăția cerului, unde bucuria este netrecătoare și fericirea fără de sfârșit, care va să fie, amin.

Și iarăși amintim egumenilor și călugărilor, aici sălășluitori că dacă cineva din boieri și din dregători va voi să aducă ale lor averi și vase pentru ca să le ascundă în mănăstire, fie chiar și de orice frică, atunci egumenul și călugării să nu le ieie, ca să nu fie averi străine în mănăstire și să nu cadă pentru aceasta mănăstirea în nevoi. Iar egumenul și călugărul care va primi avere străină să o ascunză în mănăstire, să fie blestemat și afurisit.”

Descriere: Biserica mănăstirii Argeșului, ctitoria domnitorului Neagoe Basarab și a Despinei, a fost sfințită cu mult fast la 15 august 1517. La această dată, nu au fost isprăvite nici clădirile monastice, biserica fiind nezugrăvită. Pictarea monumentului se va înfăptui în timpul domniei lui Radu de la Afumați (1522/1523 – 1524/1529) căsătorit cu fiica lui Neagoe, Roxanda, finalizându-se în 1526, după cum ne informează pisania pictată din pronaos.

Întârzierea executării picturii s-a datorat războaielor cu turcii, ea desăvârșindu-se la 10 sept. 1526 de către Dobromir, la îndemnul doamnei Despina.

În pisania din biserică, pe fața dinspre altar a părții superioare a cadrului de marmură prin care se intră în naos, este scris:

„Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, Amin. Întru Hristos Dumnezeu bine cinstitorul Io Neagoe Voievod din temelie ridicat-am acest sfânt și dumnezeiesc locaș al Adormirei Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și am început a-l zugrăvi și nu l-am sfârșit, ducându-mă în veșnicul locaș. Rog pe acela ce Dumnezeu îl va înălța după mine, să-l săvârșească și să zugrăvească chipul lui unde eu am poruncit. Și eu întru Hristos Dumnezeu, Io Radul Voievod am săvârșit în zilele igumenului chir Gheorghie, în anul 7035 (1526), luna septembrie, 18 zile.”

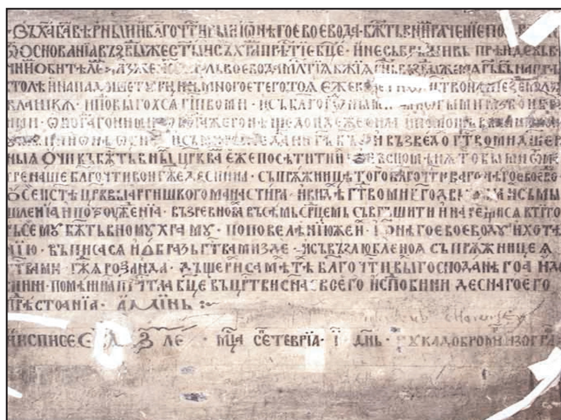
O altă pisanie, în piatră, așezată în anul 1793 pe fațada ei apuseană, deasupra intrării, consemnează data sfințirii:

„Această sfântă și dumnezeiască besearecă s-au ridicat din temelie întru slava și cinstea Adormirii Prea Sfintei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoare și Pururi Fecioarei Maria, de cel întru sfând Dumnezeu binecredincios Io Neagoe V(oie)v(o)d Basarab și s-au târnosit la leat 7025 (1517) de Prea Sfințitul Patriarh al Țarigradului Kir Theolipt.”

Statutul Mănăstirii Argeșului

Înainte de Mănăstirea ctitorită de Neagoe Basarab, aici a fost biserica Mitropoliei Ungrovlahiei, înconjurată de un ansamblu de clădiri, ctitorită de Vlad Dracul. O dată cu sfințirea ctitoriei Sfântului voievod Neagoe Basarab, sediul Mitropoliei a fost mutat oficial, în 1517, la Târgoviște. La Curtea de Arges a rămas mănăstirea, cu rang de arhimandrie.

În 1793 s-a înființat Episcopia Argeșului, având sediul oficial aici; în 1948, prin desființarea Episcopiei de către regimul comunist, vechea ctitorie redevine mănăstire. Din 4 aprilie 1990, Eparhia Argeșului a fost reînființată cu titulatura Eparhia Argeșului și Teleormanului, Prea Sfințitul Episcop Calinic primind, prin Decret Patriarhal, sarcina de a se ocupe cu organizarea reînființatei Eparhii, care, din anul 1996, are titulatura Eparhia Argeșului și Muscelului, iar ca reședință chiriarhală mănăstirea din Curtea de Argeș. Din anul 2009 Episcopia Argeșului și Muscelului a fost ridicată la demnitatea de Arhiepiscopie, iar ierarhul său a primit titulatura de Arhiepiscopul Calinic al Argeșului și Muscelului.

Pictură murală – Dobromir, zugrav
În prezent este la Muzeul Național de Artă al României – București
(nr. inventar 15144/F1)
Dimensiuni L: 85 cm; La: 86 cm. Datare ante 1526

Unicitatea Mănăstirii Argeșului

Mănăstirea Argeșului, mărturie a credinței Neamului Românesc peste veacuri, este unică în lume atât prin frumusețea și armonia arhitecturii, dar și prin apropierea de Dumnezeu pe care o simți în acest spațiu. Gavriil Protul descria Mănăstirea Argeșului: *„Și așa vom putea spune cu adevărat, că nu este așa mare și sobornică ca Sionul, carele îl făcu Solomon, nici ca Sfânta Sofia, care o au făcut-o marele împărat Justinian, iar ca frumusețe este mai predeasupra acestora”.*

În veacul următor, renumitul călător Paul de Alep aprecia Biserica Mănăstirii Argeșului ca fiind *„una dintre minunile lumii … Toate sculpturile și ornamentele de pe pereți și turnurile acestei biserici sunt acoperite cu aur, cu lapislazuli și cu toate culorile posibile. Cine o vede, nu o mai uită”.*

Nicolae Iorga spunea despre *„România de la Argeș”* că are *„cea mai frumoasă din mănăstirile aflate pe pământul românesc”.*

În anul 1980, vizitând Mănăstirea, istoricul și scriitorul Dumitru Almaș relatata în *Popasuri la vetrele de istorie românească*: *„Toată construcția pare a fi o fată argeșeană ori o zână din poveste care și-a împletit singură brâul, din cântec, lumină și vis … Toată zidirea-i o floare de marmură și de aur, răsărită într-o poiană carpatină, anume ca să tămâieze mireasma frumuseții în suflete și să le înalțe în azurul bucuriei curate până la sfințenie ...”*

Arhiepiscopul Calinic al Argeșului și Muscelului, scria: *„Sunt peste 20 de ani de când sunt la Argeș și de câte ori intru pe poartă și văd Catedrala, am aceeași emoție pe care am încercat-o prima dată! De fiecare dată, așadar, este pentru prima dată! Cred că așa va fi și în Împărăția luminii, a lui Dumnezeu: mereu pentru prima dată întru frumuseți și bucurii nesfârșite! Da, aici la Argeș vii mereu pentru prima dată! Îți este dor mereu! …”*

Catedrala este unică și prin statutul pe care l-a avut de-a lungul timpului: Biserica Mitropoliei Țării Românesti (sec. al. XV-lea), mănăstire cu rang de arhimandrie (1517-1793), sediu episcopal și reședință chiriarhală (1793-1948; 1990-2009) și reședință arhiepiscopală (din 26 septembrie 2009).

Unică este și prin faptul că adăpostește Sfintele Moaște ale ctitorului ei – Sfântul Neagoe Basarab – ale familiei ctitorului, ale domnitorului Țării Românești (Radu de la Afumați (1522-1529), dar și ale regilor României: Carol I (†11 octombrie 1914), regina Elisaveta (†18 februarie 1916), principesa Maria, Ferdinand (†20 iulie 1927), regina Maria (†18 iulie 1938). Mănăstirea Argeșului a fost loc de odihnă temporară și pentru osemintele Domnitorul Unirii Principatelor, Alexandru Ioan Cuza, (martie 1944 – septembrie 1946), pentru a fi salvate de la profanare, în timpul celui De-al Doilea Război Mondial.

Legenda Meșterului Manole, creație populară simbolică este un alt element deosebit de important pentru istoria Mănăstirii Argeșului. Jertfa pentru creație, dar și simbolismul elementelor arhitecturale: grupul celor 12 coloane reprezentând pe cei 12 Sfinți Apostoli, toate acestea sunt elemente care fac din Catedrala Arhiepiscopală, loc de întâlnire și unire a lui Dumnezeu cu oamenii, în plinătatea înțelesului duhovnicesc și istoric.

Nicolae Enescu

Un erou care nu s-a răzbunat

Silviu GHERMAN

Voi ce-ați face dacă ați fi bătuți și înjurați? Voi ce-ați face dacă ați fi închiși într-o celulă 6 ani? Voi ce-ați face dacă ați mânca doar un sfert de pâine pe zi și un ceai de terci? El a ales să fie bun și să ierte. Voi ce-ați fi făcut?

Pe „biletul de liberare” din pușcărie scrie că profesorul Enescu a uneltit împotriva statului. De fapt, securiștii îi găsiseră 8 arme pe care le strânsese pentru partizanii din nordul județului. Și l-au ținut la Aiud 6 ani, timp în care a fost bătut la tălpi până la sângerare, înfometat, scuipat, jignit și umilit, toate de la „răii pământului, bestiile Aiudului”, cum le spunea domnul profesor gardienilor. Dar a supraviețuit, cu ajutorul Maicii Domnului, care l-a vizitat într-o noapte în celulă și i-a spus că nu va muri în închisoare. S-a întors acasă la soția sa, doamna Marga și la fiica sa, Cătălina, copilul simbol al închisorii torționare de la Aiud. A ajuns în Bărăgan, pentru că acasă i se refuzase dreptul la muncă. Și-a găsit un post de îngrijitor de porci, pentru că așa își tratau comuniștii valorile. El, profesor eminent de română, franceză, latină. A muncit din greu 10 ani în comuna Mănăstirea din județul Ilfov pentru a-și întreține familia și abia în 1965 a reușit să se întoarcă la Curtea de Argeș, unde și-a găsit un post de muzeograf la Muzeul orășenesc. Apoi a fost reprimit

Aurel Ilea, Nicolae Enescu, Ilie Gheorghe, trei supraviețuitori ai temnițelor comuniste

la catedră, după 17 ani, prin bunătatea preotului Ioan Negruțiu, directorul Seminarului teologic. A fost permanent urmărit, interogat și percheziționat de Securitate în anii de până în Revoluție. Când a aflat că a căzut Ceaușescu a întrebat doar: *„E adevărat?”* A înființat imediat PNȚ Curtea de Argeș, a sprijinit politicieni locali și abia la 11 ani de la căderea comunismului a devenit cetățean de onoare al orașului. Ultima dorință, înainte să moară, a fost să le facă celor două fiice, Cătălina și Lia, câte o alee de flori. Din păcate, n-a mai reușit. Pe 31 decembrie 2009 a plecat la ceruri să-și odihnească trupul măcinat de torturile Aiudului. Iată o încercare scurtă de a schița portretul unui om *„al cărui spirit de sacrificiu ține de eroism”*, după cum spunea fiica sa, Lia Enescu.

În 1951, o fotografie făcea turul celulelor în închisoarea Aiud. Fiecare deținut privea poza și își alina suferința, imaginându-și că acela e copilul său. Era, de fapt, Cătălina Enescu, fata mult dorită a profesorului Nicolae Enescu din Curtea de Argeș. Devenise copilul simbol al închisorii comuniste de la Aiud. Fără să știe că ea există, într-o zi, din întâmplare, poza a ajuns și în mâinile personajului nostru. Stupefiat, a observat că pe spate era scrisul soției sale, doamna Marga: *„Fetița noastră scumpă, la un an și jumătate. Margareta și Cătălina”*. Câte lacrimi! Ce emoție! Sunt 60 de ani de la acel moment și doamna Cătălina, copilul de atunci, poartă mereu în geantă acea poză. E îngălbenită de vreme și pare să păstreze pe ea urmele degetelor lui Radu Gyr, Mircea Vulcănescu, Nichifor Crainic, Istrate Micescu, Gh. Eminescu, preotul Dumitru Stăniloaie. „O întreagă academie”, cum spune domnia sa. Cătălina Stătescu, așa se numește după căsătorie, un simbol al rezistenței anti-comuniste, trăiește la Curtea de Argeș. Întrebați-o, când o vedeți, despre fotografie și despre tatăl său.

În anul 2007, profesorul Enescu reușește să-și publice memoriile într-o carte-document intitulată sugestiv *Memoria lacrimei*. Aici sunt povestite în amănunt chinurile pe care a trebuit să le îndure în detenție la Pitești, la Craiova sau la Aiud, dar și întâlnirile memorabile cu marii oameni ai vremii, din păcate dincolo de zidurile pușcăriilor. La pagina 19 sunt povestite torturile din beciurile Securității din Pitești. *„M-au întins pe o masă lungă, mi-au legat picioarele, mi-au răstignit mâinile… Colonelul Cârnu mă bătea la tălpi cu o bâtă mare, însângerându-le. (…) Cu tălpile sângerânde, mă forțau să dau ocol mesei, ordin imposibil de executat; cădeam, mergând în genunchi, mă loveau cu pumnii în cap, cerându-mi să merg pe tălpi…”* La Aiud a fost și mai rău. A încasat o bătaie de moarte în locul lui Nichifor Crainic, profesorul său, doar pentru că acesta n-ar fi rezistat, asa că și-a asumat el o vină a maestrului. A fost lovit cu gamela în cap și înjurat, băgat cu capul în hârdăul cu mâncare pentru că intrase în greva foamei. Dar le-a îndurat pe toate și le-a iertat. Dar așa cum spune în carte, nu le-a uitat niciodată. Dintre scenele petrecute în penitenciar alături de intelectualii vremii, memorabilă este dorința lui Mircea Vulcănescu, exprimată pe patul de moarte. *„Cu voce stinsă, cu brațele întinse ne face semn să ne apropiem. Ne-am înghesuit, eram cinci, să fim cât mai aproape. Și-a oprit privirea în ochii fiecăruia, silabisind: Să nu ne răzbunați! Și nu ne-am răzbunat.”*

După eliberarea de la Aiud, Nicolae Enescu a luat trenul și a ajuns la Curtea de Argeș, în ziua de Izvorul Tămăduirii. În gară a fost

La mormântul tatălui

recunoscut de un birjar, care l-a dus pe gratis până acasă. Aici și-a găsit soția și fiica, pe Cătălina. *„Mie nu-mi spuneau că tata e în pușcărie, probabil să mă protejeze. Dacă mă întreba cineva a cui sunt spuneam că a lui popa Gheorghe, bunicul meu. De tata nu am fost foarte apropiată la început, dar m-a cucerit repede cu darul său de a spune povești.”* Pentru că în oraș a fost marginalizat și nu și-a putut găsi un loc de muncă, a fost nevoit să ia drumul Bărăganului. În comuna Mănăstirea avea un prieten care s-a oferit să-l ajute. Lia Enescu: *„A locuit într-o casă, lângă o fabrică foarte zgomotoasă, aproape că nu se putea dormi. Se auzeau permanent niște motoare ce păreau a fi de tractor”.* Acolo a fost nevoit să-i mediteze pe copiii potentaților vremii, familiile Botnăraș sau Săndulescu. *„A meditat și pe un băiat pe nume Lulu Mazarini. Tatăl lui avea o fermă de rațe și probabil că îl plăteau pe tata cu ouă și păsări. Mi-amintesc că venea pe la mine în vizită la București, unde eram elevă la Școala de muzică și mereu îmi aducea câte o rață”.* Tot la Mănăstirea a avut norocul să-l întâlnească pe Ion Zenide, un grec ce avea să-i devină cel mai bun prieten. Acesta dorea să plece din țară și i-a propus și profesorului Enescu să-l însoțească. Nu putea renunța la doamna Marga și la cele două fiice. Zenide nu si-a uitat niciodată prietenul, iar când a ajuns în Elveția trimitea constant pachete și banii familiei Enescu. *„Între ei a fost o relație ca între frații gemeni. Ne trimitea vederi de sărbători, chiar și după moartea tatei, dar de câtva timp nu ne-a mai scris. Probabil a murit”,* spun cele două fiice.

În 22 decembrie 1989, când la televizor se anunța fuga lui Ceaușescu, profesorul Enescu era prin oraș. Fiica cea mică, Lia, a luat mașina și a pornit să-l caute. L-a găsit în dreptul primăriei, venea ușor spre casă. „Am lăsat geamul jos și i-am spus că a căzut Ceaușescu. M-a întrebat doar: E adevărat?”. A fost unul dintre cei care au vorbit din balconul primăriei în acea zi, dar n-a revendicat niciodată un certificat de revoluționar. „Momentul acela a fost ca o nouă naștere pentru el, nici nu se gândea că nu se vor schimba lucrurile” – Lia Enescu. Din păcate, acest om nu a dorit să se implice în mod direct în politică, nu a candidat pentru vreo funcție, deși ar fi fost îndreptățit. „După 2000 s-a retras definitiv din viața politică, chinuit de suferințele fizice și morale, datorate anilor de temniță și dezamăgit de haosurile și scandalurile politice din țară. În ultimii 10 ani a trăit în singurătate meditând, citind, scriind, așteptându-și puținii prieteni să îl viziteze și bucurându-se de prezența fiicelor, nepoților și strănepotului”, scrie în necrologul profesorului, citit la înmormântarea sa. Iată cum s-a stins un simbol, un erou de care astăzi își amintesc prea puțini și pe care nu-l respectăm la adevărata valoare.

- În familie i se spunea TĂTI.
- Pe soția sa, Margareta Popescu, a cunoscut-o la biserica Sf. Gheorghe pe când aceasta cânta în cor.
- A mai avut doi frați, Nilă și Petre, Nicolae fiind copilul mijlociu al familiei.
- În fața paraclisului Mănăstirii s-a

întâlnit cu unul dintre torționarii de la Aiud, căruia i-a amintit de comportamentul său brutal. Soția gardianului a fost șocată când a auzit.
- Înainte să moară, în spital, i-a recitat unei asistente o poezie în limba germană.
- În ultima luna de viață i-a scris soției o poezie:

Doamna mea

Frumoasa mea cu ochi albaștri
Două lacrimi de azur
Cicori ce își deschid geana
Pruncia albă-a dimineții
Să o așeze, plânset liber,
Peste o temniță de gheață
Ca un perete cât un munte
În care sufletul pereche
Urlase litere de-o șchioapă
Ca un sobor de amintiri s-aducă
Învierea vremii, Marga…

Cartea care vă așteaptă

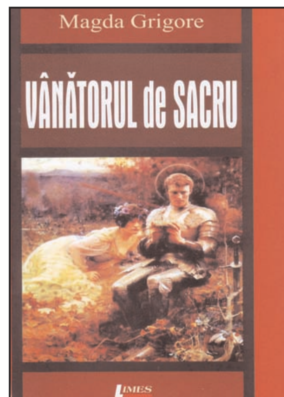
Magda Grigore - Descoperirea permanentă a interiorității

Victor STEROM

Cartea ***Vânătorul de sacru***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010, a poetei Magda Grigore are două încărcături cognitive: una cu nuanțe și ecouri transcendente și alta cu privire la sacralitatea și corectitudinea raportului dintre imaginație și sensibilitate. Linia lirică-filosofică a acestor poeme este implicit impregnată de căutarea și găsirea sinelui. Sunt aici imagini și cuprinderi care ne îngăduie să relevăm că, prin acest volum, Magda Grigore atinge cota cea mai de sus a poeziei sale. Alertă, aproape alegorică, poezia adună senzații și impresii, câteva tristeți vechi și spaime de totdeauna din lumea văzută și trăită cândva, împlinind meditația și atitudinea acestor sintagme ontice, întru obținerea tensiunilor necesare încorporării: „vânătorule de sacru, ai umblat destul,/ tu ai văzut frumusețea,/ alta decât cea pe care o vedem noi –/ frumusetea vie,/ rotundă,/ mustind de seve, clare ca esentele,/ și mâinile ți s-au ars/ și ochiul ți-a orbit, a secat,/ pământul s-a strâns în tine, ghem,/ piciorul ți s-a făcut de piatră,/ părul ți-a căzut,/ degetele s-au lipit, / inima singură a crescut până la implozie,/ și s-a preschimbat în vitralii,/ în culorile sacre ale lumii păgâne,/ culorile sufletului comun pe care l-am pierdut,/ ca să nu mai putem trăi vesnic" (p. 26).

Sunt versuri caligrafiate cu eleganță, de o rară grație semantică, întregind fizionomia unei poete autentice. Sunt acumulări masive de meditații și confesiuni date fiind izbutirile sesizante ale spiritului: „nimic nu mai e la fel/ când tăcerea devine disonantă,/ nu ești singur, dar nici împreună cu ceilalți/ gândind, văzând cu ochii tăi nimicul/ și viața redusă la absența ei./ Abia mi-am înmormântat tatăl/ și doliul îmi urcă prin piele/ până-n creier./ Moartea se joacă înțeleaptă cu mine/ prin fulgerele ei sufletești".

O zicere modernă în căutarea unui prezent continuu situat între *carpe diem* și descoperirea permanentă a interiorității: „Nu sunt bătrână, Parsifal,/ dar parcă nu mai pot ține pasul,/ viața mea merge înaintea mea,/ ca o călăuză frica/ îi deschide drumul – / șarpele acela cu solzii de lut/ lungit ca o întrebare fără răspuns,/ drumul hain,/ îngenunchiat în fața pustiului,/ alb ca un mire și străin/ luându-și mereu rămas bun./ Insidiile morții le simt acum, Parsifal,/ mă doare carnea/ de uscăciunea vieții din care curg./ Ochii mă dor rătăciți/ și sleiți de zveltețea luminii neajunse" (p. 77).

Încărcătura afectiv-reflexivă, o discretă melancolie, trăirea persuasivă a confruntării cu realitatea – privită ca pe o stare de suflet – intră în competiție cu poemul însuși prin rememorare: „statul pe loc e un fel de uitare –/ umblă, sufletul ți se desfată-n mișcare/ și dormi liniștit când vine seara/ vârstelor toate călătoare prin carne./ Așezat în cuibul cărții fundamentale,/ adormi între coperți într-un târziu/ ca într-un buchet de miresme./ Ziua se micșorează încet/ până încape într-un punct fix./ Atunci versetele încep să mișune ca șerpii/ în jurul tău, zornăitori,/ încărcându-ți liniștea/ cu sunetele surde ale îndoielii". Franchețea discursului, moralitatea sensului ontic își iau în stăpânire propriul ton tranșant al existențialului: „Frica te întreabă de drum dimineața,/ se-agață de tine ca o iarbă veninoasă/ gata să-ți lege umbletul./ Tu iei cu tine cartea/ ascunsă de orice vedere,/ în ea e toată 52):

Simțirea conotativă, relațională a poetei Magda Grigore fiind complexă și ...frământată aparține unui suflet ales care sesizează esențe dincolo de clipa diurnă și, mai ales, dincolo de clipele nocturne. Altfel spus, perspectiva din *Vânătorul de sacru* poate fi una din perspectivele cele mai tulburătoare ale existenței umane: „noapte de noapte lumea continuă/ să sape, să lege-ntre ele/ un șir nesfârșit de morminte/ ducând în altă parte viața aceasta,/ mutând-o între alte maluri, mai adânci./ Într-un tărâm misterios de dedesubt/ sau poate, cine știe, de deasupra,/ viața își înghesuie trecutul curs/ până când viitorul va rămâne subțire/ și repede va curge și el în pământ."

Crescută în cultul disciplinei verbale, a prozodiei cuvântului și implicit a versului de mare fluență – mai mult entazică decât extazică – poeta piteșteană Magda Grigore se dovedește a fi o virtuoasă a expresiei lirice, aflându-se, ca orice creator de frumos, într-un „proces" continuu de mântuire prin cunoaștere și purificare cu sine însăși. Ridicarea mărturisirilor la rang de stil – capabil să fixeze atenția – reprezintă structural opțiunea etică și estetică în același timp. Semnul întru nevoia psihologică de comunicare devine amplu în adâncimea sufletului și a minții poetei și stă față în față cu voluptatea autooglindirii: „Din cimitire mormintele se scurg mai adânc,/ în pământul lacom să facă loc/ altor generații/ pregătite într-un timp prea scurt/ pentru pelerinajul fără garanții/ în lumea de dincolo./ Acest ultim pas curajos,/ această ultimă alegere/ în care te răzbuni pe tine însuți/ crezând în ceea ce faci,/ e stigma absurdului, jocul de neînțeles,/ himera ființei tale, bucata de pământ/ fisurată, pe negândite, de apele lumii/ care pe nimeni n-au adus înapoi" (p. 41).

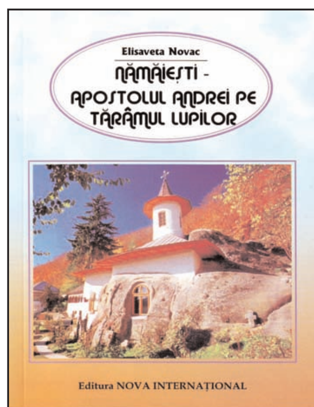
Raft cu autori argeșeni

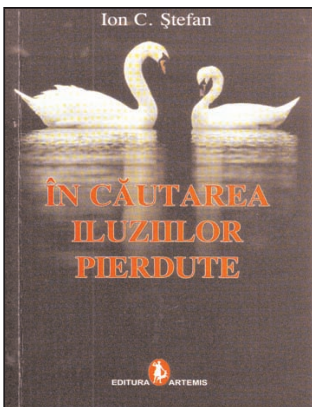
Dumitru Augustin DOMAN

Elisaveta Novac – *Nămăiești – Apostolul Andrei pe tărâmul lupilor* (Ed. Nova Internațional, 2010). În ultimii doi ani, poeta Elisaveta Novac a publicat câteva cărți interesante de legende culte cu acțiunea în zona Argeșului: *Măria Sa Vlad Țepeș Drăculea* (2008), *Trivalea – Cornul Vânătorului* (2008), *Corbii de Piatră* (2009).

Nămăiești… reprezintă o abordare deopotrivă istorică și creștină: sosirea Apostolului Andrei și începutul lucrării sale de creștinare a dacilor. Ucenicul Domnului predică, dar face și minuni (v. episodul ulciorului cu apă care nu se termină), ridică prima troiță, face pașnic trecerea de la credința dacilor la creștinism, precum Apostolul Petru în Roma lui Nero din *Quo vadis?* al lui Henryk Sienkiewicz.

Maria Chirtoacă – *Îndrăgostitele cuvinte* (Ars Docendi, 2010). Profesoară la Colegiul Național „Dinicu Golescu" din Câmpulung Muscel, membră a Uniunii Scriitorilor din România, filiala Pitești, Maria Chirtoacă se dovedește în această carte o inspirată poetă creștină. Poemele sunt caligrafiate curat, limpede, fie în vers alb, dar mai ales în vers clasic. E vorba de psalmi, de cânturi de slavă pentru Iisus, de nevoire ca-n acest *Canon*: „Voi, ce-L iubiți pe Fiul Sfânt/ Și-i soarbeți mierea din Cuvânt,/ Conduceți-mă ca pe orb/ Aghiazma Lui și eu să-i sorb/ Și bateți-mă până când/ Îngenunchiez cu El în gând/ Polen și miere murmurând…" Placheta cuprinde și o adecvată iconografie, chiar dacă – fatalmente – în alb-negru.

Gligore Constantin – *Migrația urmelor* (Paralela 45, 2010). Pe de o parte, placheta conține poeme pure, „nepoluate" de ceva concret, doar cu elemente de metapoezie: „conectat la o altă rețea/ am făcut unele teste asupra viitorului și/ pot vedea prin cuvinte cu miros de alcool/ că viața poetului nu e cine știe ce/ doar sufletul care-i umblă pe trei cărări/ și aruncă la câte-o răscruce imagini/ (cum ai azvârli mărunțiș la trecerea unui mort)/ așa pentru pomenire". În acest context, e de remarcat o imagine de excepție: „îngerul aleargă pe coală/poezia se scrie". Aceste poeme alternează cu unele mai „terestre", nostalgice, sentimentale, cu trimitere la prieteni, la nepoți etc. Titlurile textelor sunt în general inspirate: *rătăcire controlată, rănile mele strălucitoare, labirintul albastru, univers ondulatoriu…*

Ion C. Ștefan – *În căutarea iluziilor pierdute*, roman, ediția a doua, postfață de Gheorghe Marin (Ed. Artemis, București, 2010). La un asemenea titlu parafrază la Proust, se impunea desigur un motto din autorul *Timpului pierdut*: „Pasiunile ne schițează cărțile, iar liniștea distanțării le scrie". Prefața, semnată *Unul dintre personaje*, ne sugerează că, mai pe față sau mai subtil și cu migală prelucrat, romanul în general, dar și acesta, în speță, este volens-nolens (și) autobiografic: „Autorul devine el însuși personaj și intră în jocul contradictoriu al reprezentărilor despre prietenie, iubire și dezamăgire. Doar el poate schimba deznodământul și își asumă riscul de a sfârși povestea…"

Mona Maria Vâlceanu – *Scrisori din Pont* (Ed. Zodia Fecioarei, Pitești, 2010). Poeta și profesoara de la Pitești publică această carte de eseuri despre scriitori din spațiul românesc, un fel de istorie sentimentală a literaturii noastre. Dar ea nu începe nici de la 1521, nici de la 1840, ci găsește că trebuie început neapărat cu Ovidiu, exilatul de la Pontul Euxin. După aceea, desigur, scrie despre *Învățăturile lui Neagoe Basarab*…, despre Nicolaus Olahus, Spătarul Milescu, mitropolitul Dosoftei, cronicarul Miron Costin, prințul Dimitrie Cantemir, Ion Heliade Rădulescu, poposind mai îndelung la Eminescu, apoi scriind despre Nicolae Iorga, Nae Ionescu, Mircea Eliade (mai pe larg, fiind una dintre pasiunile autoarei), Vladimir Streinu și oprindu-se în acest excurs la Solomon Marcus și Gheorghe Păun. Altfel zis, se observă că Mona Vâlceanu a ales personalități enciclopedice pentru a marca 2000 de ani de cultură română.

Paul Dobrescu: *Viclenia globalizării*

Ion PĂTRAȘCU

La Fundația Europeană Titulescu din București a fost lansat, recent, volumul *Viclenia globalizării. Asaltul asupra puterii americane*, de prof. Paul Dobrescu (Editura Institutului European, Iasi, 2010).

După consultarea celor mai recente lucrări de specialitate, existente în marile biblioteci ale Europei și Americii, prof. Paul Dobrescu apare, odată cu această lucrare, drept prima voce românească ce se pronunță foarte documentat și competent în problema globalizării, după cum s-a apreciat la momentul lansării volumului.

Autorul a centrat conținutul întregului volum în jurul întrebării „Cine a lansat globalizarea și cine-i culege roadele?" Vorbind de inițiatorul procesului de globalizare, prof. Paul Dobrescu susține că „Meritul istoric al SUA este că a deschis Planeta și a încredințat-o dezvoltării, inaugurând, cu sau fără voie, un ciclu lung al evoluției istorice, dar în care nu se știe dacă va mai fi țara fanion". America a fost prima locomotivă a dezvoltării. În prezent, „America parcă nu mai este America", iar „Capitalismul de tip cowboy nu mai operează în secolul al XXI-lea".

Cea de a doua „locomotivă" a dezvoltării – spune profesorul Paul Dobrescu – a devenit China, care a determinat deplasarea polului puterii economice și, cu timpul, și a celei politice spre Est. Ea vine cu propria concepție. Nu respinge integral viziunea liberală americană, pronunțându-se și ea pentru intensificarea schimburilor, mobilitatea capitalurilor și a tehnologiei. Însă China are o rezervă fundamentală: menținerea puterii statului, considerând că statele reprezintă pilonii de susținere a globalizării.

După consultarea celor mai mari economiști ai timpurilor noastre, autorul încearcă să facă o atentă radiografie a evoluției Chinei din ultimele trei decenii. El ne demonstrează, cu cifre și fapte, drumul parcurs de această țară, până la statutul de mare putere, ridicată din Lumea a treia. O primă concluzie susține că „o țară de dimensiunile Chinei nu s-ar fi ridicat atât de masiv în absența globalizării… și nici afirma atât de spectaculos în afara pieței globale". O altă concluzie – nu neapărat în ordinea logică – este că China nu a copiat pe nimeni, ci a construit replici. Ea a preluat modele, dar numai în măsura în care acestea corespundeau atât tradițiilor ei cultural-istorice, cât și propriei viziuni asupra lumii de mâine.

Evoluția Chinei este văzută de autor drept „cel mai important eveniment geopolitic de la începutul secolului XXI... și poate din întreaga dezvoltare a omenirii". Totul a început prin renunțarea la dogma socialismului, odată cu plenara partidului comunist din decembrie 1978, atunci când patriarhul politicii chineze, Deng Xiaoping, a lansat celebrul aforism: „Nu contează dacă pisica este albă sau neagră. Atâta vreme cât prinde soareci, este o pisică bună". De aici încolo, ideologia tradițională nu mai are un rol relevant. Chinezii o transformă într-o ideologie a dezvoltării, dezvoltare care, după Deng Xiaoping, „este singurul adevăr care contează". Practic.

China a înlocuit prejudecata ideologică cu comandamente practice, unde și-au spus pe deplin cuvântul pragmatismul și flexibilitatea. Calitatea elitei – cu Deng Xiaoping drept simbolul său cel mai expresiv – a fost o altă cheie majoră a succesului. Din acest punct de vedere, al elitei, China este asemănată cu un dragon uriaș, având capul în plin secol XXI, trupul la întâlnirea dintre cele două secole, iar coada poate fi chiar la începutul secolului XX.

Este interesantă, în egală măsură, și concluzia autorului conform căreia, în această perioadă de criză, lumea a funcționat cu o singură locomotivă, cea chineză, care a propagat efecte benefice spre țările aflate în relații mai strânse cu China.

În privința poziției SUA și Chinei de lideri economici mondiali, prof. Paul Dobrescu citează o apreciere a CNN: „Reputația SUA este mai puternică decât faptele sale. În cazul Chinei, raportul este exact invers". Aceeași idee a fost pusă de chinezi într-o ecuație inedită: „Raportul dintre numărătorul realizărilor și numitorul vorbelor trebuie să fie neaparat supraunitar".

Ce este China în prezent? Profesorul Paul Dobrescu ne spune că ea „nu este nici socialistă și nici capitalistă. Sau, dacă se preferă, este și socialistă și capitalistă".

În concluzie, volumul este de mare interes în zilele noastre.

Maestrul de go

Iulian DRAGOMIR

Opinia comună despre *Maestrul de go*, capodopera scriitorului japonez Yasunari Kawabata, reflectă un punct de vedere exterior: victoria tânărului Otake ar fi doar o alegorie a desprinderii Japoniei moderne de tradițiile sale milenare în favoarea pragmatismului de tip occidental. O situare în interiorul problemei ne oferă, însă, o înțelegere mai profundă, care ne va revela noi valențe ale textului, concluzia finală fiind roditoare în plan spiritual.

Acel Kawabata din momentul desfășurării partidei era un totul altul decât cel din momentul definitivării romanului *Maestrul de go*: s-a adăugat înțelegerea unei realități pe care înainte vreme nici n-o observase – cele șase luni în care maestrul de go și elevul său au dialogat prin „limbajul mâinilor", care este goul, au fost necesare, de fapt, transmiterii și turnării valorilor spirituale tradiționale într-o nouă formă, adaptată să reziste discret șocurilor unei lumi noi, opace și tranzitorii.

Argumente pentru continuitatea acestor valori le găsim lângă noi, în mărturiile jucătorilor de go.

La o distanță de 57 de ani de la presupusa „înfrângere" a tradiției spirituale în go, reprezentate în carte de Meijin Shusai, Ion Florescu, aflat în Japonia pentru a se perfecționa în go, primește de la jucătorii de go profesioniști sfatul de a urma o practică spirituală ca susținere pentru progresul său în go. Iar spre sfârșitul periplului său nipon își desăvârșește studiile despre go într-un templu japonez. Se pare, deci, că mesajul spiritual al tradiției s-a menținut și chiar s-a amplificat, nu a murit.

Iar în octombrie 2004, Saijo Masataka, 9 dan profesionist (maestrul de go al jucătorului profesionist român Cătălin Țăranu), aflat în vizită la București la Clubul Saijo, este întrebat: „Care e atitudinea corectă în timpul jocului de go?" Răspunsul său a venit foarte prompt: „Să nu urmărești victoria". Cum e posibil? – vă veți întreba, viața e o luptă continuă și tocmai într-o confruntare dintre doi „adversari" să nu lupți? Asta e recomandarea unui jucător profesionist? Oare așa o fi gândit și „tânărul rebel" care a „învins tradiția" în romanul *Meijin* al lui Kawabata?

Vă asigur că așa a gândit. Pentru că nu e vorba în roman nici despre un „tânăr rebel", nici despre „învingerea tradiției", acestea sunt etichetele unor idei preconcepute occidentale. În lumea cu adevărat spirituală nu există luptă, întrecere, competiție. În lumea spirituală lucrurile stau pe dos decât le știm din viața de zi cu zi. Asta am învățat-o de la un matematician, Ion Barbu, din *Joc secund*, în care jocul secund este o lume paralelă cu a noastră, una spirituală, în care apar „adâncul acestei calme creste", deci inversul aparenței vizibile; și harfele răsfirate pe care „în sbor invers le pierzi" – pentru că totul e invers în lumea spirituală, inclusiv timpul curge dinspre viitor spre trecut... și nici lupta nu mai e luptă, ci comuniune. Cei doi „adversari" (căci adversari par ei, priviți dinafară, „în timpul cât ochiul în lăuntru nu știe să vadă") se află prinși, prin consubstanțialitate, în câmpul noesic al goului, sustrași timpului material. Le vorbești și ei nu aud, îi vezi, dar ei sunt absenți.

Eu uimitor să constați cât de mulți matematicieni și alți oameni de valoare au fost atrași de go! Căci matematica este poezie pură, mai ales geometria, iar goul este și el poezie pură, ca activitate meditativă: „Orice gândire meditativă este o activitate poetică, orice activitate poetică este însă o gândire" – ne spune Martin Heidegger (*Pe drum către limbă*). Iar Schopenhauer adaugă: „Cunoașterea esenței, a substratului, a voinței, este posibilă prin artă".

Și atunci... ce oare s-a întâmplat, pe tot parcursul celor șase luni, cât timp a durat comunicarea prin go dintre Meijin Shusai și Kitani Minoru („Otake 6 dan" din carte), de i-a atras atenția lui Yasunari Kawabata suficient de intens pentru a-l obliga la rememorarea obsesivă, filigranatică, inclusiv prin scris, timp de 16 ani (1938-1954) a fiecărui amănunt al acelei formidabile întâlniri?

S-a întâmplat că Maestrul de go, înainte de a muri, și-a transmis ultimele învățături inițiatice despre Calea spre desăvârșire spirituală prin go. Nu neapărat lui Kitani, ci întregii generații pe care acesta o reprezenta. A fost un proces lung, obositor, care l-a secat de energie. În șase luni de zile, ucenicul trebuia să-și însușească, etapă după etapă, tainele unei inițieri lăuntrice care necesita o transformare interioară a sa – și tocmai lentoarea acestei complicate alchimii a determinat prelungirea „partidei".

Cum se face o astfel de transmitere? Prin preluarea și învățarea unei anumite atitudini față de viață și față de univers, a unei anumite succesiuni complexe de trăiri interioare, care curg prin ființa omului precum notele dintr-o simfonie.

Poate goul să facă așa ceva? Sigur că poate, el este de multă vreme renumit ca **Shu-dan**, „graiul mâinilor": cu toate că în timpul unei partide nu scoatem niciun cuvânt, piesele așezate pe tablă exprimă tot ceea ce gândim. Și nu sunt deloc puțini jucătorii experimentați care-ți pot spune, la o primă vedere și doar privindu-te cum joci, ce caracter ai, ce defecte și ce calități și chiar evenimente din trecutul tău, de care nici nu mai ai habar. Dar în timpul comuniunii care se creează prin participarea la o partidă de go se comunică cu mult mai mult decât poate sesiza un observator exterior.

Am vorbit despre ce transmite goul jucat de oameni obișnuiți, cu caractere obișnuite; dar ce se întâmplă în cazul unor oameni desăvârșiți spiritual? Ce fel de lucruri se comunică, oare?

Și, la final, o altă întrebare: a reușit „Otake 6 dan" să preia mesajul inițiatic? A trecut examenul? Cu certitudine, da, pentru că obține victoria! Victoria elevului este și victoria maestrului: dacă elevul nu-și întrece maestrul nu ar exista progres și asta ar însemna un eșec de ambele părți. Finalul este liniștitor, maestrul poate părăsi împăcat această lume, și-a împlinit armonios destinul. Acum înțelegem mai bine și neliniștea, zbuciumul și nervozitatea elevului, pe umerii căruia cădea o sarcină deloc usoară: aceea de a prelua, în regim de urgență, o întreagă tradiție, o întreagă istorie, un șir de experiențe acumulate de-a lungul a sute și sute de ani; și de a nu întrerupe acest șir de mesaje ale strămoșilor. (Va urma)

Orizont SF

Rădăcini literare

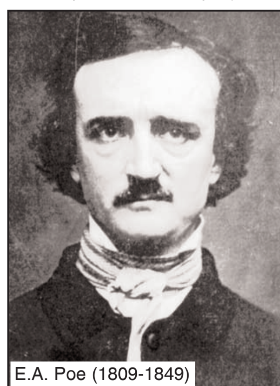
Mircea OPRIȚĂ

Scriindu-și celebrele romane *Omul invizibil, Războiul lumilor* și *Insula doctorului Moreau*, H.G. Wells n-a avut nicio clipă sentimentul că aceste cărți nu erau literatură, ci doar pe acela că literaturii sale de tinerețe nu i se recunoștea dreptul la originalitate și libertatea de a ieși în arenă cu altă față decât cele cu care se obișnuiseră cititorii și criticii de la granița dintre secolele XIX și XX. „Asa s-a întâmplat – notează el în *Încercare de autobiografie* – că fiecare dintre noi, cei care am început să scriem în anii nouăzeci, a fost considerat un «al doilea» cutare sau cutare. În decurs de doi sau trei ani, eu însumi am fost întâmpinat ca al doilea Dickens, al doilea Bulwer-Lytton și al doilea Jules Verne. Dar mai eram și un al doilea Barrie, deși James Matthew Barrie nu era cu nimic mai mult decât contemporanul meu, iar când am început să scriu povestiri, am devenit un al doilea Kipling… Mai târziu am figurat ca al doilea Diderot, al doilea Carlyle și al doilea Rousseau". Cred că ar fi trebuit să-i mai risipească din supărare faptul că fusese așezat în trena unor scriitori, unii dintre ei chiar mari, și nu în grămada amorfă a producătorilor de paraliteratură, cum s-ar arăta dispuși s-o facă „rafinații" de mai târziu.

SF-ul are, fără îndoială, și o rădăcină literară, chiar dacă aspectul ei nu se confundă cu al întregii literaturi cunoscute de omenire de-a lungul istoriei sale și nici măcar cu multe dintre formele ce fac gloria momentului actual. Cu toate amuzamentele „lejere" pe care le descoperim în modul său propriu de a se referi la niște realități contemporane, Edgar Allan Poe rămâne un scriitor greu de dislocat din literatura americană, iar dincolo de fantasticul pe care l-a cultivat, câteva genuri noi (cum ar fi literatura detectivă și anticipația) și-l pot revendica drept genial întemeietor. Pomenitul Edward Bulwer-Lytton nu era nici el în afara literaturii engleze de la mijlocul veacului al XIX-lea, iar romanul său intitulat *Rasa viitoare* se bucura de notorietate cu tot aspectul său de utopie din categoria lumilor pierdute în spațiul subteran al planetei și cu tot interesul autorului său pentru o energie universală cvasiocultă. Cât despre Jules Verne, cu care Wells își împărțea renumele în epocă, și în cazul său exegeza și-a cam depășit prejudecățile mai vechi, care îl trimiteau în mijlocul copiilor, ca autor de literatură usoară și exclusiv de divertisment. Michel Butor și Roland Barthes, bunăoară, au putut să vadă în opera lui straturi profunde și simboluri cu deschidere spre mit, în vreme ce Mircea Eliade se arată de-a dreptul fascinat de aventura inițiatică a unui roman ca *O călătorie spre centrul Pământului*, și totodată surprins de opacitatea criticilor literari față de „un asemenea excepțional document, această inepuizabilă comoară de imagini și arhetipuri".

Hugo Gernsbach, luxemburghezul emigrat de tânăr în SUA și de a cărui inițiativă se leagă apariția primei publicații specializate în SF, *Amazing Stories*, n-a fost, e adevărat, decât un amator în scrisul propriu, autor al unui roman de predicții făcute pe seama electricității (*Ralph 124C 41+*) și al unui ciclu de povestiri centrate pe figura Baronului Münchausen, personaj pe care îl trimite în Lună și pe Marte, ca să se familiarizeze cu vestitele canale și cu alte curiozități de-ale locului. Dar în 1926, când lansase revista amintită, reedita în paginile ei numeroase povestiri de H.G. Wells, Jules Verne și Poe, pe care Gernsbach îi considera în mod deschis fondatorii genului. Lucrul acesta ne spune următoarele: că, în ciuda pretențiilor americane de a fi inventat în laboratoare proprii SF-ul, genului i se recunoștea public o puternică sursă europeană, și încă nu doar anglo-saxonă, ci izvorâtă și dintr-un perimetru continental; că, iarăși în ciuda unei invazii de texte comerciale, datorate producătorilor proprii care își vindeau marfa ieftină sub nume real și sub zeci de pseudonime, nivelul profesionist și de bună calitate literară era recunoscut și el în textele celor trei „părinți fondatori".

Din păcate, ne mai spune un lucru, de data asta neplăcut: că nenumărate alte nume și titluri de opere, răspândite – în epocă – pe o mare suprafață din Europa (Maurice Renard și J.-H. Rosny Aîné în Franța, Kurd Lasswitz în Germania, K.E. Țiolkovski și Aleksandr Kuprin în Rusia, Karel Capek în Cehia, Karinthy Frigyes în Ungaria, ca să nu mai pomenesc și de autorul primului roman SF românesc, Victor Anestin), rămâneau departe de locul unde începuseră să fiarbă cazanele locomotivei cu însemnele SF. Dintre numele acestea, Renard, Rosny Aîné, Capek și Karinthy înseamnă realmente ceva pentru istoria literară a țărilor pe care le reprezintă, încât, neparticipând din bună vreme la aventura mondială a genului, nu se poate ști astăzi cine a pierdut mai mult: ei, țările lor, sau chiar SF-ul mondial.

E.A. Poe (1809-1849)

Până la urmă, genul s-a dezvoltat într-o interesantă arborescență de opere, multe virate spre maculatura de consum, dar destule intrate și în zona pretențiilor literare, năzuind la mai mult decât să repete neobosit subiecte clișeistice și eroi subțirei, îmbrăcați în costume sclipitoare și cu pistolul-laser la brâu. Rămânând încă o clipă în perioada aurorală, să ne amintim că un roman precum *Orasele scufundate* de Felix Aderca, deși operează cu idei și viziuni din categoria celor ce fac deliciul oricărei anticipații pe termen lung, construiește totuși o lume a decadenței planetare în imagini pregnante, îngrijit lucrate și de o calitate literară care îl făcea pe G. Călinescu să discute scrierea, în *Istoria* sa din 1941, ca pe un cap de serie valorică în opera acestui scriitor. Venind mai încoace, vom găsi în spațiul european destule alte exemple de SF cu dovedite calități literare, precum și autori ai genului acceptați de literaturile țărilor pe care le reprezintă. Nu văd, de pildă, pe ce motiv s-ar debarasa literatura poloneză contemporană de contribuția în domeniu a lui Stanislaw Lem, sau de ce n-ar încăpea Arkadi și Boris Strugațki într-o literatură care l-a dat pe Evgheni Zamiatin înaintea lor.

Adevărul e că spațiile unde genului îi va fi cel mai greu să-și facă recunoscute meritele, fie și în ipostazele sale superioare, sunt tocmai acelea care s-au lăsat seduse, apoi invadate de SF-ul comercial. Franța și Italia, de pildă, unde pe la mijlocul secolului trecut erupseseră nenumărate serii și colecții, bazate în special pe producțiile americanilor de toate calibrele și ale mercenarilor autohtoni specializați în anticipație clișeistică, nu duc lipsă nici de scrieri de calitate. Totuși, îmi vine să cred că autorii lor nu-și vor putea face prea curând loc la masa selectă a literaturii oficiale – bunăoară francezii alături de J.-H. Rosny Aîné, care, nefiind bruiat de avalanșa nechemaților, a avut incontestabil mai mult noroc. Nu altfel stau lucrurile în Statele Unite, unde teribilul „activism" SF i-a derutat pe mulți, lăsându-i să creadă că genul nici nu poate exista în afara „ghetoului" unde, de altfel, foarte mulți – și autori, și cititori, și comentatori specializați – se simt foarte bine. Există însă o presiune a numerelor mari, în virtutea căreia trebuie să admitem că acolo unde producțiile genului se tipăresc an de an cu sutele și cu miile, nu se poate ca din atâtea mormane de cărți să nu se separe câteva zeci de scrieri ce-și refuză condiția elementară, urcând spre un nivel superior de realizare artistică.

Dintre cei „clasicizați", deși am și alte opțiuni, mă opresc la două nume: Ray Bradbury și Kurt Vonnegut Jr. Fiecare, în felul său, face cinste și SF-ului, și literaturii generale. Fiecare s-a ferit însă cu grijă să treacă pentru ceilalți drept un om de ghetou, împlinindu-și opera proprie pe coordonate multiple. Au făcut astfel o inteligentă demonstrație de talent și de adaptabilitate. Ray Bradbury se găsește în plin SF de excelentă calitate prin câteva dintre cărțile sale (*Cronici marțiene, Omul ilustrat*, romanul *451 Fahrenheit* și altele), citite și citate și la o jumătate de secol după publicarea lor. A făcut însă și lucruri pentru care sefiștii duri l-ar fi putut marginaliza, scriind piese de teatru, scenarii de film, eseuri și chiar volume de poezie. Kurt Vonnegut, autor al romanului *Sirenele de pe Titan* și al unui apreciabil număr de povestiri SF, a avut mereu dorința de a se „delimita" de gen, ajungând în cele din urmă să fie considerat unul dintre cei mai importanți scriitori americani de după cel De-al Doilea Război Mondial. Dar nu s-a „delimitat" genul de el, întrucât mai toate romanele sale pe teme variate și incitante ale realității americane sunt bântuite de idei SF, de problemele și figurile fandomului american, ba chiar și de extraterestrii de pe Tralfamadore, toate aceste motive supuse din plin ironiei și umorului negru, care „dau bine" și în SF-ul literar propriu-zis.

Culori argeșene

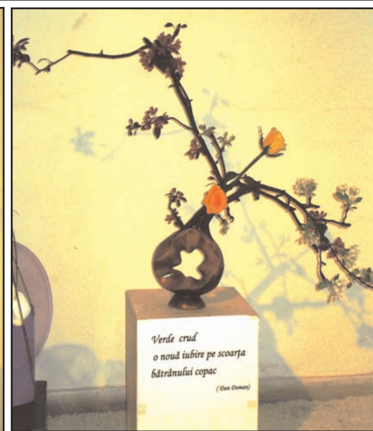
„Doamna Ikebana"

Mai în glumă, mai în serios, de mai multe ori am remarcat că în numeroase locuri se organizează lansări de carte sau altfel de manifestări culturale, dar numai la Curtea de Argeș asemenea manifestări includ și prezentarea unui aranjament floral ikebana – și este meritul Paulei Fulga pentru acest lucru.

Fotografiile alăturate reproduc două aranjamente, inspirate de două haiku-uri, care au făcut parte din expoziția pe care Paula Fulga a avut-o în primăvara anului 2010, la Pitești, parte a „Simfoniei lalelelor", organizată anual de Primăria Pitești, începând cu anul 1978. Printre invitații tradiționali din străinătate, sunt cei din Olanda, Serbia, Ungaria, China, Turcia, Iran, Republica Moldova. În 2010, Paula Fulga a participat pentru a paisprezecea oară cu un stand personal, cu opt aranjamente grupate sub titlul „Linia vieții". Pe lângă diploma uzuală de participare, „doamna Ikebana" a primit de data aceasta și un Premiu III, cu atât mai meritoriu cu cât au expus 85 de maeștri ai aranjării florilor. (Gh. Păun)

Culori argeșene

Pictorul de biserici Vasile Ivănescu

Ion Aurel GÂRJOABĂ

Dintre pictorii iconari pe care i-a dat orașul Curtea de Argeș, îl remarcăm în mod deosebit pe Vasile Ivănescu, născut la 1 august 1914 în orasul Basarabilor. Discipol al maeștrilor Dumitru Norocea și Iosif Keber, apoi elev la cursurile de pictură murală ale lui I.D. Stefănescu și Artur Verona, l-a avut ca profesor la școala de belle-arte și pe Camil Ressu. Are primele expoziții la Curtea de Argeș, la Palatul Telefoanelor din București și la Câmpulung Muscel.

Vasile Ivănescu a făcut și pictură de șevalet, dar principala sa pasiune a fost pictura bisericească, pictura bizantină, domeniu în care are o foarte bogată activitate. Urmat de soția sa, care l-a ajutat la realizarea picturii în frescă la mai toate bisericile pe care le-a zugrăvit, a pictat numeroase biserici, la Curtea de Argeș (Sf. Nicolae Domnesc, Sfinții Îngeri, Drujești, Bătusari) sau în multe, uneori îndepărtate, locuri din țară (Libotin – Maramureș, Igliș – Timiș, Ostrovul Corbului și Grumăzești din Neamț, Valea Lungă – Dâmbovița, Drăgășani, Murfatlar, Topraisar, Tuglui, Băleni, Sârbi, Craiovița Nouă – Dolj, Viisoara, Micești, Pitești, Șutești, Toplița, Turnu Severin, Valea Danului – Argeș, Grojdeni, Salcia și multe altele.

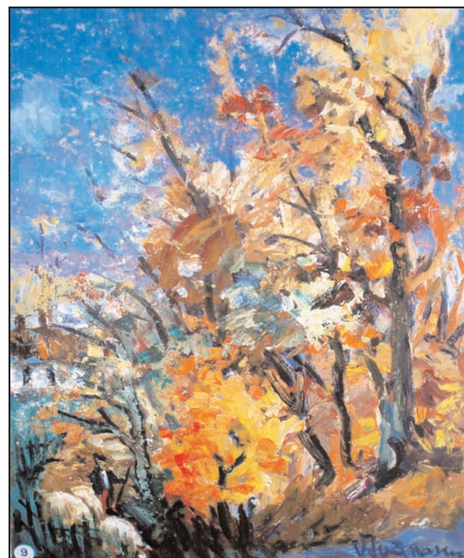
Vasile Ivănescu a realizat pictură în frescă adevărată (culori de apă, pe un perete special pregătit), fiind preocupat de procurarea celor mai buni pigmenți pentru apă. De exemplu, în 1991, un grup de artiști plastici din Curtea de Argeș a fost invitat să expună în orașul Nevers – Franța, oraș înfrățit cu municipiul Curtea de Argeș. Din grup făcea parte și Vasile Ivănescu, care, ajuns la Paris, a cerut cu insistență gazdelor să meargă la un magazin de specialitate, de unde să își procure pigmenți de calitate superioară pentru frescă.

Spuneam mai devreme că Vasile Ivănescu a făcut și pictură de șevalet, în ulei pe carton sau pe pânză (are numeroase peisaje din Curtea de Argeș, case, colțuri de stradă, parcuri, multe dintre ele cu valoare documentară astăzi, când acele case nu mai există, străzile arată altfel), a pictat și icoane pe sticlă, dar cele mai reușite lucrări rămân cele realizate pe panouri special pregătite ca pentru frescă.

În 1992, Vasile Ivănescu a expus din nou la Nevers, precum și la Casa Goangă din Curtea de Argeș, alături de alți pictori din oraș. În anul 2008, la venerabila vârstă de 94 de ani, i s-a organizat o expoziție retrospectivă cu lucrări reprezentative, în cadrul Clubului Iubitorilor de Cultură (CIC) din Curtea de Argeș. (Detalii pot fi găsite în *Cronica 2008* a CIC, capitolul dedicat lunii august; a se vedea și www.cic-cdearges.ro.)

Un an mai târziu, Vasile Ivănescu moare, la vârsta de 95 de ani.

Vasile Ivănescu rămâne unul dintre cei mai reprezentativi pictori de biserici în frescă bizantină din vremea sa.

Vești bune de la Cristina

Elena STOICA

Înainte de a așeza pe hârtie primul cuvânt pentru acest număr al revistei, eram cititoarea gândurilor mele: oare pe cine să prezint de data aceasta, sunt atât de mulți foști și actuali elevi-pictori încât alegerea este dificilă. Întâmplător sau nu, scrisoarea Cristinei Gheorghe, din California, m-a scos din încurcătură. Cristina, o fostă elevă și membră de succes a cercului de pictură „CROMO" din Albeștii de Argeș, este acum studentă la arte în Los Angeles.

A început ca orice copil înscris la cercul de pictură să viseze prin intermediul culorilor de pe la 6 ani. În ciuda faptului că era ajutorul de bază al familiei, ea fiind cea mai mare dintre cei 4 frați, a reușit să picteze mult, să participe la mai toate concursurile naționale și internaționale pe care le-a și câștigat: medalii de aur în China, India, Franța, Japonia, Italia, paleta de aur în România și nu numai...

Succesul Cristinei nu este numai rezultatul talentului artistic, el este și urmarea muncii de fiecare zi, efortului continuu, pasiunii și voinței de a reuși. Prin universalitatea mijloacelor ei de expresie, a uimit publicul vizitator la toate expozițiile de grup ale cercului, unele picturi ale ei ajungând în colecțiile unor personalități americane: familia Clinton, Hana-Barbera – directoare la Cartoon Network, Hollywood, Ted Turner – director al CNN, Richard Riordan – primar al Los Angeles-ului, actorul David Hasselhoff. Făcând parte din grupul de elevi care inițiau copii americani în tainele picturii, ea a impresionat-o pe președinta unei asociații de părinți din Pacific Palisades – Los Angeles, care i-a oferit o bursă de studii. În urma examenelor și a testelor de admitere, destinul Cristinei s-a schimbat. În recenta scrisoare îmi mulțumește, îmi scrie că este fericită, că se bucură de succes, că o să deschidă în curând o expoziție personală. S-a stabilit definitiv în California, pentru că s-a căsătorit cu un american (student la medicină). Îi place California, unde este o democrație adevărată, cu legi egale pentru toți – spune ea.

Semnează în acest număr

- Acad. Solomon MARCUS – București
- Acad. Mircea MALIȚA – București
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București
- Marian NENCESCU – publicist, București
- Ion PIȚOIU-DRAGOMIR – scriitor, Zalău
- Liviu P. DINU – conf. univ., București
- Dan Toma DULCIU – criptanalist, București
- Cătălin MAMALI – sociopsiholog, SUA
- Felix NICOLAU – scriitor, București
- Nicolae GEORGESCU – prof. univ., București
- Ion POPESCU-SIRETEANU – scriitor, Pitești
- Cristina ȘTEFAN – profesor, București
- Traian IONESCU – arhitect, Paris
- Acad. Mihai CIMPOI – Chișinău
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Cristian S. CALUDE – prof. univ., Noua Zeelandă
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Giampaolo TROTTA – critic și istoric de artă, Italia
- Arhim. Veniamin MICLE – mănăstirea Bistrița
- Coca BALOTĂ – editor, Cepari-Argeș
- Cucu URECHE – artist plastic, Curtea de Argeș
- Pr. Daniel GLIGORE – Curtea de Argeș
- Silviu GHERMAN – ziarist, Curtea de Argeș
- Victor STEROM – scriitor, Ploiești
- Dumitru Augustin DOMAN – scriitor, C. de Argeș
- Iulian DRAGOMIR – publicist, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Ion Aurel GÂRJOABĂ – artist plastic, Curtea de Argeș
- Elena STOICA – artist plastic, Corbeni-Argeș

B-dul Basarabilor 59, cod 115300
tel/fax: 004 0248 728342, mobil: 004 0744356431
email: cristianmitrofan@yahoo.com www.culturaarges.ro
Manager, ec. Cristian Mitrofan
Organizează și găzduiește cercuri artistice, seminarii, colocvii, expoziții, prezentări de carte, difuzare de filme, spectacole și concerte, festivaluri naționale și internaționale.
Patronează Corul ORFEU, Ansamblul Folcloric ARGEȘUL, Grupul Vocal Folcloric Bărbătesc RAPSOZII ARGEȘULUI, Cenaclul de Arte Plastice ARTIS